

HANDLINGSPROGRAM 2018 – 2021

for

Våler kommune

0. Forord

Våler har i dag ca. 5400 innbyggere. Vi blir stadig flere - velkommen til alle nye Våler-sokninger! I Våler kommunes administrasjon og virksomheter jobber det ca. 450 medarbeidere som går på jobb for å bidra til at de som bor, arbeider og besøker Våler kan oppleve gode dager og gode tjenester.

Vi erfarer og lærer noe nytt hver dag. Både som individer og grupper ser vi resultater av vår innsats. Mye er (svært) bra, det meste kan bli bedre - alltid. Vi har som ambisjon at læring og forbedring skal bli vår kultur, for å få mer ut av de samlede ressursene. Med 450 individer, som jobber sammen med sine nærmeste ledere, og leverer i forskjellige fag og grensesnitt med innbyggere og tjenestemottagere er det en kompleks og mangeartet organisasjon som utgjør Våler kommune. Det har vært svært lærerikt for undertegnede å bli kjent med kolleger og Våler-sokningene. Dere er alle verdifulle og en viktig ressurs for meg som rådmann, og for fellesskapet vi skal bygge videre på.

Kunnskap om hvem vi er, og hvordan/hvorfor «ting er som de er» er en hjørnestein for å sette nye *realistiske* mål og utvikle kommunen videre.

Forslag til Handlingsprogram 2018-21, med økonomiplan for de samme fire årene og budsjett for 2018 baserer seg på den kumulative erfaring som vi som jobber i Våler kommune nå, har klart å sette sammen i en ny plan. Vi har hatt en omfattende prosess, og resultatet er klart. Vi vil garantert møte flere gode forslag til forbedringer, og noen forslag som eventuelt bør vurderes senere. Vi vil også med sikkerhet ta med oss ny erfaring og identifisere behov for å endre planer underveis (for eksempel ifm tertialrapporter og ditto forslag om budsjett-justeringer). Dette er normalt og helt ok.

Handlingsprogrammet omhandler viktige dagligdagse driftsoppgaver, kompetanse og ressursbruk. Men det har også stor **fokus på utvikling og omstilling**, herunder 5 strategiske satsingsområder:

- Bidra til nye inntekter/næringsutvikling.
- Folkehelse/forebyggende arbeid.
- Digitalisering/fornyning.
- Infrastruktur/IKT-prosjekter.
- Igangsetting av helhetlig analyse og effektiviseringsprosess.

For å lykkes i framtiden er investeringer i 2018 og de nærmeste årene svært avgjørende. Dette utdypes på de neste sidene.

I inngangen til nytt budsjettår vil jeg uttrykke stor takk til alle ansatte for deres engasjement og innsats. Jeg gleder meg til videre samarbeid med de folkevalgte. Og likeledes ser jeg fram imot å fortsette utviklingen av samspill og dialog med Vålers innbyggere, frivillighet og næringsliv!

Våler kommune ruster seg for å levere gode tjenester også i de kommende fire årene.

Våler, 16. november 2017

Petter Haugen

Rådmann

Innholdsfortegnelse

1	Våler - og utviklingstrekk i omverden	5
2	Dagens situasjon i Våler kommune.....	6
3	Strategiske satsingsområder	7
3.1	Høyere inntekter og næringsutvikling.....	7
3.2	Folkehelse og forebyggende arbeid	8
3.3	Digitalisering og fornying, inkludert modernisering av kommunikasjon og samhandling.....	9
3.4	Infrastruktur- og IKT-prosjekter.....	10
3.5	Effektivisering.....	10
4	Annet.....	11
5	Rammer og prosess.....	12
6	Planforutsetninger.....	12
6.1	Statsbudsjettet og det økonomiske opplegget for kommunesektoren.....	12
6.1.1	Kommunesektorens inntekter i 2018.....	12
6.1.2	Inntektssystemet for kommunene.....	13
6.1.3	Pris- og lønnsvekst (kommunal deflator)	14
6.1.4	Klima	14
6.1.5	Helse og velferd	14
6.1.6	Utdanning	14
6.1.7	Eiendomsskatt	15
7	Lokale forutsetninger	15
7.1	Generelle økonomiske vurderinger for årsbudsjett 2018.....	15
7.2	Befolkningsutvikling.....	16
7.3	Arbeidsmarkedet	17
7.4	Andre planer.....	17
8	Om resultatmål (i handlingsprogram og budsjett)	17
9	Økonomiske rammer	19
9.1	Prisstigning og lønnsvekst.....	19
9.2	Finansielle inntekter og utgifter.....	19
9.3	Frie inntekter	20
9.4	Gebyrer	20
10	Budsjetter	21
10.1	Konsekvensjustert budsjett.....	21
10.2	Budsjettavlastende tiltak drift	21
10.3	Budsjettbelastende tiltak drift.....	21
10.4	Investering.....	22
10.5	Resultat.....	22
10.6	Risikovurdering, inkludert strategiske tiltak	23
11	Langsiktig lånegjeld og fond.....	24
11.1	Langsiktig lånegjeld.....	24
11.2	Fond.....	24
12	Rammeområdene for budsjettinndeling.....	25
12.1	Budsjettinnspill seksjoner – fremgangsmåte/kvalitetssikring.....	25
12.2	Innspill/planer fra rammeområdene.....	25
12.2.1	(Rådmannens) Stab	25
12.2.2	Sentraladministrasjonen.....	27
12.2.3	Miljø og Teknikk	29
12.2.4	Oppvekst og Kultur.....	33
12.2.5	Helse og omsorg.....	42
13	Rådmannens forslag inkludert SATSER og GEBYRER	59

Referanser:

- A. IKT-strategi for skoler og barnehager i Våler kommune.
- B. Digitaliseringsstrategi 2018+ for Våler kommune.

I. Innledning

Rådmannens vurderinger og strategiske ambisjoner

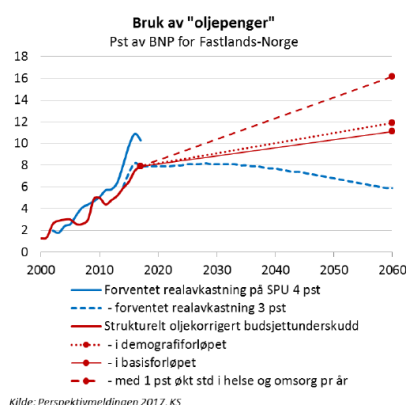
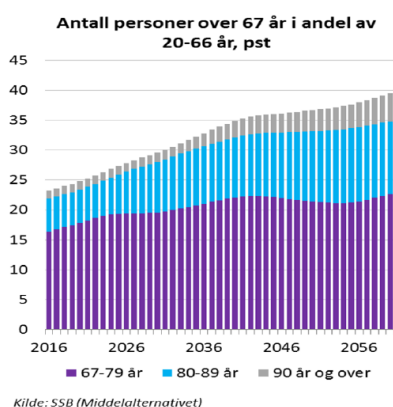
Rådmannens detaljerte forslag til Handlingsprogram og økonomiplan 2018-21, samt budsjett 2018 følger fra side 11 og utover. Først deler rådmannen sine vurderinger av viktige utviklingstrekk, omkringliggende forhold og bakgrunn for forslaget for øvrig.

1 Våler - og utviklingstrekk i omverden

Våler kommune blir flere ganger i året sammenlignet med andre kommuner i ulike nasjonale målinger. Noen gir oss høyere score og i andre analyser ligger vi lengre ned. I *Framtidsbarometeret*¹ rangeres Våler som landets tredje beste kommune etter Eidsvoll og Bykle i forhold til seks ulike faktorer som er vurdert fram mot 2020.

Dette er veldig hyggelig og Våler kommune er stolte av å kunne levere gode tjenester til innbyggerne og at vi har gode økonomiske resultater. Det som er *viktigere* enn omtale i eksterne målinger er imidlertid at vi selv har god oversikt, har et klart bilde av kvaliteten i tjenestene, kjenner våre styrker og svakheter godt og styrer ressurser og utviklingen smart. Og - vi må forstå hvordan omverden endrer seg og hvilke muligheter dette byr på for oss. I forhold til disse «kravene» på oss selv har vi en jobb å gjøre – vi skal bli enda bedre på resultatledelse og vi skal øke våre evner på effektiv omstilling og kontinuerlig endring. Dagens situasjon i det norske samfunnet, viser at det vi kjenner og er vant med fram til i dag endrer seg svært raskt. Utviklingstrekk og utsikter som vil prege Våler inkluderer; digitalisering, teknologiutvikling, mange lovpålagte oppgaver, stor befolkningsvekst i Våler, endring i aldersdemografi, investeringsbehov infrastruktur og forventninger om tettere samspill og dialog.

**Vi blir flere eldre og eldre eldre,
samtidig er vårt finanspolitiske handlingsrom i ferd med å bli uttømt**

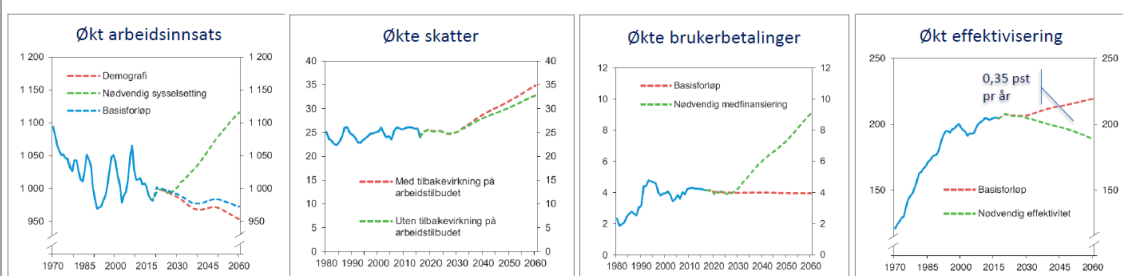
Figur: A) Prognoser økning i antall eldre. B) Perspektivbaner vedr bruk av oljepenger.

¹ <https://kommunebarometeret.no/framtidsbarometeret>

Makroøkonomiske utsikter viser at det kan bli ca. 18 % og ca. 31 % flere eldre² i Norge i hhv. 2026 og 2036, sammenlignet med i 2016 (jf. figur over). For Våler, se omtale under punkt 7.2 Befolkningsutvikling. Ekspertene vurderer at vi vil se redusert bruk av «oljefondet»³ som inntekt i statsbudsjett (jf. figur over).

Disse to prognosene vil påvirke framtidige økonomiske rammer til alle kommunene i landet. Som bakgrunnskunnskap om hvilke makro-økonomiske veivalg vi står overfor viser den neste figuren hvilke grep som må tas for å finansiere velferden i Norge. Som det går fram av grafene, så er *økt effektivisering* det hovedgrepet som er mest nærliggende i kommunenes «verktøy-kasse».

Grepene som må tas for å finansiere selv bare omlag uendret velferdsnivå – Regjeringens meny

Figur 11.10 Antall timeverk per innbygger i alderen 15 – 74 år. Faktisk utvikling og ulike forløp

Figur 11.14 Direkte skatter betalt av husholdningene som andel av BNP Fastlands-Norge.

Figur 11.12 Privat medfinansiering. Brukerbetalingar i prosent av Fastlands-BNP.

Figur 11.11 Timeverk per innbygger i offentlig sivil forvaltning. Faktisk utvikling og ulike forløp

Trenden i Norge går motsatt vei!

Trenden internasjonalt går motsatt vei!

Kan undergrave oppslutningen om skattefinansierte velferdstjenester

Kommunene får jobben: Hvordan kan vi jobbe smartere?

Kilde: Per Richard Johansen, tidl. sjefsøkonom KS og DNB m fl.

På den annen side, så er den iboende kunnskapskraften blant Vålers befolkning stor og betydningsfull. Ildsjeler med ideer og gjennomføringsevner, bedrifter med stor kunnskap og erfaringsbase, frivillige som får ting til å skje – og alle andre med forskjellige bidrag. Samlet sett er ressursene for å lykkes i Våler betydelig mye større enn de ressursene som Våler kommune kan levere alene. Det er viktig å anerkjenne dette. Fordi vi fra kommunens side må innrette fornying og tiltak slik at vi anvender ressursene samfunnsøkonomisk smartere. Bærekraftige løsninger⁴ omfatter og involverer oss alle. Dette er tenkesettet når vi planlegger og prioriterer hva som skal skje i Våler kommune i 2018 og årene som kommer.

2 Dagens situasjon i Våler kommune

For å kunne opprettholde det gode tjenestenivået og møte framtidige behov i Våler kommune, må tjenesteomfang, kvalitet, kapasitet og organisering gjennomgå og analyseres – og (økonomisk) bærekraftige veivalg besluttes. Som forvaltningsmyndighet skal vi til enhver tid optimalisere ressursene. Inntektene for 2018 og signaler om strammere samfunnsøkonomi⁵ i årene som kommer gir Våler kommune et klart mandat. Vi må starte en

² SSB; «Middelalternativet»

³ Perspektivmeldingen 2017, KS.

⁴ [Bærekraftsmålene og 2030 agendaen](#) (Regjeringen).

⁵ Makro-økonomiske utsikter og forventninger om modernisering og omstilling:

<http://www.ks.no/contentassets/612cdeaea9fa4f0b8968f9765ebf7644/perrichardjohansen.pdf> |

fornyning og en helhetlig omstilling av tjenesteproduksjonen. Vi må tørre å utfordre det velkjente og utforske det ukjente. Et mål i fornyingsprosessen er å etablere tilstrekkelig økonomisk handlingsrom til å løse nye oppgaver. Våler kommune har høye ambisjoner knyttet til tjenesteutvikling og modernisering av interne prosesser. Og rådmannen ser en aktiv rolle for kommunen i samfunnsutviklingen i Våler.

-Vi skal bruke penger på å omstille Våler kommune, men vi må ha kontroll på de pengene vi bruker. Vi må få kostnadene ned og hele tiden tenke hvordan kan vi gjøre det billigere.

I budsjett 2018 og økonomiplanen for 2018-21 legger rådmannen fram et stramt, offensivt og utviklingsorientert forslag. Stramt fordi vi har svært mange oppgaver å løse sett i sammenheng med hvordan vi anvender ressursene i dag. Offensivt og utviklingsorientert i forhold til nødvendig satsinger, inkludert behov for digitalisering, effektivisering og omstilling.

Se systematisk fremstilling med bakgrunn og føringer til forslaget fra side 11 og utover. Videre her presenteres rådmannens strategiske ambisjoner.

3 Strategiske satsingsområder

For å rigge oss for framtidige behov, inkludert smart (digital) forvaltning og effektiv ressursstyring må Våler kommune investere på flere strategiske områder, noe som er krevende på kort og lengre sikt. Det er nødvendig å skape økt handlingsrom med tiltak både på inntekts- og utgiftssiden.

Utover tett oppfølging av daglig drift og gode tjenester skal Våler kommune ha spesielt stor fokus på følgende fem satsingsområder i 2018:

- I. Vi skal bidra til høyere inntekter gjennom økt satsing på næringsutvikling.
- II. Vi skal øke innsatsen på folkehelse og forebyggende arbeid.
- III. Vi skal igangsette et flerårig krafttak innen digitalisering og fornying, inkludert modernisering av kommunikasjon og samhandling i ulike kanaler.
- IV. Vi skal prioritere viktige infrastruktur og IKT-prosjekter.
- V. Vi skal gjennomføre en helhetlig analyse og mulighetsstudie av organisasjon og tjenesteproduksjon for å hente ut effektiviseringsgevinster for de tre siste årene i fireårsperioden (2018-21).

3.1 Høyere inntekter og næringsutvikling.

Flere prospekter og mulige etableringer av ny næring i Våler er «i arbeid». Erfaringer hittil viser at vi må organisere oss mer hensiktsmessig, både internt og i partnerskap og samspill eksternt. Vi må øke vår evne til å jobbe raskt og proaktivt på viktige prospekter. Administrasjonen vil fremme forslag om å etablere et næringsfond i tråd med vedtak i kommunestyremøtet 19. oktober 2017 (jf. sak 38/17). Etablering av et næringsfond med vedtekter, som sikrer rådmannen dynamisk handlingsrom for å støtte fruktbare tiltak og nyvinninger i næringslivet, vil kunne bidra til økte inntekter. Det vil foreslås å flytte 1 millioner kroner fra disposisjonsfondet til nytt næringsfond. Rammen på næringsfondet bør vurderes og eventuelt justeres i løpet av budsjettprosessen om et år. Merk at budsjettkonsekvensen (kr 1 mill) ikke er lagt inn i budsjettforslaget her. Det skjer i stedet via forslag til justering av budsjett den 28. november 2017, som en del av rådmannens helhetlige saksfremlegg. Forslag til formål, vedtekter, myndighet, roller og rutiner utredes pt., og vil bli lagt fram for politisk behandling i det nevnte formannskapsmøte.

Flere aktiviteter under paraplyen næringsutvikling vil bli introdusert i 2018. For eksempel planlegges møter som tar sikte på å knytte bedrifter sammen (for å bli kjent, og skape grobunn for samarbeid og vann-vinn tiltak). Her vil det være både lokale mål, regionale mål og samarbeid som gir resultater.

Det er nødvendig å foreta endringer i organiseringen i administrasjonen, for at øke evnen til effektive bidrag og framstøt innen næringsutvikling. Dette er orientert om også i formannskapsmøte før jul.

3.2 Folkehelse og forebyggende arbeid.

Forskere ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold (HBV), Norsk institutt for by- og regionforskning og Universitetet i Bergen gjennomførte en studie i 2015 om hvordan folkehelsearbeidet var organisert i kommunene.

Å ansette en folkehelsekoordinator ble sett på som et av de viktigste virkemidlene for å få til et folkehelsearbeid på tvers av sektorene. Våler har ikke hatt en folkehelsekoordinator siden april 2016.

Folkehelse og forebyggende arbeid er et viktig satsingsområde i 2018. Rådmannen foreslår å etablere en folkehelsekoordinator i 50 prosent stilling. Stillingen plasseres i stab og rapporterer direkte til rådmannen. Samme person vil i sin andre halve stillingsbrøk få ansvaret for utviklingsoppgaver for idrett og friluftsliv, inkludert gang- og sykkelstier, samarbeid om prosjekter og aktiviteter. Samarbeid med frivillighet er viktig for kommunen, fordi frivillighet bidrar til å skape et raust, aktivt og robust lokalsamfunn. Det er en ambisjon å jobbe bredt mot ulike målgrupper, for å stimulere til frivillig arbeid og legge til rette for at lag, foreninger og organisasjoner kan vokse og utvikle seg videre. Samspill mellom forskjellige ressurser i en kommune er en viktig nøkkel til å skape mer for relativt lite penger. Synergien av disse oppgavene vil bidra til god folkehelse.

I tillegg vil stillingen få ansvaret for å søke opp ordninger og kilder for å søke tilskudd og stønader til kommunens ulike formål. Dette kan være spillemidler, tilskudd fra departementer og statlige organer, fylkeskommune, fylkesmann, EU-midler, stiftelser, Innovasjon Norge osv. Her er det store muligheter, og forventede økonomiske resultater vil på sikt kunne bidra til «selvfinansiering» av stillingen. Viktigst allikevel; Våler kommune kan få midler til å realisere flere spennende prosjekter som gir brukerne gode opplevelser og gleder.

Andre oppgaver som vurderes lagt til stillingen er kommunens samarbeid med [Sjumilssteget](#) i regi av Østfold fylkeskommune (ØFK). På ØFKs nettsider står følgende å lese: «Sjumilssteget har utviklet en modell som skal bidra til at ulike yrkesgrupper får etablerte arenaer for samarbeid. Gjennom «det tverrfaglige møtet» legges det til rette for tverrfaglige møter hvor barn og foreldre kan delta, og hvor en kan gripe tak i små undringer før de blir til store problemer».

Samarbeidet mellom Våler kommune og [Politikontakten](#) (Politiets nye tilbud til landets kommuner) er et viktig tiltak for forebyggende arbeid. Flere fagområder i Våler vil bli del av samarbeidet.

Videre vil Våler kommune styrke det tverrfaglige samarbeidet mellom blant annet virksomhet helse, barnevernet og PPT (Pedagogisk-psykologisk tjeneste). Ulike tiltak skal bidra til økt informasjonsdeling og kvalitet i oppfølging og forebyggende arbeid. Andre former for (langsiktig) forebyggende innsats skjer gjennom aktiviteter i regi av seksjon Helse

og velferd⁶, NAV, barnehager og skoler. Dette omhandler språkopplæring som tiltak for bedre integrering og økt kompetanse for ansatte i integrerings-spørsmål (barnehager, skoler og Våler-samfunnet for øvrig). Tidlig innsats og lavterskel tilbud fra helsesøster i skolene er et annet viktig tiltak. NAVs samarbeid med arbeidsgivere har blitt positivt mottatt og vil fortsette. Dette kan ha effekt både ift å holde folk i arbeid, og bidra til effektiv integrering.

Svært mye av innsatsen som legges i forebyggende arbeid «betaler seg» i det lange løp, ikke minst for den det gjelder, men også for kommuneøkonomien.

3.3 Digitalisering og fornying, inkludert modernisering av kommunikasjon og samhandling.

Våler kommune har blitt akterutseilt på viktige områder sammenlignet med andre kommuner i Østfold. Dette gjelder for eksempel for IKT/digitalisering i skoler (Ref. A). Årets budsjettforslag tar sikte på å snu dette etterslepet til en målrettet og rask implementering av moderne IKT-utstyr som støttes av kompetansetilførsel til lærerne, og medarbeiderne ute i virksomhetene. Våler kommune må også prioritere utbygging av fiber (bredbånd) til Svinndal. Alle skoler og virksomheter i kommunen må ha (IKT) infrastruktur som gjør lærings-situasjonen effektiv, stabil og god. Disse tiltakene er i tråd med ny IKT-strategi for skoler og barnehager i Våler kommune, som er lagt fram for politisk behandling. Og de gjenspeiler mål i utkast «Digitaliseringsstrategi 2018+ for Våler kommune» (Ref. B). Jf. også Regjeringens nye [Digitaliseringsstrategi for grunnsopplæringen 2017–2021](#).

Digitalisering er ikke bare et viktig grep for å forenkle og effektivisere offentlig sektor (Våler kommune) slik at vi står bedre rustet overfor de demografiske endringene som kommer. Digitalisering gjør det også mulig å skape et mer inkluderende lokalsamfunn. Digitaliseringsstrategi 2018+ viser hvilken vei vi må gå for å oppnå det. Satsingsområdet digitalisering setter opp mål i tre perspektiver; 1) døgnåpen digital forvaltning, 2) involvering av innbyggere og næringsliv, samt 3) fornying av interne prosesser.

Vi vil gradvis innføre smarte funksjoner i våre nye nettsider. Nettsidene blir en plattform for digitale, automatiserte tjenester (selvbetjening). Vi vil gjennomføre kontinuerlig forbedringer basert på en ny kanalstrategi (jf. NAVs tenkesett om [kanalstrategi](#)), og vurdere bruk av kunstig intelligens (roboter) for effektivisering av informasjon og 24/7 tjenester.

Vi vil over tid teste ut involvering i nye kanaler for bedre bredde, bedre effektivitet, større tilfang og hurtigere samspill mellom kommunen og innbyggere/næringsliv. Prosjekt på dette planlegges igangsatt i første halvår 2018. Våler kommune planlegger å jobbe med tjenesteutvikling og smart samfunnsutvikling i prosjekter som er «passe store» og som så kan måles, justeres og eventuelt skaleres opp steg for steg. Vi ønsker også å identifisere mulige bærekraft samarbeidsprosjekter med eksterne partnere og ressurser innenfor energi, transport og vann. Mål, tempo og omfang må avklares og forankres med folkevalgte og andre ettersom ideene blir mer konkretisert. Effekten av denne type prosjekter kan være bedre samfunnsøkonomi, lavere priser for brukerne av tjenester og gevinster for miljø.

For å oppnå bedre effektivitet i saksbehandling, oppgaver, samspill og informasjonsdeling blant kommunens ansatte må verktøy og data være tilgjengelig 24/7. Dette betyr at vi må etablere mobilitet fullt ut (online/skytjenester, nettbrett og mobil-telefonløsninger). For å levere ønsket kvalitet og sikre bedre utnyttelse av våre samlede ressurser må målprosesser, resultatoppfølging, ledelse og rapportering bli digitalisert. Budsjettforslaget for digitalisering

⁶ «Helse og velferd» er nytt navn på seksjonen som fram til nå har vært «Helse og omsorg». Navneskiftet skjer fra 1. januar 2018.

og fornying legges fram som en ramme, der endelig prioritering, detaljer og framdrift avhenger av mange faktorer (under planlegging). Behovet går utover foreslått ramme, og dette vil følges opp videre i årene som kommer.

Administrasjonen vil planlegge, og styre prosjektene i et langsiktig perspektiv – der innovasjon og nye (teknologiske) muligheter vil vurderes tatt inn underveis, når dette ansees økonomisk eller på annet vis fornuftig. Se for øvrig Ref. B for mer utfyllende forslag om digitalisering.

Som en forutsetning for å nå mål om mer effektiv (digital) samhandling, inkludert organisatoriske endringer, er en framtidsrettet planløsning og de fysiske forholdene på Herredshuset en viktig faktor. Kommunikasjon internt, og kommunikasjonen mellom administrasjonen og innbyggerne skal bedres. Eventuell etablering av KommuneTV (streaming fra Herredsstyresalen) bør skje som en del av et helhetlig plan for fysiske endringer på Herredshuset. Kostnader og mulig fremgangsmåte diskuteres i egen sak i formannskapet før jul 2017.

3.4 Infrastruktur- og IKT-prosjekter.

Våler er en del av det globale samfunnet. Som borgere og ansatte i offentlig forvaltning har vi blitt avhengig av internett for å løse våre daglige behov og oppgaver. For å levere/fungere effektivt må vi ha høyhastighets tilgjengelighet døgnet rundt. Det betyr i klarspråk; Våler må ha infrastruktur i form av bredbånd/fiber for befolkningen (og ansatte), og systemløsninger for kommunens ansatte for at velferdsteknologi, skole, tjenester og alle typer kommunikasjon skal fungere godt. Dette er en «må-ha» forutsetning for å gjennomføre alle ønskede digitaliseringsprosjekter og utvikle en moderne kommuneforvaltning.

Rådmannen foreslår å bidra til en løsning ved å investere i utbygging av fiber til Svinndal. Gjennomføringen vil bli organisert i samarbeid med tjenesteleverandør som kan legge fram en effektiv framdriftsplan for å bygge ut infrastruktur og løsning som gir gode driftsvilkår og andre krav og betingelser raskest mulig.

Videre foreslår rådmannen at kommunen igangsetter et helhetlig løp mot å etablere skytjenester for nærmere bestemte programmer og IKT-løsninger. Dette er et meget omfattende arbeid. Tempo i gjennomføring henger sammen med samlet kapasitet (interne og eksterne ressurser). Dette blir videre et resultat av bevilget budsjett, samt endelige prioriteringer av de ulike prosjektene. Det skjer etter at forprosjekt som skal resultere i konkrete løsningsforslag er fullført (tentativt februar 2018). Framdriftsplanen besluttet da administrativt.

Rådmannen forventer at arbeidet vil kunne strekke seg over flere år, og derfor er forslaget at det innvilges en ramme til IKT og digitaliseringstiltak. Fiber til Svinndal foreslås som egen investering.

3.5 Effektivisering.

Gjennom tiltak som blir planlagt og implementert basert på resultater av en analyse og effektiviseringsprosess (første halvår 2018) er det rådmannens ambisjon å realisere minimum 8 millioner kroner i (årlige) gevinster i 2020-21. I 2019 er ambisjonen å ta ut minimum 4 millioner kroner (tilsvarer ½ årseffekt sammenlignet med de to neste årene). Resultatene fra analyse- og effektiviseringsprosessen blir lagt inn i budsjett og økonomiplan om et år (høsten 2018).

De senere års vekst i kommunens utgifter skyldes mange faktorer. Ser vi på KOSTRA-tall viser det generelt at Våler kommune har en relativt effektiv drift på mange områder. Vi må

allikevel analysere og anvende KOSTRA-tall enda mer målrettet, helhetlig og i dybden, og vi må ta for oss andre måltall for å sammenligne og vurdere tiltak. Vi må aktivt vurdere forenkling og nye organisatoriske løsninger. Vi skal fjerne tidstyver. Vi ønsker å skape løsninger for tjenesteproduksjon og leveranser i samspill med ressurser blant aktører rundt oss.

Arbeidsprosesser, kompetanse og organisering skal vurderes helhetlig og på tvers av virksomheter og stab(er). Vi skal vurdere nye organisatoriske løsninger i forhold til endringer og gevinster som kommer fra digitalisering. Digitaliseringsprosjekter skal defineres og igangsettes med en konkret ambisjon for gevinstrealisering. Endelig gevinstrealiseringsplan besluttet før prosjektet sluttføres og overføres til linjen. Etter at vi setter «i drift» skal vi fortsatt holde fokus og trykk på utviklingen og forbedringene, ved å se etter neste steg opp og frem. Dette skal bli en del av vår kultur. Innovasjon, ny teknologi og nye muligheter kommer hele tiden.

Videre må vi realisere tjenestesamarbeid og søke effektivisering ved å forankre felles mål/behov med omkringliggende kommuner. Dette vil blant annet skje som en oppfølging av kartleggingen i 2017 mellom Hvaler, Marker, Råde, Skiptvedt og Våler. Der mulig vil vi også henvende oss til andre nabokommuner, eller kommuner i Østfold og Akershus (Vestby?).

På områder der vi kan effektivisere ved å samarbeide tettere med næringsliv og frivillige, så skal vi utforske og realisere nye samarbeidsformer.

Summen av disse og andre tiltak skal resultere i forbedret handlingsrom i budsjettene for 2020-21 (og framover).

4 Annet

I arbeidet med å ta fram en revidert samfunnsdel til Vålers kommuneplan vil flere svært viktige forhold og oppgaver bli vurdert og omtalt. Den prosessen vil gi grunnlag for et enda bedre og velfundert budsjettframlegg og handlingsprogram om et år.

II. Bakgrunn og føringer for handlingsprogram 2018-21

Rammer, prosess, planforutsetninger, lokale forutsetninger og om resultatmål

5 Rammer og prosess

Handlingsprogrammet 2018 - 2021 er kommuneplanens kortsiktige del. Det skal beskrive en forventet utvikling innen realistiske rammer. Handlingsprogrammet består av økonomiplanen for 2018-2021, samt årsbudsjettet for 2018 (det første året i økonomiplanen).

Handlingsprogrammet er hjemlet i Plan- og bygningsloven, mens lovhjemmelen for økonomiplanen og årsbudsjettet er Kommuneleien.

Rådmannen har, med hjemmel i kommuneleien, et selvstendig ansvar for å legge frem et realistisk budsjett i balanse.

På bakgrunn av regjeringens forslag til - og Stortingets behandling av – Kommune-proposisjonen, sendte rådmannen 17. juli 2017 et budsjetttrundskriv til seksjonene, virksomhetene og stabselementene med retningslinjer for budsjettarbeidet. Disse leverte sine innspill ultimo september/primio oktober.

Rådmannens forslag er så utviklet gjennom blant annet:

- Utarbeidelse av konsekvensjustert budsjett
- Kvalitetssikring av innspill
- Separate møter og gjennomganger med leverandørene av budsjettinnspill
- Drøfting i rådmannens ledergruppe.

Proessen videre:

1. Budsjettforslaget legges frem for kommuneleien den 16. november 2017.
2. Formannskapetets innstillende møte er 28. november 2017.
3. Innstillingen legges så ut til offentlig ettersyn i 14 dager.
4. Kommunestyret gjør endelig vedtak i sitt møte 14. desember 2017.

6 Planforutsetninger

6.1 Statsbudsjettet og det økonomiske opplegget for kommunesektoren

Det kommunale tjenestetilbudet finansieres hovedsakelig av skatt og rammetilskudd. Det er Stortinget som fastsetter nivået på disse overføringene. Kommunale avgifter, gebyrer, eiendomsskatt og brukerbetalinger på kommunale tjenester fastsettes av kommuneleien innenfor gjeldende lover og forskrifter. Kommunene har muligheter til å øke sin handlefrihet gjennom økte inntekter eller reduserte kostnader.

6.1.1 Kommunesektorens inntekter i 2018

Det største endringen i statsbudsjettet sammenliknet med det økonomiske opplegget i kommune-proposisjonen er knyttet til skatteinntektene for 2017. Det er nå anslått en merskattevekst i 2017 på om lag 4 mrd. kroner. Denne merskatteveksten ble gjort kjent allerede i august i år, og som i 2016 har merskatteveksten bakgrunn i ekstraordinært store

uttak av utbytter som trolig skyldes tilpasninger til skattereformen. Veksten i frie inntekter ligger for øvrig helt nederst i det angitte intervallet for inntektsvekst i kommuneproposisjonen 2018.

Merskatteveksten gir økt økonomisk handlingsrom i 2017, men påvirker ikke handlingsrommet i 2018. Dette skyldes at regjeringen gjennom kommuneproposisjonen har signalisert nivået på inntektene i 2018. Inntektsnivået i 2018 endres således ikke som følge av merskatteveksten i 2017. Merskatteveksten i 2017 kan dermed ses på som en forskuttering av den veksten i frie inntekter som kommuneproposisjonen la opp til for 2018. Merskatteveksten i 2017 er en engangsinntekt som ikke vil kunne finansiere varige økninger i driftsutgiftene.

Veksten i frie inntekter i 2018 med utgangspunkt i hva inntektsnivået ville vært i 2017 dersom det ikke hadde kommet merskattevekst, anslås til 1,0 pst. Den faktiske realveksten i frie inntekter fra 2017 til 2018 er anslått til -0,1 prosent. Veksten i frie inntekter er fordelt med 3,6 mrd. kroner til kommunene og 0,2 mrd. kroner til fylkeskommunene.

Regjeringens beregning av økt handlingsrom tar ikke hensyn til økningen av innslagspunktet i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester med kroner 50 000 utover lønnsveksten. KS har anslått at dette vil gi økte kostnader for kommunene med 0,3 mrd. kroner. 800 mill. kroner av veksten i frie inntekter er begrunnet i statlige satsinger.

Satsingene fordeler seg slik:

Statlige satsinger innenfor veksten i frie inntekter	Mill kr
Opptrappingsplan rusfeltet	300
Tidlig innsats i skole og barnehage	200
Forebyggende tiltak for barn, unge og familier	200
Særskilt fordeling til ferjefylkene	100
Sum	800

Maksimal foreldrebetaling i barnehagene økes med 110 kroner per måned utover lønns- og prisvekst (realvekst). Maksimal foreldrebetaling blir 2 910 kroner per måned. Siden realveksten reduserer behovet for kommunal finansiering gjennom frie inntekter, reduseres rammetilskuddet til kommunene med 0,3 mrd. kroner.

Øremerkede tilskudd har en netto realvekst på 0,5 mrd. kroner. Noen av endringene er:

- tilskudd til ressurskrevende brukere øker reelt med 0,2 mrd. kroner
- investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser øker med 0,5 mrd. kroner
- tilskudd innen samferdsel øker netto med 0,2 mrd. kroner
- reduksjon i distrikts- og regionalpolitisk begrunnede tilskudd.

6.1.2 Inntektssystemet for kommunene

Nytt inntektssystem for kommunene ble iverksatt fra 2017. Dette medførte:

- Endringer i kostnadsnøklerne i utgifts-utjevningen basert på nye statistiske analyser
- Årlig re-vekting av delkostnadsnøklerens andel av hovedkostnadsnøkkelens basert på sist avlagte regnskap
- Innføring av et strukturkriterium for å gradere basistilskuddet

- Omlegging av regionalpolitiske tilskudd med større vekt på innbyggertall og mindre vekt på per kommune. I tillegg vil distrikts-indeks også få betydning for småkommunetillegg.

For 2018 er det mindre justeringer blant annet: De regionalpolitiske elementene i inntektssystemet ikke er justert for lønns- og prisvekst. Med andre ord reduseres den realøkonomiske betydningen av disse.

Metoden for beregning av dødelighetskriteriet i kostnadsnøkkelen for kommunene er oppdatert, og aldersstrukturen som nå legges til grunn i den enkelte kommune tilsvarer aldersstrukturen i Norge på landsbasis per 1.1.2016.

6.1.3 Pris- og lønnvekst (kommunal deflator)

Veiet lønns- og prisvekst i kommunal sektor er av regjeringen satt til 2,6 %. Lønnsveksten alene anslås til 3 %.

6.1.4 Klima

Midlene til Klimasats, det vil si. ordningen for tilskudd til kommunale klimatiltak, kuttes med 50 millioner kroner til 102,5 millioner i forslaget til statsbudsjett. Dette begrunnes med at det skal gi plass til andre prioriteringer i Statsbudsjettet.

6.1.5 Helse og velferd

Kutt i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester – nok engang. Regjeringen svekker toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester ved at innslagspunktet øker med 50 000 utover lønnsvekst.

Kommunene vil med dette forslaget i 2017 få kompensert 80 prosent av netto lønnsutgifter til helse- og omsorgstjenester til enkeltbrukere ut over et innslagspunkt på 1 235 000 kroner. Ordningen gjelder fortsatt kun for tjenestemottakere til og med det året de fyller 67 år.

Investeringsstilskudd til sykehjem og omsorgsboliger – krav om nettotilvekst opprettholdes. Tilskuddsordningen er endret og fra 2021 gis det kun tilskudd til plasser som gir netto tilvekst av plasser. Kommunen må opprettholde netto tilveksten i 10 år fra søknadstidspunktet.

Barnevern.

Det settes av 80 millioner til en strategi for å styrke kompetansen i barnevernet [på landsbasis]. Strategien gjelder for perioden 2018-2024, og skal forberede kommunene på et større kommunalt ansvar for barnevernet (barnevernreformen) fra 2020.

Opptrappingsplanen for rusfeltet.

300 mill. kroner av veksten i frie inntekter er begrunnet med en økt satsing på rusfeltet. Opptrappingsplanen har en bred tilnærming, med tidlig innsats og god samordnet oppfølging som et sentralt grunnlag.

6.1.6 Utdanning

Bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm i barnehagene.

Nye bemannings- og pedagognormer skal etter planen gjelde fra 1. august 2018. I statsbudsjettet for 2018 er det bevilget 424 millioner kroner til ordningen. Halvparten av pengene går direkte til private barnehager gjennom særskilt tilskudd. Dette videreføres frem til 2020. Deretter finansieres private barnehager med utgangspunkt i kostnadene til

kommunale barnehager i to år gamle regnskap. Derfor vil tilskuddene til private barnehager øke betydelig fra 2020.

Tidlig innsats i skole og barnehage.

I statsbudsjettet legges det til grunn at kommunene vil benytte 200 mill. kroner av realveksten i de frie midlene til tidlig innsats i barnehage og skole. Opplegget gir kommunene rom for å utvikle tiltak tilpasset egne lokale prioriteringer og den enkelte elevs behov.

6.1.7 Eiendomsskatt

Regjeringen foreslår å fjerne adgangen til å skrive ut eiendomsskatt på produksjonsutstyr og produksjonsinstallasjoner, med unntak for vannkraftanlegg, vindkraftverk og de delene av petroleumsanlegg for olje og gass som omfattes av petroleumsskatteloven.

Teknisk gjøres dette ved at eiendoms-kategorien «verk og bruk» fjernes fra eiendomsskatteloven, og at særreglene for verk og bruk videreføres kun for «vannkraftanlegg, vindkraftverk og anlegg omfatta av særskattereglane for petroleum». Alle andre typer anlegg som i dag er verk og bruk, vil etter forslaget være alminnelig nærings-eiendom.

Forslaget innebærer at alle infrastrukturanlegg (kraftnett, telenett, bredbåndsnett, fjernvarmenett og så videre) i all hovedsak fritas for eiendomsskatt, og at størsteparten av skattegrunnlaget i industrielle anlegg vil bli borte. Forslaget får dermed store konsekvenser for svært mange kommuner.

Det er foreslått overgangsregler som skal gi en trinnvis reduksjon i skatteinntektene over fem år fra og med 2019.

Regjeringen foreslår at skattesatsen skal være en promille det første året en kommune skriver ut eiendomsskatt (mot to i dag), og at skattesatsen som hovedregel bare kan økes med en promille fra år til år (mot to i dag).

Forslaget innebærer dermed en innsnevring av kommunenes handlingsrom.

7 Lokale forutsetninger

7.1 Generelle økonomiske vurderinger for årsbudsjett 2018

Våler kommune har over flere år opplevd stadig strammere økonomiske rammer. Foruten at demografiutviklingen har presset fram et stadig større behov for kommunale tjenester, både mht volum og typer, har kommunen gjennomført flere parallelle investeringer. Disse har vært begrunnet dels i behov for kapasitetsøkning og behov for rehabilitering eller oppgradering.

Årsaken til utviklingen i Våler kommunes økonomi er sammensatt, men sentrale forklaringselement er:

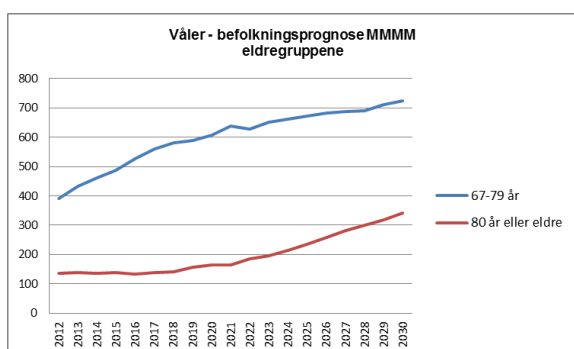
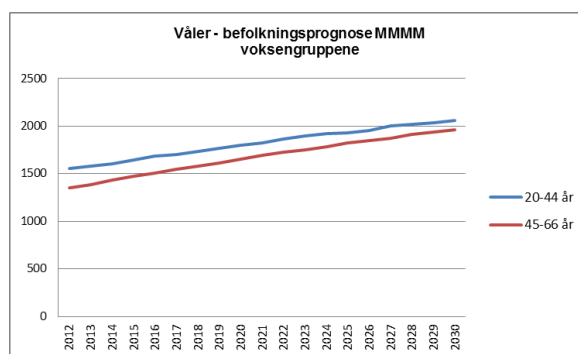
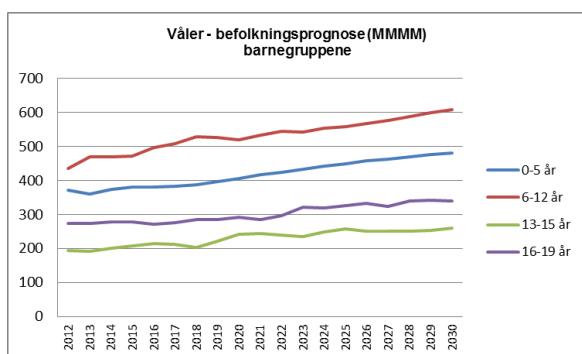
- Befolkningsveksten har vært stor
- Samtidige utbygginger i kommunen, som igjen genererer behov for å gjøre parallelle investeringer i barnehage og skole
- En betydelig økning i rettighetsdrevne kostnader (stadig større del av ressursene går til tiltak for enkelbrukere)
- Omstilling og effektivisering gjennom å digitalisere arbeidsprosesser har vært for lavt prioritert

- For beskleden evne til å drive fram næringsutvikling og bidra til økte inntekter.

Netto driftsresultat er den indikatoren som best indikerer kommunens økonomiske tilstand. Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har hatt en anbefaling om at netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter (netto resultatgrad) over tid bør være minimum 1,8 %. Ved et netto driftsresultat på 1,8 % over tid vil kommunen kunne møte uforutsette hendelser eller svingninger i inntekter og utgifter, sikre en viss egenfinansiering på investeringsprosjekter, og opprettholde verdien på kommunens realverdier. Våler kommune har de senere årene klart kravet til TBU i 2014, 2015 og 2016.

7.2 Befolkningsutvikling

Det foreligger en del ulike prognoser, som avviker noe mht hvilken vekst de legger til grunn. Erfaringen viser at det både er utfordrende å prognostisere vekst og at den kan variere over tid. Om en betrakter regionen som helhet, er befolkningsveksten beregnet til 28 % i perioden 2014-2031 (Rambøll). Dette er høyere enn framskrivningene fra SSB og skyldes primært at boligbyggingen er planlagt økt. Felles for alle prognoser er at de viser en kontinuerlig vekst i alle aldersgrupper, og forholdsmessig størst i eldregruppene - som vist i prognoser nedenfor.

Tre figurer over og tabellen under viser prognoser befolkningsvekst og utvikling for Våler kommune. Kilde: SSB

Befolkningsfremskriving per 1.1 - standard er SSB - MMMM alternativet

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
0-1 år	138	129	129	132	133	134	136	137	137	141	141
2-5 år	319	322	320	321	316	307	312	315	316	320	324
6-15 år	692	725	757	794	827	848	848	862	870	867	875
16-18 år	195	210	215	212	206	220	252	263	263	269	277
19-20 år	108	114	124	127	136	140	130	130	148	169	167
21-22 år	91	106	104	110	117	119	127	130	124	125	140
23-29 år	446	422	422	433	426	431	440	449	468	478	486
30-34 år	410	424	415	407	404	400	392	390	389	386	387
35-49 år	1 254	1 272	1 323	1 355	1 404	1 416	1 457	1 488	1 502	1 521	1 564
50-66 år	1 043	1 091	1 135	1 171	1 197	1 270	1 283	1 315	1 357	1 400	1 409
67-79 år	525	540	551	573	598	589	616	632	646	651	667
80-89 år	98	97	113	122	126	148	159	174	193	220	235
90 år og eldre	16	19	18	17	15	18	19	17	18	19	17
Sum innbyggere	5 335	5 471	5 626	5 774	5 905	6 040	6 171	6 302	6 431	6 566	6 689

Det er en nær kobling mellom befolkningsutvikling og kommunens økonomi. Våler har hatt en stor befolkningsvekst de senere årene, prosentuell har vært blant de aller høyeste i Østfold. De siste 6 årene med en vekst fra 1,7 % til 3,2 %. Kommunen går "i pluss" både mht fødsels-overskudd, innenlandsk flytting og inn-/utvandring. Det er nettoinnflytting som i størst grad har bidratt til befolkningsveksten i kommunen.

I planperioden og videre framover bør det legges til grunn en fortsatt betydelig vekst. Det er viktig at analyser, kalkyler og planlegging får større fokus, slik at alternative fremgangsmåter kan diskuteres og beslutninger om tiltak kan fattes med kunnskap om konsekvenser og muligheter i et langsiktig perspektiv.

Våler kommune vil sette dette på dagsorden i første halvår 2018.

7.3 Arbeidsmarkedet

Det er med grunnlag i ledighetstall og prognose for regionen, ikke vurdert som nødvendig å ta høyde for økning i sosialhjelp.

7.4 Andre planer

Andre planer som har innvirkning på handlingsprogrammet er særlig Skolebruksplan, Helse og omsorgsplan, Boligsosial handlingsplan, Barnehavebehovsplan og Plan for bosetting/integrering. I tillegg kommer de vedtatte Trafikksikkerhetsplan og Handlingsprogram for idretts- friluftslivs- og nærmiljøanlegg. Disse skal i utgangspunktet rulleres parallelt med behandlingen av handlingsprogrammet. Rådmannen vil vurdere når og hvordan dette kan følges opp og prioritere ut ifra kost-nytte og kapasitet.

8 Om resultatmål (i handlingsprogram og budsjett)

Kommunestyret vedtok 30. juni 2011 Kommuneplan 2011-2022. Planen består av 2 deler:

- I. **En felles samfunnsdel/felles regionalt plangrunnlag for Mosseregionen**, som omfatter strategier for utvikling av de prioriterte satsningsområder:
 - Levekår og folkehelse
 - Verdiskaping og kompetanse
 - Miljø og energi
 - Arealdisponering og infrastruktur

II. En **arealdel** som gjelder **for den enkelte kommune**, og som viser sammenhengen mellom fremtidig samfunnsutvikling og arealbruk

Planen fremstår som vag og vanskelig som utgangspunkt for operasjonelle mål. Samfunnsdelen skal rulleres i 2018. Seksjoner og virksomheter i Våler kommune har likevel utarbeidet egne delmål og/eller resultatmål. Målene er dog ikke sammenstilt på kommunenivå og de er i varierende grad omtalt senere i dokumentet, under de ulike rammeområdene.

Dette er en svakhet som vil bli adressert i forbindelse med rullering av ny samfunnsdel i 2018. Interne målprosesser og resultatoppfølging vil få økt fokus.

III. Drift og investeringsbudsjett

Teksten som følger er basert på rådmannens fremlegg av 16.11.2017 og hensyntar ikke eventuelle endringer fra formannskapet og kommunestyrets behandling.

Endringene vil fremkomme av protokollene fra formannskapet møte 28.11.2017 og kommunestyrets møte 14.12.2017.

9 Økonomiske rammer

9.1 Prisstigning og lønnsvekst

Økonomiplanen er satt opp i faste priser (2018-kroner). Det er i budsjettet gitt en begrenset kompensasjon for prisstigning på varekjøp. For kjøp av tjenester vil økningen bli større da lønnsøkningen slår tungt inn. Årslønnsveksten er lagt inn med 3,0 %, som regjeringen har lagt til grunn.

Våler kommune budsjetterer pensjonsutgifter med 17 % av lønn i perioden, med unntak for sykepleiere og undervisningspersonell der premien er satt til hhv 17,5 % og 13,3 %. Pensjonspremien vil variere betydelig år for år. Lønnsoppgjør, trygdeoppgjør, antall uføretrygdete og kapitalmarkedet er viktige faktorer som påvirker.

9.2 Finansielle inntekter og utgifter

Aksjeutbytte fra Østfold Energi AS er budsjettert med kr 400 000. Dette er i tråd med utbetaling i 2017. Det ble ikke betalt utbytte i 2016. Det er (som tidligere) verken budsjettert gevinst eller tap på finansielle instrumenter.

Renteinntekter er basert på gjennomsnittlig inntænde i bank. Ny hovedbankavtale inngått etter anbud i 2017 gir 6 rentepunkter lavere renteinntekter enn tidligere.

Deler av Våler kommunes låneportefølje er knyttet opp mot pt-rente, 3 mnd. NIBOR-rente og 30 % fast rente.

Norges Banks styringsrente er nå på (rekordlave) 0,5 prosent. Om/når styringsrenten gradvis vil øke mot et mer «normalt» nivå har ikke rådmannen noe grunnlag for å mene noe om. Hvordan markedsrentene endrer seg har ikke alltid direkte sammenheng med Norges Banks styringsrente. Markedsrentene påvirkes også av mange andre faktorer og vil ikke nødvendigvis følge Norges Banks renteutvikling slavisk.

I økonomiplanen har rådmannen benyttet Kommunalbankens anbefalte rentekurve for lån. Den bygger på Norges Banks anslag på Nibor (styringsrenten tillagt pengemarkedspåslaget), publisert 21.september 2017, samt siste prognose på pengemarkedsrenten fra Statistisk Sentralbyrå, publisert 7. september 2017, tillagt Kommunalbankens margin over Nibor. Renten forventes å øke noe hvert år, men fortsatt være på svært lave nivåer.

Eiendomsskatt. Forslaget til endringer i eiendomsskatteloven om å frita verker og bruk for eiendomsskatt innebærer på relativt kort sikt et tap for Våler kommune med over en million kroner per år. Dette skal innføres over 5 år fra 2019.

9.3 Frie inntekter

Skatt og rammetilskuddet, ført opp med prognosebeløpet som er angitt for Våler i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2018.

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018
RAMMETILSKUDD FRA STATEN	134 733 000	141 400 000	143 300 000
SKATT PÅ INNTEKT OG FORMUE	126 383 000	128 500 000	137 300 000
SUM FRIE INNTEKTER	261 116 000	269 900 000	280 600 000

Norske kommuner får hovedtyngden av sine inntekter bestemt gjennom det kommunale inntektssystemet. Prinsippet som ligger til grunn for dette systemet er å sikre at alle kommuner i prinsippet har økonomisk evne til å gi sine innbyggere et likeverdig tilbud når det gjelder sentrale velferdstjenester uavhengig av kostnadsstruktur eller inntektsnivå.

Nivået for Våler kommunes skatteinntekter har de senere årene vært mellom 82,1 % og 84,8 % av landsgjennomsnittet. I budsjettet er det lagt til grunn 84,1 %.

Det ordinære rammetilskuddet tar utgangspunkt i et innbyggertilskudd som fordeles med et likt beløp per innbygger. Innbyggertilskuddet korrigeres videre for utgiftsutjevning, beregnet etter såkalte objektive kriterier, kostnadsnøkler. Etter disse «objektive kriterier» betraktes Våler som en middels lett / tung- dreven kommune.

I statsbudsjettet går det fram at Våler kommune får en beregnet vekst i frie inntekter (sum av rammetilskudd og skatt på inntekt og formue) fra 2017 til 2018 på 2,0 %, mens snittet for landet er 2,6 %. Vålers vekst er blant de aller laveste i Østfold. Som omtalt foran er den kommunale deflator i forslaget til statsbudsjett beregnet til 2,6 %. Det betyr at realveksten for Våler kommune er negativ.

I 2017 var kostnadsindeksen for Våler 0,991, dvs. svakt under landsgjennomsnittet som er 1,0. Det vil si at Våler kommune skulle være litt mindre tungdrevet enn landsgjennomsnittet, og medførte et trekk på ca. 1,35 mill kr i utgiftsutjevningen. For 2018 er denne indeksen beregnet til 0,975 hvilket gir et trekk på 6,73 mill kr.

Utviklingen i trekket i utgiftsutjevningen har betydelig sammenheng med innfasingen av et nytt strukturkriterium med gradert basistilskudd med virkning fra 2017. Basistilskuddet er i utgangspunktet utformet slik at det fordeles et like stort tilskudd per kommune, for slik å fange opp at små kommuner kan ha smådriftsulempen. Målt i kroner per innbygger blir basistilskuddet for den enkelte kommune større jo færre innbyggere kommunen har. Verdien på basiskriteriet (fra 2017) er deretter gradert etter hvor lang reiseavstand det er til å nå 5000 innbyggere. I kommuner hvor innbyggerne har lange reiseavstander, får kommunen verdien 1 på basiskriteriet, og dermed full kompensasjon for smådriftsulempene. Har innbyggerne korte reiseavstander (relativt Våler), får kommunen en lavere verdi på basiskriteriet. Kriteriet er gitt en vekt som sier noe om hvor stor del av utgiftsbehovet som er knyttet til kriteriet. Det beregnes en indeks for kriteriet som viser hvordan kommunen ligger i forhold til landsgjennomsnittet. Indeksen for kriteriet multipliseres med vekten til kriteriet.

9.4 Gebyrer

Gitt vedtak iht rådmannens forslag vil husholdningene få følgende endringer i sine gebyrer:

- Avløp øker med 1,0 %.
- Feiing reduseres med 14,0 %
- Husholdningsrenovasjon øker med 8,0 %

- Slamtømming øker ikke.

10 Budsjetter

10.1 Konsekvensjustert budsjett

Konsekvensjustert budsjett 2018 (en ren videreføring av aktivitetene i 2017 korrigert for lønnsøkning og sentrale og lokale vedtak med økonomiske konsekvenser) gir et negativt netto driftsresultat.

For økonomiplanperioden gir konsekvensjustert budsjett følgende netto driftsresultater:

	B 2018	B 2019	B 2020	B 2021
Netto driftsresultat	2 468 000	7 807 000	9 079 000	9 932 000

Samlet for økonomiplanperioden gir dette et negativt resultat på hele **29,3 mill. kr.**

10.2 Budsjettavlastende tiltak drift

Rådmannen har derfor valgt å iverksette budsjettavlastende tiltak slik:

	2018	2019	2020	2021	Totalt
Sentraladministrasjonen					
Mindre konsulentbruk IKT	-60 000	-60 000	-60 000	-60 000	-240 000
Miljø og teknikk					
Mindre asfaltlapping komm. veier	-200 000	-200 000	-200 000	-200 000	-800 000
Reduksj strømkostn. Kirkebygden skole	-60 000	-60 000	-60 000	-60 000	-240 000
Reduksjon drift friområder	-40 000	-40 000	-40 000	-40 000	-160 000
Økte husleie-inntekter omsorgsboliger	-300 000	-300 000	-300 000	-300 000	-1 200 000
Oppvekst og kultur					
Mindre til skoleskyss elever	-167 000	-167 000	-167 000	-167 000	-660 000
Redusert ramme til spesialskoler	-120 000	-120 000	-120 000	-120 000	-480 000
Helse og omsorg					
26 % vakant assistent funksjonshemmede	-127 000	-127 000	-127 000	-127 000	-508 000
20 % vakant praksis bistand hjemme	-108 000	-108 000	-108 000	-108 000	-432 000
77 % vakant sykepleier sykehjem	-469 000	-469 000	-469 000	-469 000	-1 876 000
Finansielle poster					
Økt e-skatt med 0,5 promille	-2 163 000	-2 138 000	-2 113 000	-2 088 000	-8 502 000
Sum					-15 098 000

10.3 Budsjettbelastende tiltak drift

Rådmannen ser behov for de nedenstående budsjettbelastende tiltak i økonomi-planen.

	2018	2019	2020	2021	Totalt
Stab					
Digitalisering bygningsarkiv m.m.	400 000				400 000
Analyse/prognose kommuneplan	30 000				30 000
Digitalisering kr 3 000 000 – 500 000 i statstilskudd i 2017 som overføres	2 500 000				2 500 000
Organisasjonsutvikling og kommunikasjon	2 000 000	900 000			2 900 000
Sum					5 830 000

Scanning og digitalisering av bygningsarkiv m.m..

- Tiltaket ble aktivert i budsjettet for 2016. For å oppnå tilsiktet gevinst må tiltaket gå ut 2018.

Analyse/prognose kommuneplan.

- Konsulentbistand ifm. rullering av samfunnsdelen.

10.4 Investering

Det er aktivert 7 investeringstiltak i økonomiplanen, hvor 2 er finansiert med låneopptak (EPC og fiber Svinndal). Tiltakene fremkommer av nedenstående tabell.

	2018	2019	2020	2021	Totalt
Sentraladministrasjonen					
Utskifting svitsjer	175 000				175 000
Miljø og teknikk					
EPC	12 500 000	12 500 000			25 000 000
Nye gressklippere	188 000				188 000
Nytt kjølfrysaggregat institusjon-kjøkken	245 000				245 000
Fiber Svinndal	3 500 000				3 500 000
Oppvekst og kultur					
IT- utstyr i skolen	1 305 000	1 305 000	1 305 000	1 305 000	5 220 000
Helse- omsorg					
Investering felles responscenter	588 000				
Finansielle poster					
Avdrag startlån	700 000	600 000	600 000	600 000	2 500 000
Egenkapitalinnskudd KLP	900 000	900 000	900 000	900 000	3 600 000
					39 550 000

10.5 Resultat

Rådmannens forslag innebærer følgende netto driftsresultat i perioden:

	R 2 016	B 2017	B 2018	B 2019	B 2020	B 2021
Netto driftsresultat	-24 846 000	1 735 000	4 099 000	4 958 000	5 315 000	6 176 000
Netto resultatgrad	6,4 %	-0,5 %	- 1,1 %	-1,3 %	-1,4 %	-1,6 %

Driftsnivået/tjenesteomfanget ligger for høyt i perioden i forhold til inntektene om TBUs anbefalte resultatgrad på minimum 1,8 % skal nås.

Rådmannen merker seg at de siste tre årsregnskapene (2014-2016) har vist sterke resultater, og ekstra store summer har kunnet bli overført til disposisjonsfondet. Det vurderes nå som helt nødvendig og at det er «rett år» (2018) å prioritere investeringer innen digitalisering, infrastruktur, organisasjonsutvikling og omstillingsaktiviteter. Ressurser til tjeneste-produksjon holdes fortsatt på et tilfredsstillende nivå, samlet sett. Samtidig igangsettes en total gjennomgang av hele organisasjonen med klare ambisjoner om å iverksette tiltak som skal gi betydelige effektiviseringsgevinster i 2020-2021 (8 mill pr år), samt ½ årsverk gevinst i

2019 (4 mill). Dette skal gi bedre handlingsrom og bidra til at framtidige (betydelige) investeringsbehov kan planlegges/gjennomføres.

Hvis man ikke skulle investere i den størrelsen slik rådmannen foreslår her – for tidsvinduet 2018, så er risikoen større for at god tjenesteproduksjon og videre investeringer blir svært krevende å gjennomføre i tråd med krav og forventninger. Fordi vi da vil komme for sent i gang med krafttak på digitalisering (ref. krav fra Regjeringen) og en omstilling blir vanskeligere å prioritere når større infrastrukturinvesteringer blir igangsatt. Jf. blant annet utredning Kirkebygden skole – sak i kommunestyret 16.11.17.

Rådmannen anbefaler at budsjett 2018 balanseres ved bruk av disposisjonsfondet for å sikre investeringer og tiltak nå - som gir langsiktige effekter og bedre handlingsrom i slutten av planperioden.

10.6 Risikovurdering, inkludert strategiske tiltak

Rådmannen vurderer at det i økonomiplanperioden er knyttet størst risiko (utfordringer) til følgende forhold:

Utfordring	Beskrivelse	Strategiske tiltak
Lav bemanning i viktige funksjoner	Vi er sårbare i flere viktige funksjoner, pga at bare 1 eller få personer besitter kompetanse. Dette krever god planlegging, men også kompenserende tiltak.	• Vurdere å gi kompetanse til flere medarbeidere (evt som «reserve») • Omstilling i kommunen Digitalisering • Samarbeid andre kommuner.
Økt andel eldre	Gradvis flere som har behov for velferd- og omsorgstjenester fra kommunen. Utsiktene tilsier flere eldre, og flere med høyere alder (over 80 år) blant de eldre.	• Analysere og planlegge for varierte tjenester og tiltak • Fleksibel ressursutnyttelse, komplementær kompetanse og samarbeid mellom faggrupper • Offensiv satsing på velferdsteknologi • Samspill med frivillighet og innbyggere (pårørende) • Omstilling i kommunen.
Høy befolkningsvekst	Utfordrer kommunal infrastruktur og tjenesteapparat. Viktig at prognoser, kalkyler og planer utarbeides og holdes ajour. Befolkningsvekst ER positivt! Samtidig er det i denne sammenhengen viktig at Våler kommune jobber helhetlig og strategisk i økonomiplanlegging, slik at utfordringen kan <u>møtes</u> proaktivt, planmessig og godt. Det er et klart mål å lykkes med det.	• Lage og ajourholde gode prognoser og kalkyler • Ta kommende investeringsbehov og alternative veivalg mer aktivt inn i strategiske diskusjoner og beslutningsprosesser • Prioritere digitalisering og omstilling • Samarbeid med andre kommuner • Mer aktiv informasjon på utsikter og muligheter (planer).

Stramme rammer	Budsjett og økonomiplan gir begrensninger i handlingsrom. Det er begrensede muligheter for å utvide kapasitet på viktige oppgaver. Som alltid er det mange «gode tiltak» som må settes i kø. Ledere jobber aktivt for å prioritere innenfor gitte rammer og krav.	• Skape bedre økonomisk handlingsrom • Disiplin og kontinuerlig oppfølging • Effektiv resultatledelse og budsjettkontroll • Utfordre det bestående, fornye og omstille i organisasjon og prosesser • Digitalisering – bedre samspill og støtte i daglige oppgaver, økt mobilitet ved moderne planløsninger og mobilt kontor > gir mer effektiv prosess fram mot løsninger • Gjennomføre effektiviseringsprosjekt VK4.0 i 2018 • Samarbeid andre kommuner.
Ytterligere innstramming frie inntekter	Dette ble varslet av kommunalministeren høsten 2017.	• Jobbe for økte inntekter via andre kilder • Avklare realiteter i varslet endring. • Planlegge, basert på verifisert informasjon
Svak investeringsvilje	Hvis det ikke prioriteres å investere for utvikling og omstilling i det tidsvinduet som er foreslått, så vil dette gå ut over tjenesteproduksjon og volum/kvalitet på tjenester på sikt.	• Begrunne forslag til budsjett/økonomiplan, svare velbegrunnet på spørsmål om prioriteringer. • Fremlegge utredninger, analyser og ytterligere beslutningsunderlag ved behov.

11 Langsiktig lånegjeld og fond

11.1 Langsiktig lånegjeld

Gitt vedtak i henhold til rådmannens forslag til budsjett og økonomiplan vil Våler pr 31.12 de respektive årene ha langsiktig lånegjeld i henhold til nedenstående tabell.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gjeld (I 000kr)	232 012	260 972	261 156	258 356	245 739	233 158
Gjeld i prosent av sum driftsinntekter	60,1 %	70,5 %	67,2 %	66,5 %	63,3 %	60,1 %

11.2 Fond

Faktisk fondsbeholdning, under samme forutsetning som ovenfor, vil pr 31.12 de respektive år være i henhold til nedenstående tabell (saldo angitt i I 000 kr).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Disposisjonsfond (I 000 kr)	51 199	63 005	56 590	49 687	42 427	34 306
I prosent av sum driftsinntekter	13,3 %	17,0 %	14,6 %	12,8 %	10,9 %	8,8 %

(Lavere fondsbeholdning gir lavere renteinntekter.)

12 Rammeområdene for budsjettinndeling

12.1 Budsjettinnspill seksjoner – fremgangsmåte/kvalitetssikring

I det etterfølgende presenteres de seksjons-virksomhetsplaner som har dannet grunnlag for dette budsjettforslaget. De gir en beskrivelse av blant annet de rammer, utfordringer og aktuelle tiltak som gjelder for de enkelte enheter.

Rådmannen minner om behovet for å se disse planene i sammenheng med det som er beskrevet tidligere i dokumentet, da det kan være et avvik mellom rådmannens forslag til budsjett og økonomiplan og de underliggende planene ettersom disse ikke fullt ut er justert underveis i prosessen. Det vil enkelte steder stå ordlyd som; «Anbefaling:». Dette skal leses som interne anbefalinger/vurderinger som har blitt spilt inn i budsjettarbeidet, og så holdt opp mot andre/de samlede behov fra alle seksjoner. Rådmannen har sammen med sin ledergruppe avveid og kommet fram til forslaget som fremmes foran og i punkt 13 (bak). Punkt 12, «Rammeområdene for budsjettinndeling» må leses som underlagsinformasjon. Ved spørsmål bes den enkelte henvende seg til rådmannen.

Oppdatering og korrigerende av interne planer vil bli foretatt i seksjoner/staber etter vedtak av budsjett 14. desember 2017. Evaluering av budsjettprosessen vil bli foretatt i 2018, eventuelle endringer av rutiner og kvalitetssikring av dokumentasjon blir da vurdert.

12.2 Innspill/planer fra rammeområdene

12.2.1 (Rådmannens) Stab

Rådmannens stab vil få betydelige endringer fra 1. januar 2018. Både mht oppgaver, bemanning og ansvar. Dette vil dels bli presentert som informasjonssak i formannskapet før jul, i tillegg til omtale på neste side.

Tjenester/oppgaver

Tjenester og oppgaver, slik gyldig tom 31. desember 2017: Kart/oppmåling, byggesak, kommuneplan, reguleringsplaner, utbyggingsavtaler, ulovlighets-oppfølgning og tilsyn, juridisk rådgiving, personell og organisasjon

Måltall / resultater

Aktivitetsnivået er hendelsesstyrt har vært svært høyt siste år (parallellt planarbeid/utbygginger). Enheten deltar også i en rekke regionale fora og prosjekt. Stab skal innen et år etter konstituering av nytt kommunestyre fremme planstrategi og arbeidsgiverpolitikk for politisk behandling.

Utfordringer

Plan:

- Eldre reguleringsplaner med manglende utbyggingsavtaler el avtaler av dårlig kvalitet
- Eldre reguleringsplaner med dårlig kvalitet
- Etterslep oppfølging planer og avtaler
- Økende krav til prosess og økende kompleksitet i planarbeid og snaut med ressurser.

Byggesak:

- Mye ulovlighet
- Endring i lovverk krever mye kursing og oppfølging. Utfordring med liten stab.

Tiltak og resurser

Det forventes fortsatt høy aktivitet på boligbygging, men noe lavere enn innværende år. Foreslått budsjett tar utgangspunkt i at vannforsyning til planområder i Kirkebygden ikke ferdigstilles i løpet av 2018.

Det forventes lav aktivitet på regulering av nye boligområder i 2018. Foreslått budsjett tar utgangspunkt i at det blir noe detaljregulering på gjenværende områder i Våler næringspark. Det forventes noe lavere aktivitet på oppmåling. Det er p.t. ingen ferdigregulerte områder og forventes heller ingen i løpet av 2018. Gebyrer for oppmåling økes med ca. 3 %.

Forhold vedrørende en eventuell privatisering av oppmålingstjenesten er det ikke tatt høyde for.

Organisasjonsutvikling og kommunikasjon. Følgende roller, funksjoner og forbedringer planlegges i rådmannens stab:

- Personell, plan og samfunnsutvikling, folkehelse, idrett/friluftsliv, juridisk, digitalisering, kommunikasjon og samfunnskontakt

Funksjoner/roller som er understreket vil være enten helt nye, eller justert/omorganisert fra andre roller/stillingsbeskrivelser pt. I dag har ikke Våler kommune en fast dedikert rolle/person som skal ivareta kommunikasjon og samfunnskontakt. Dette er en stor svakhet og må snarest komme på plass. Det er store oppgaver ift utvikling og drift som vil løses mer profesjonelt ved å ansette denne fagkompetansen. I de to første årene vil dette være en prosjektstilling.

Folkehelsekoordinator er omtalt tidligere (jf. punkt 3.2 foran). Kombinasjonen med andre oppgaver omtalt vil gjøre et stort framskritt for kommunens evne til å ivareta svært mange viktige oppgaver. Ved å legge ansvar for å søke tilskudd og stønadsmidler vil stillingen relativt raskt «betale seg selv».

I forbindelse med digitalisering, så er det planer om omfattende aktiviteter som det er behov for å investere i. Det vises også til saksfremlegg tirsdag 21. november 2017 der mål og planer blir omtalt i utkast Digitaliseringsstrategi 2018+ for Våler kommune vil bli presentert (jf. formannskapsmøte 28.11.17). Prosjekter vil bli fortløpende detaljplanlagt under disse områdene: fagsystemer (kvalitetssystem, e-Arkiv, HRM (Human Resources Management), e-Byggesak, økonomistyring, Office365, nettsider, mobilt kontor/telefoni og nettbrett mm.

Aktiverte tiltak i prioritert rekkefølge (hensyntatt ny organisering fra 1. januar 2018).

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
Digitalisering av bygningsarkiv m.m.	Nødvendig for å slutføre prosjektet	400 000			
Konsulent-tjenester rullering av kommuneplan	Noe til analyse/prognose	30 000			
Digitalisering kr 3 000 000 – 500 000 i statstilskudd		2 500 000			
Organisasjonsutvikling og kommunikasjon		2 000 000	900 000		

Ønskede tiltak som ikke er aktivert i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
Konsulent-tjenester rullering av kommuneplan	Ekstern hjelp	170 000			

12.2.2 Sentraladministrasjonen

Tjenester

Politiske styringsorganer, revisjon, gjennomføring av kommune- og stortingsvalg, diverse organer som råd for eldre og funksjonshemmede, administrativ ledelse og koordinering av etatene, interkommunalt samarbeid, innkjøp, sekretariat og regnskapsførsel for legater, økonomiforvaltning som budsjett, regnskap, lønn, finansforvaltning, innfordring og skatteinnkreving, eiendomsskatt, felles IKT-drift, post/arkiv og sentralbord.

Måltall / resultater

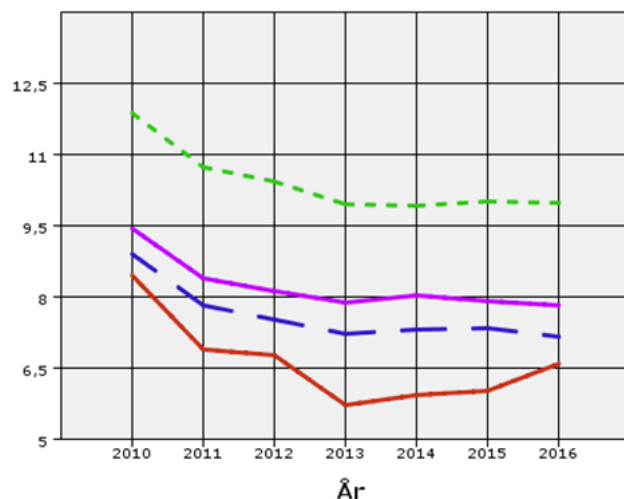
Nedenfor er Vålers andel kostnader til kostrafunksjonene for politisk styring, kontroll, administrasjon, administrasjonslokaler og fellesutgifter av netto driftsutgifter i alt sammenlignet med gjennomsnittet av den gruppen kommuner som ligner mest på Våler (Gruppe 01) når det gjelder størrelse og utgiftsbehov. Fylkessnittet er tatt med.

Av tabellen fremgår at Våler bruker en betydelig mindre andel av budsjettet til disse funksjonene enn både snittet i kostragruppe 01 og fylkessnittet. Det er kun økt 0,2 årsverk de siste 25 år. Sårbarheten er stor innen økonomi. Kapasiteten innen IKT er presset.

For begge disse oppgavene er det viktig at analyser og vurdering av alternative løsninger vurderes nøye ifm gjennomgang og effektiviseringsprosessen i 2018. Mer offensiv satsing på digitaliseringstiltak må planlegges.

Den stigende kurven på utgifter for Våler fra 2015 til 2016 skyldes økt politisk aktivitet med flere utvalg og høyere godtgjøring til politisk ledelse.

Andel netto driftsutgifter til administrasjon, styring, fellesutgifter av netto driftsutgifter i alt:

år	2014	2015	2016
Våler i Østfold	5,94	6,04	6,6
Kostragruppe 01	9,93	10,02	9,99
Fylkessnitt	7,32	7,34	7,16
Landssnitt	8,05	7,93	7,84

Utfordringer IKT

Det har etter hvert blitt svært mange fagsystemer. Det har medført et betydelig merarbeid og ansvar for den sentrale ikt-ressursen uten at enheten er styrket. På kort sikt kan det bli behov for mer bruk av overtid og økt bruk av konsulenttjenester. Å bidra til oppnåelse av et tidligere resultatmålet; "I løpet av planperioden skal kommunen ha utviklet et tilbud med døgnåpen forvaltning" er en umulig oppgave med små økonomiske rammer (slik som fram til i dag). Dette må opp-prioriteres, både kommunen selv og innbyggerne forventer det. Regjeringen har gitt føringer på å oppnå døgnåpen forvaltning. Valget er: Vi må investere.

Utfordringer økonomi

Aktiviteten i kommunen vokser hvert år. Likevel har sentraladministrasjonen hatt samme bemanning de siste 25 årene. Sårbarheten er stor, nytenking og alternative løsninger – i tillegg til målrettet digitalisering må utredes.

Utfordringer - post / arkiv

Arkivlov med tilhørende forskrift setter stadig større krav til arkivfunksjonen og oppbevaring av dokumenter. Arkivplan er ikke utarbeidet, men påbegynt. Dette blir vurdert i sammenheng med andre viktige oppgaver/prioriteringer i 2018.

Tiltak og resurser

Personaloversikt inkludert virkningen av aktiverte tiltak.

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Antall årsverk	10	10	10	10	10	10
Antall ansatte	10	10	10	10	10	10

Aktiverte tiltak i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
1) Utskifting av svitsjer	Må fornye gamle pga. sikkerhet og krav mht. skolesatsing	175 000			

Ønskede tiltak som ikke er aktivert i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
Mere lagringsmedia	Datamengden øker dramatisk. Trenger mer generelt og til sikkerhetskopier.	238 000			
2) Stilling IKT	Økte oppgaver pga. flere systemer og mer utstyr.	700 000	700 000	700 000	700 000
3) Stilling økonomi	Stor sårbarhet pga. lav bemanning.	700 000	700 000	700 000	700 000
4) KS Digitaliserings-satsning	Felles finansieringsordning for kommunale digitaliseringsprosjekter. Kr 20 per innbygger.	110 000			

12.2.3 Miljø og Teknikk

Tjenester

De viktigste oppgavene for kommunen som miljømyndighet og landbruksforvaltning, vei, avløp og renovasjon vil være:

Eiendomsforvaltning/FDV:

Forvalte kommunens bygningsmasse (ca. 40.000 m²) og ta vare på verdien de representerer. Levere bygg som tjener sitt formål og brukerne er fornøyd/tilfreds. Levere gode renholdstjenester. Kirkegårder – vedlikehold/park-arbeid, klargjøre graver og igjenfylling. Det er utarbeidet tilstandsanalyser/vedlikeholdsplaner for kommunens bygninger.

VARF(Vann, avløp, renovasjon, feiing):

Drift og vedlikehold av Svinndal renseanlegg. Drift og vedlikehold av kommunens kummer, avløpsnett og pumpestasjoner. Oppfølging av ordningene som MOVAR administrerer og utfører for Våler kommune (avløpsrensing, renovasjon og slamtømming, brann og feiing)

Oppfølging av spredt avløp fra spredt bebyggelse og fritidseiendommer. Samhandling med andre MORSA-kommuner på off. avløp og spredt avløp

Landbruk (jordbruk, skogbruk):

Forvalte og veilede innenfor de landbrukspolitiske tiltakene under jordbruksavtalen der myndighet er overført til kommunen. Forvalte inntektspolitiske og velferdsmessige tiltak i landbruket. Drifte skogfondsordningen. Lovforvaltning (jordlov, skoglov, konsesjon, naturmangfoldloven, friluftsløven, med mer)

Miljø:

Arbeide med klimaspørsmål (gjennom nettverksamarbeid og oppfølging klima og energiplan, EPC).

Viltforvaltning:

Ettersøk og håndtering av skadet og påkjørt vilt. Viltloven (årlig tildeling av kvoter på elg, rådyr og bever). Forvalte og balansere elgbestanden mhp høyt kjøttuttak og skadesituasjon

Kommuneskog:

Forvalte kommuneskogen på en god næringsmessig og bærekraftig måte.

Kommunale veier:

Vedlikehold sommer og vinter(brøyting, strøing, feiing). Drift og vedlikehold av gatelys langs kommunale veier og på kommunale plasser. Overvannshåndtering med tanke på økt nedbørsintensitet (samhandling med VARF). Tømming av sandfangkummer (samhandling med VARF)

Utfordringer - eiendomsforvaltning/FDV

Betydelig etterslep i vedlikehold av mange bygg, synliggjort gjennom oppdaterte vedlikeholdsplaner. Flere investeringer må gjøres i forhold til energibruk. Kommunen har vedtatt EPC som verktøy for å få intensivert tiltak som reduserer energibruken.

Utfordringer - VARF(Vann, avløp, renovasjon, feiing)

Holde kontroll med gebyrene på selvkostområdene og sørge for at vi konkurrerer godt med andre kommuners gebyrstørrelser.

Redusere mengde fremmedvann inn på avløpsnett. Dette gjelder både overvann på spillvannsnett og spillvann på overvannsnett. Kartleggingsarbeid er gjort og fortsetter, og det foreslås løpende tiltak for utbedring av avløpsnett i budsjettperioden.

Hovedplan for vann og avløp vedtas i desember 2017, evt. begynnelsen av 2018 sammen med Vannmiljøplanen.

Utfordringer - landbruk (jordbruk, skogbruk)

Sikre at kommunens næringsutøvere innenfor landbruket for nødvendig hjelp for å nyte godt av de virkemidler som finnes. Kontoret er nedbemannet mye over flere år.

Forvaltningen av SMIL- og NMSK-midlene (Spesielle miljøtiltak i landbruket og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket) jobbes det aktivt med. Arbeidet kan være tidkrevende fordi dialog med søkerne i noen tilfeller tar mye tid for å få til gode fellesløsninger.

Regionalt miljøprogram ordningen (RMP) – endret jordarbeiding, buffersoner, grasdekte vannveier med mer, er en tung ordning å administrere og kontrollere. Bøndene legger selv inn søknader på nettet. Flere bønder har fremdeles behov for veiledning.

Opprettholde oppslutning om redusert jordbearbeiding med dårlige og ikke fullstendig gjennomtenkte nye statlige rammer på området.

Utnytte de nye skogbruksplanene fra 2016 på en god måte. Økt fokus på avvirkning og økt verdiskapning.

Utfordringer - miljø

Videreføre tiltaksstrategiene og medvirke til forurensningsreducerende tiltak (særlig i vestre Vansjø), kloakk, landbruksforurensning samt annen næringsavrenning

Ny naturmangfold lov. Større krav til kommunen på å vite mer om biologisk mangfold i egen kommune (føre var prinsipp). Spesielt fokus på utvalgte arter og naturtyper.

Kommunen har for tiden stort fokus på forsøpling og vill-fyllinger rundt omkring.

Utfordringer - friområder og grøntarealer

Renovasjonsordningen i Vansjø er viktig. Skjærgårdstjeneste etablert i Moss. Våler bør også øke innsatsen noe og ta del i samarbeidet. Det er økt bruk og andre brukergrupper.

Trengs fornying av toaletter, bord, m.m. Trengs nytt toalett ved fergeleiet. Rødsbrua: Her har det vært mye søppelplukking på grunn av uønsket aktivitet. En mulig forbedring kan være å rydde krattområdene/skogen for å få det mere åpent så det ikke blir så lett å gjemme seg bort (både folk for avtrede og søppel for å gjemmes). Det trengs fornying av de tre bordene på plassen – de er ca. 20 år gamle. Engsand: Brua over bekken må fornyes/utbedres.

Utfordringer - viltforvaltning

Stabilisere elgbestanden på et bærekraftig nivå (for mye elg de siste årene, men med en uønsket nedgang i 2014 og 2015 med 70 tillatt felte dyr). Kvota i 2017 er på 72 dyr.

Utfordringer - kommuneskog

Forvalte kommuneskogen på en god næringsmessig og bærekraftig måte. Elgjakt for innbyggere er åpnet fra 2017.

Utfordringer - kommunale veier

Mer vei overtas hele tiden av kommunen på boligfeltene. Budsjett må økes i tråd med antall meter kommunen overtar. For lite fokus på sommervedlikehold. Altfor dårlig tempo på fornying/vedlikehold av veiene på boligfeltene. Bergfeltet, store deler av Texnes og Folkestad I er nå dårlig. Budsjettet strekker ikke til mer enn et par hundre meter med ny asfalt/pr år.

Implementere tennskap for å kunne måle strømforbruket på gatelys langs kommunale veier og på kommunale plasser. Gradvis skifte ut armaturer og pærer for overgang til LED-belysning langs kommunale veier og på kommunale plasser

Tiltak og ressurser

Aktiverte tiltak i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
Nytt kjøp- frysaggregat sykehjemmet kjøkken	Eksisterende er gammelt. Har vært mye reparasjoner. Kan slutte å virke når som helst.	245 000			
Utskifting av gressklipperparken	De vi har er gamle og påfører oss etter hvert store vedlikeholdskostnader.	188 000			
EPC – Energy Performance Contracting	Energisparetiltak med sparegaranti	12 500 000	12 500 000		

Ønskede tiltak som ikke er aktivert i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
Maling Svinndal kirke Utvendig, vinduer må kittes.	Begynner å nærme seg grensen hvor dette MÅ gjøres. Bar ved synlig.	750 000			
Asfaltering	Etterslep kommunale veier og plasser, investering	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Etablering av tennskap langs kommunale veier	Nødvendig for å kunne måle faktisk strømforbruk på gatelys (krav innen 2019)	500 000	500 000		
Løpende rehabilitering av avløpsnett i henhold til VA plan som vedtas i desember 2016, evt. begynnelsen av 2017.	Store lekkasjer og innlekkspromatikk ved nedbør. Investeringer her senker renskostnadene.	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Adgangskontroll Helse og sosialsenteret	Stort behov, flere uheldige hendelser som følge av at det i dag er delvis fri tilgang til størstedelen av Helse og sosialsenteret	300 000			
Nytt tak nyere del Svinndal skole	Takstein som går i oppløsning med påfølgende lekkasjer.	150 000			
Ny vann og avløpsledning Folkestad langs FV120	Kapasiteten er pr. dato for dårlig, inkludert kravet til sløkkevann, og kan ikke håndtere planlagt utbygging på Folkestad. Ny avløpsledning vil frigjøre	3 000 000			

	kapasitet på andre pumpestasjoner = mindre overløp.				
Flytting/oppgradering av Vestland pumpestasjon	Pumpestasjonen står for lavt i terrenget, problemer i forhold til oversvømmelse/overløp.			1 000 000	
Ny pumpestasjon Rødsund	Vår «hovedstasjon» som håndterer alt avløp fra Kirkebygden, Damyr/ Våk og Augerød. Kapasiteten på denne stasjon begynner å bli kritisk pga utbygging. Flytte stasjonen, står alt for nærme vassdraget.			3 000 000	
Ny førstelinje Herredshuset – Servicetorgløsning, ombygging av kontorer, møterom og landskap, generell oppgradering innvendig av Herredshuset inkl. ferdigstillelse av alarm/ adgangskontroll. <u>TILTAKET vil bli sett i sammenheng med EPC-tiltak – både omfang, endelig budsjett og prioritering.</u>	Herredshuset/Våler kommune er i dag ikke rigget for mottak/ henvendelser, hverken fysisk, telefonisk eller elektronisk. I tillegg er det ikke hensiktsmessig at Herredshuset er helt åpent slik at hvem som helst kan ta seg inn og sirkulere i gangene. Dette er heller ikke hensiktsmessig i forhold til sikkerhet ved f.eks. brann. En ny organisering av hele administrasjonen og førstelinjetjenesten inkl. digitalt servicetorg vil bli en lønnsom investering. Herredshuset trenger også en generell innvendig oppgradering.	2 000 000	3 000 000		
Trappeheis Våk skole	Krav i forhold til universell utforming	250 000			
Renovasjon Vansjø	Felles prosjekt med Moss, Rygge, Råde	100 000			

12.2.4 Oppvekst og Kultur

Tjenester

Drifts-, veilednings- og støttefunksjoner innenfor oppvekst- og kulturfeltet generelt. Overordnet driftsansvar for kommunale grunnskoler og barnehager. Kvalitetsutviklings-, samordnings- og forvaltningsfunksjoner for barnehagetilbud og grunnskoledrift spesielt – herunder kompetanseutviklingstiltak for skoler og barnehager enkeltvedtak i noen typer (skole- og kommuneovergripende) elevsaker, skoleskyss tilskuddsformidling til-, godkjenning av- og tilsyn med barnehager. Voksenopplæring – vanlig opplæring og spesialundervisning på grunnskolenes område opplæring i norsk med samfunnskunnskap for innvandrere. Kulturvirksomhet; alminnelig kulturarbeid og kulturminnevern- og formidling, herunder drift av folkebibliotek, fritidstilbud for barn/ungdom, bygdetun, kulturskoletilbud og folkebad overføringer/tilskudd til frivillige aktører innenfor kulturfeltet, nærmiljøarbeid og trossamfunn formidling av spillemiddeltilskudd Barnevern – som m.a. omfatter råd/veiledning overfor foreldre framskaffing, veiledning og tilsynsfunksjoner av/til/overfor fosterhjem, støttekontakter, avlastere og besøkshjem saksforberedelse til fylkesnemnda og samvirke med Bufetat om besluttede tiltak generelt omfattende samhandling med andre relevante tjenesteaktører.

Måltall / resultater

D. - nivå 2 KOSTRA				
	Våler	Våler	Gj.snitt kommune gruppe01	Gj.snitt kommune gruppe01
	2015	2016	2015	2016
Prioritering				
Netto driftsutgifter til voksenopplæring, i prosent av samlede netto driftsutgifter	-0,4	- 0,6	0,1	0,1
Netto driftsutgifter kultursektoren i prosent av kommunes totale netto driftsutgifter	1,8	2,1	2,4	2,6
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger i kroner	890	1028	1376	1519
Netto driftsutgifter Den norske kirke og kirkegårder i prosent av samlede netto driftsutgifter	1,5	1,4	1,5	1,4
Netto driftsutgifter for barnevern til sammen per innbygger	1658	1681	1878	1948
Netto driftsutgifter per barn i barnevernet	91468	104256	(Landet) 110523	(Landet) 113210
Netto driftsutgifter barnehagesektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter	16,8	18,6	12,8	13,1
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år i kroner, barnehager	116271	124733	124160	131884
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor, per innbygger 6-15 år	107443	114350	113548	117668
Dekningsgrader				
Medlemmer i Den norske kirke i prosent av antall innbyggere	76,5	74,9	80,2	79,1
Andel barn med barnevernstiltak ift. innbyggere 0-			Landet)	(Landet)

17 år	4,1	3,9	4,8	4,9
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	89,7	89,1	87,6	87,3
Andel barn i kommunal barnehage i forhold til alle barn i barnehage -%.	42,2	63,1	64,5	66,3
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, prosent	5,9	7,6	9,5	10,1
Produktivitet				
Barn med undersøkelse eller tiltak per årsverk i barnevern, personer	21,9	20,0	(Landet) 16,1	(Landet) 15,4
Andel undersøkelser som fører til tiltak	45,9	25	(Landet) 41,7	(Landet) 41,9
Andel undersøkelser i barnevern. med behandlingstid innen tre måneder	95	93	83	78
Deltakelse, gudstjenester søn- og helligdag per innbygger	0,8	0,8	1,3	1,2
Korrigerte brutto driftsutgifter i kr per barn i kommunal barnehage	144400	147262	171890	182429
Kommunale overføringer av driftsmidler til private barnehager per korrigert oppholdstime (kr).	42	50	41	44
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1-10. årstrinn	12,2	12,0	12,1	11,9
Gjennomsnittlige grunnskolepoeng	39,7	39,7	(Landet) 40,8	(Landet) 41,2

Merknad: «Landet» er brukt som referanse der det ikke foreligger tall for kommunegruppa; i disse tilfellene er det som hovedregel heller ikke tall for fylket. Vi viser for øvrig til virksomhetsplanene fra skolene og barnehagene for ytterligere spesifikasjon for hhv. grunnskole og barnehage.

Kommentarer:

Den negative kostnaden til voksenopplæring skyldes trolig at øremerket statstilskudd knyttet til norskopplæring for innvandrere blir registrert på samme KOSTRA funksjon som voksenopplæring på grunnskolens område. Dette statstilskuddet er relativt omfattende, uavhengig av faktisk kostnad til undervisningen, og gir med litt hell overskudd.

Fordelingen av netto driftsutgifter i kultursektoren viste i 2015 et til dels betydelige avvik fra kommunegruppen – både når det gjelder driftsutgifter per innbygger og kostnader til ulike tilbud. Denne forskjellen har i 2016 blitt noe utjevnet, men er stadig signifikant lavere. Våler har en relativt høy andel av netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter (hvor kostnader til nærmiljøtiltak er et tungt tiltak), folkebibliotek og museer, og relativt lav andel til kunstformidling, kulturskoler og kommunale kulturbygg.

Netto utgift per barn med tiltak i barnevernet, som viste en reduksjon fra 2014 til 2015, steg igjen til 2016. Det viser at det kan være store årlige forskjeller i en liten kommune.

Høy andel av netto driftsutgifter i barnehagesektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter må primært sees i sammenheng med høy andel barn i befolkningen (7,1% av befolkningen var i aldersgruppa 1-5 år, mot 5,8% i kommunegruppa). Vi har fortsatt et ikke ubetydelig antall barn i private barnehage i nabokommuner (hvor refusjon av kostnader synliggjøres som utgift i regnskapet, men barna ikke registreres i barnehage i egen kommune). Siden kommunen ikke har oversikt, er også kostnaden uforutsigbar.

Den store økningen i andelen barn som går i kommunal barnehage skyldes at Kirkebygden barnehage i perioden gikk fra å være privat til kommunal.

Utfordringer - kulturtiltak

Anskaffe og ta i bruk ytterligere digitale løsninger i folkebiblioteket – for intern organisering og dialog med brukerne.

Økt tilgjengelighet for bibliotekstjenestene – ev. med selvbetjent bibliotek som aktuelt tiltak. Økt tilgjengelighet med utvidet åpningstid for publikum. Øke tilgjengeligheten/bruk til/av bygdetun/museum for publikum – eksempelvis gjennom skolens bruk av bygdetunet knyttet til den "kulturelle skolesekken", årlige kulturdager eller andre enkeltarrangement.

Generelt øke tilbud av kvalitativ og kvantitativ art når det gjelder omfang av ulike og mangfoldig kulturtilbud/arrangementer for alle aldersgrupper. Se dette også i lys av folkehelsearbeid og samordning med det frivillige arbeid både i regi av enkelt-mennesker og lag og foreninger i kommunen.

Arbeide med og utføre prosjekter i henhold til 3-årig plan for Den lokale kulturelle skolesekken 2017 – 2019 i samarbeid med kulturkontaktene på alle skoler. Arrangere prosjekter/arrangement i regi av Den kulturelle spaserstokken. Arrangere tradisjonell bygdedag annet hvert år (ikke i 2018), samt aktivitetsdag/kulturdag i det mellomliggende året – implikasjoner for innhold og organisering.

I folkehelsesammenheng stimulere til tiltak for mer fysisk aktivitet i befolkning; framskaffe/tilrettelegge arealer og arena for fritidsaktiviteter (herunder også nærmiljøanlegg).

Utvikle og tilrettelegge stier/sykkelveier samt merking av disse, herunder Unionsleden. Merking; skilt etc. av kulturminner (i samarbeid med fylkeskommunen) samt tilrettelegge tilgjengelighet for publikum til disse arenaene.

Ta i bruk hjemmeside for arrangement i regi av lag- og foreninger, arrangements-kalender og lign.

Utfordringer - barnevern

Større behov for tverrfaglig samordning av tiltak – og avklaring av roller. Dette handler om at mengden av aktører i feltet øker, noe som igjen fører til økt behov for koordinering av ulike aktører som arbeider med samme familie. Endring av rollefordeling og finansierungsordninger mellom statlig og kommunalt barnevern – med sikte på nedtrapping av statlig støtte til lokale tiltak både i og utenfor hjemmet og økt prising for bruk av statlige institusjoner. Økt antall av - og økende gjennomstrømning i «tilsynsfosterhjem» fører til økt saksbehandling.

Utfordringer - barnehetilbud

Fortsatt sikre individuelt rettskrav på barnehageplass - bl.a. grunnet utbygging/tilflytting. Grunn til å tro at "løpende opptak" for barn kommer - høsten 2017 er ordningen etabler for barn som fyller ett år innen utgangen av november 2017. Økt fokus på kompetanseutvikling - Vålerbarnehagen. Felles kompetanseheving og stimulering til videre- og etterutdanning. Implementering av "ny" rammeplan for barnehager. Tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagene. Jo flere barn som kommer i barnehagen, jo flere barn vil ha behov for tiltak (særlig rundt barn med minoritetsbakgrunn). Arbeid med "overganger" - bl.a. overgang barnehage – skole. Fokus på minoritetsspråklige barn. I

forbindelse med bosetting av flyktninger og arbeidsinnvandring øker behovet for kompetanseheving.

Utfordringer -opplæringstilbud- grunnskole og voksenopplæring

Godt samarbeid med NAV om behov for opplæring på grunnskolens nivå for innvandrere.

God informasjon og tilrettelegging av voksenopplæring i norsk og samfunnskunnskap for nyankomne innvandrere.

Finne økonomisk handlingsrom og gode løsninger for både etter- og videreutdanning av lærere etter sentrale retningslinjer for "*Kompetanse for kvalitet Strategi for etter- og videreutdanning*". Endring i opplæringslov og forskrift stiller fra 2015 større krav til relevant undervisningskompetanse for alle ansatte – uansett utdannings- og ansettelsestidspunkt – og vil etter all sannsynlighet kreve et omfattende behov for videreutdanning for allerede ansatte lærere. Det er fremdeles også behov for løpende etterutdanning (som ikke gir studiepoeng) innenfor Vålerskolens satsingsområder; omleggingen av statlig virkemiddelbruk gir økte utfordringer mht. lokal finansiering av slik etterutdanning. Forutsetning for tildeling av etterutdanningsmidler er samarbeid med andre kommuner. Våler kommune planlegger et samarbeid med Råde og eventuelt andre nabokommuner.

Vålerskolen var t.o.m. 2016 med i Utdanningsdirektoratets satsingen «Vurdering for læring». Selv om satsingen er avsluttet, vil det jobbes videre med å utvikle kulturen for vurdering på den enkelte skole og i det enkelte klasserom.

«Ungdomstrinnet i utvikling» er en nasjonal satsing med tilbud om støtte til lokalt utviklingsarbeid i klasseledelse, regning, lesing og skriving i perioden frem til 2017. Satsingen har tre sentrale virkemidler - skolebasert kompetanseutvikling, lærende nettverk og pedagogiske ressurser. Skolene i Østfold er fordelt i puljer, Kirkebygden skole, sammen med ungdomsskoler i både Moss og Rygge, ble med i satsingen høsten 2016. Selv om hovedfokuset for satsingen er ungdomstrinnet. Prosjektet avvikles høsten 2017.

Til tross for ferdigstilling av tilbygg ved Kirkebygden skole høsten 2015 har skolen behov for ytterligere utvidelse av kapasitet. Høsten 2017 ble også skolekjøkkenet stengt av verneombudet, og utbedrende tiltak iverksatt for å gjøre rommet i forskriftsmessig stand. Forarbeider i forhold til hva som skal gjøres videre med ungdomsskolen, er også igangsatt. Nybygg ved Våk skole ble ferdigstilt og tatt i bruk fra skolestart 2017.

IKT i Vålerskolen. «IKT-strategi for Vålerskolen 2017 - 2020» ble behandlet og anbefalt av Utvalget for kultur og oppvekst høsten 2017. Strategien er en videreføring av strategi for perioden 2015-2018. Den innebærer en styrket satsning på IKT i skolen, med bl.a. en betydelig økning av antall datamaskiner, og vil bli behandlet av kommunestyret i forbindelse med budsjett 2018.

Spesialundervisning: Antall elever med vedtak om spesialundervisning har de siste årene vært synkende i Våler kommune, men går opp fra 5,9 til 7,6 i 2016. Kommunen ligger allikevel lavere enn snittet for kommunegruppe I (10,1).

Særskilt språkopplæring: Elever som ikke har tilstrekkelige ferdigheter til å følge ordinær opplæring i grunnskolen, har rett til særskilt språkopplæring. I Våler er det – som følge av arbeidsinnvandring og bosetting av flyktninger - en signifikant økning i antall elever med behov for slik opplæring, og det gir skolene utfordringer hva angår både ressursbruk og kompetansebehov.

Elevenes skolemiljø har stort fokus både nasjonalt og lokalt. LP (læringsmiljø og pedagogisk analyse) og Trygg oppvekst ivaretar viktig metodikk for å gi elevene et godt skolemiljø. Fra august 2017 ble det gjort en endring i opplæringslovens §9a som innebærer at skolene ikke lenger skal gjøre vedtak i skolemiljø saker, men utarbeide en konkret handlingsplan i forhold til hver elevsak. Rutine og skjema for utarbeidelse av slik plan, ble utarbeidet og ferdigstilt til skolestart høsten 2017.

Tiltak og resurser

Økonomisk oversikt konsekvensjustert driftsbudsjett – Rammeområdet.

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Utgift	142 946	155 577	161 001	161 001	161 001	
Inntekt	-26 529	-19 792	-20 407	-20 407	-20 407	
Netto utgift	116 771	135 785	140 594	140 594	140 594	

Angitt i hele 1000.

Kommentarer:

Generelt

Økningen i netto utgift fra budsjetterminen 2017 til terminen 2018 tilsvarer ca. 3,5 %. Avvik fra generell lønns/prisvekst av noen betydning er primært knyttet til tiltak for barn under skolepliktig alder (økt antall barnehageplasser og kjøp av plasser i andre kommuner), elever i skolepliktig alder (økt antall klasse/elever i grunnskolen og gjesteelever i andre kommuner), og i noen grad tiltak i barneverntjenesten. I den resterende del av planperioden er det lagt inn kostnader for klasse/elevantall basert på bosatte barn per 01.01.2015. Det er grunn til å anta at reelt antall klasser/elever vil bli høyere; dette synliggjøres ved at 0,3 stilling finansiert ved øremerket statstilskudd i 2017 videreføres som rent kommunal utgift fra 2018.

Utgifter/inntekter for virksomhetene (grunnskolene og kommunale barnehager) framgår av virksomhetsplanene for disse. Tilsvarende er resultatmål og aktuelle tiltak for å realisere dem ytterligere spesifisert i disse virksomhetsplanene.

Barnehage

Rammeområdet omfatter drift av kommunale barnehager, driftstilskudd til private barnehager, tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne, og fellesutgifter til støtte/veiledning og tilsyn rettet mot alle barnehager. (Lokaler til kommunal familiebarnehage i Svinndal er i forslaget forutsatt ikke driftet i barnehageåret 2018-2019).

Tilskuddet til de private barnehagene utgjør en betydelig netto utgift; for 2018 vil dette utgjøre ca. 20 mill. Her ligger også tilskudd til økning av den pedagogiske bemanningen, som ble innført fra august 2017. I tillegg bør det legges inn ca. 2 mill. til bruk av private barnehageplasser i andre kommuner og noe økning på omfanget av ev. utvidelse av omfang av rettskrav på maksimalpris/gratis kjernetid.

Arbeidet med utbygging av Kirkebygden barnehage ble som kjent igangsatt høsten 2017. Dette innebærer at Kirkebygden barnehage fra august 2018 vil utvide sitt leke- og oppholdsareal med ca. 170 m² – dette gir plass til 40 barn (omregnet til barn over 3 år). Tilsvarende vil barnehagens bemanning øke.

Utbyggingen vil kunne gi noe bedre kapasitet på barnehageplasser – dvs. at vi muligens vil kunne tilby barnehageplasser til barn som det søkes om barnehageplass til også utenom hovedopptaket. I tillegg kommer barnehageplass til de barna som har rettskrav på barnehageplass – dvs. alle barn som fyller 1 år innen utgangen av november (i 2017). Ultimo oktober står det drøyt 25 barn på venteliste.

Resultatmål 2018:

«Vålerbarnehagen» – skal jobbe systematisk med å tilrettelegge for et godt oppvekstmiljø for alle barn i Våler.

Enkelte tiltak vil bli iverksatt for/sammen med alle barnehagene i kommunen uansett eierstruktur.

Aktuelle tiltak:

- Fortsette arbeidet med implementering av «ny» rammeplan for barnehager,
- Stimulere/legge til rette for kompetanseutvikling for de ansatte i barnehagene,
- Ta i bruk foreldreundersøkelsen som er utarbeidet av utdanningsdirektoratet,
- Fokus på å arbeide med overganger – bl.a. utarbeide en felles plan for «Overgang barnehage – skole»,
- Fokus på IKT – digitalisering i barnehagene

Vi viser også til barnehagenes virksomhetsplaner for resultatmål og tiltak knyttet til disse for temaene.

Vi viser også til barnehagenes virksomhetsplaner for resultatmål og tiltak knyttet til disse for temaene Økt samarbeid mellom skole og barnehage, Økt nærvær, Bedret kommunikasjon hjem-barnehage, og bidra til økt fokus på folkehelse.

Barnevern

Netto kostnad viser en økning på drøyt 400 000,- kr fra 2016. Økningen ut over generell lønns- og prisjustering er knyttet til merutgifter (primært lønn) til fosterhjem. Økt etterspørsel etter fosterhjems plasser og mer krevende barn i disse i forlengelsen av redusert bruk av institusjonsplasser innebærer fosterhjem ikke lenger uten videre lar seg rekruttere til minimumssatser. Det er videre en klar trend at ungdommer blir i omsorgstiltak fram mot grensen på 23 år.

I tillegg til dette har vi hatt et relativt høyt antall plasseringer av barn i fosterhjem og vi har hatt relativt mange saker til behandling i fylkesnemnd. Behandling av saker i Fylkesnemnda har ført til en økning av utgifter (fra 258 000 til ca. 600 000,-) til advokat.

Pågående endring av arbeidsdelingen mellom statlig og kommunalt barnevern innebærer m.a. bortfall av statlige tjenester til lokale tiltak. Det er skjerpede veiledningskrav overfor fosterhjem, og økte forventninger til en grundigere og mer omfattende saksbehandling i forhold til hvert enkelt barn. Det stilles stadig høyere krav til kvalitet både i arbeidet med klienter, men også på systemnivå.

Kontoret har fått økt stillingsressurs på 50 % fra og med 01.07.2017. og vi har tilsatt en kompetent medarbeider. På tross av dette har Våler kommune få ansatte (pr 1000 barn) i barnevernet sammenlignet med andre kommuner i Østfold. Den økte stillingsressursen vil benyttes i undersøkelsesarbeid og primært til utvikling av forebyggende tiltak lokalt. Vi er dog i den situasjon (frem til nå) at vi i liten grad har hatt resurser til «utstrakt» forebyggende arbeid.

Resultatmål 2018:

Utarbeide fagutviklingsplan for barneverntjenesten.

De største utgiftene i barnevernet er knyttet til tiltak som er vedtatt av Fylkesnemnda. Disse kostnadene er stabile. Vi ser at BUF-etat priser tjenestene sine høyere og høyere og dette betyr at f.eks. utgifter til institusjon vil stige også i 2018. Pr i dag koster en plass 68 000,- pr måned. Barnevernet har for tiden ett barn som må ha dette tiltak i form av institusjon kommende år, og om flere må ha denne type tiltak, vil dette raskt føre til økte kostnader.

Kommunen får stadig større ansvar for drift av barnevernet. Dette fører til et behov for både økte resurser i form av antall stillinger og økt kompetansenivå. Det vil stilles stadig større krav til kvalitet på undersøkelser og mengden av tilgjengelige tiltak.

Rådmannens vurdering er at dersom vi skal kunne opprettholde kvalitet til en akseptabel kostnad, vil det være hensiktsmessig å samarbeide med andre kommuner om ulike sider av barneverntjenestens drift.

Grunnskole

Det budsjetteres ikke med økning i rammetimetallet for 2018. Det vises for øvrig til egne virksomhetsplaner for skolene.

Resultatmål 2018:

I Vålerskolen ønsker vi å jobbe systematisk for å bygge et trygt læringsmiljø som fremmer læring og utvikling. Elevene skal få kunnskap til et liv i et samfunn vi bare aner konturene av, og til yrker og oppgaver som kanskje ennå ikke er funnet opp.

I samspill mellom ny kunnskap og felles refleksjon, tror vi alle kan være med å forberede og skape en skole som legger til rette for dette. Her kan alle lære – både elever og lærere, foreldre, kommuneadministrasjon og politikere. Sammen skaper vi et felles bilde av Vålerskolen i nåtiden og i fremtiden.

Enkelte tiltak iverksettes samlet for hele Vålerskolen, men skolene har lokalt noen ulike utfordringer, og tiltakene og tidspunkt for iverksetting, vil derfor variere noe mellom skolene.

Resultatmål læringsmiljø:

Vålerskolen skal jobbe systematisk med å bygge et trygt læringsmiljø som fremmer læring og utvikling.

Aktuelle tiltak:

- Vålerskolen skal vedlikeholde og implementere felles pedagogisk plattform som skal bevisstgjøre partene i Vålerskolen på verdiene som ligger til grunn for arbeidet.
- Vålerskolen skal vedlikeholde og utvikle etablerte tiltak som fremmer et godt læringsmiljø – primært gjelder dette LP-modellen, Trygg oppvekst og Trivselslederprogrammet.
- Elevenes folkehelse styrkes videre ved fokus på stadig forbedring av skolenes uteområder og bruk av disse.
- Samarbeidet med skolehelsetjenesten og andre tverrfaglige oppvekstetater styrkes.
- Vålerskolen skal, gjennom samarbeid med andre østfoldkommuner (Råde, Hvaler, Skiptvet), søke statlige etterutdanningsmidler for å kunne iverksette et felles prosjekt knyttet til tilpasset opplæring.

Resultatmål bedre læringsresultat:

I Tilstandsrapport for grunnskolen 2016, fremkommer at kommunen har noe bedre læringsresultater enn i 2015. På nasjonale prøver registreres det at kommunen har en for stor andel på nederste nivå, særlig i matematikk. Tiltak for å nå Vålerskolens målsetning om å ha høyere læringsresultat over tid, vil derfor fokusere på basisfagene.

Det knytter seg en viss bekymring til at andelen faglærte lærere falt fra 93,5% i skoleåret 16/17 til 84,5% skoleåret 17/18. Ulike rekrutteringstiltak vil bli vurdert.

Aktuelle tiltak:

- Vurdering for læring – videreføring av satsing fra 2017.
- Videreutvikling av bruk av Vokal som verktøy.
- Skolene sikrer økt fagkompetanse for lærere i engelsk og matematikk gjennom videreutdanning og ansettelse.
- Satsing på rekruttering av faglærte lærere
- Det etableres bedre rutiner for samarbeid mellom barnehage, barnetrinn og ungdomstrinn for å sikre helhetlige opplæringsplaner og bedre overganger.
- Innføre I310.no, utviklet av Moava, som kvalitetssikringssystem i henhold til opplæringslovens § 13-10 hvor det heter «...Kommunen ... skal ha eit forsvarleg system for vurdering av om krava i opplæringslova og forskriftene til lova blir oppfylte»

Voksenopplæring

Det er ikke noen sikre holdepunkt for endret behov for at voksenopplæring på grunnskolens område eller opplæring i norsk med samfunnskunnskap for innvandrere. Områdene er imidlertid uforutsigbare, men øremerket statstilskudd til opplæring for innvandrere har erfaringsmessig gitt god dekningsgrad.

Kommunen kjøper tjenester fra Moss kommune til opplæring i norsk og samfunnskunnskap i tråd med introduksjonsloven. De siste årene har Våler kommune hatt et overskudd knyttet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for nyankomne flyktninger sammenholdt med statstilskudd fra Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) til slik opplæring.

Overskuddet er i noe grad brukt til å finansiere opplæring for innvandrere med særskilte utfordringer eller behov. Det er knyttet noe usikkerhet til om Moss kommune kan levere de tjenestene vi ønsker og har behov for framover. Det er tatt initiativ for å drøfte dette nærmere.

Kulturtiltak

Nivået for kommunale tiltak er i utgangspunktet videreført på 2017 nivå – med en prisjustering av tilskudd til lag og foreninger i tråd med forventet prisstigning.

Brukerbetaling i Kulturskolen Moss, Rygge og Våler

Brukerbetalingen foreslås heller ikke for 2018 prisjustert. Vi viser i denne sammenheng til at Våler – med kr 3.800 per år – stadig er blant kommunene med høy brukerbetaling i Østfold. Antallet brukere fra Våler kommune har sunket fra nær 70 ved innledning av samarbeidet for drøyt 10 år siden til 38 høsten 2017 – det laveste vi har registrert. Rådmannen antar at det er en sammenheng mellom prisnivået og rekrutteringen. Med så vidt lavt deltakerantall, vil for øvrig en prisjustering bare gi helt marginal budsjetteffekt.

Kommunalt tjenestekjøp ved Middagsåsen.

I tråd med kommunestyrets årlige budsjettvedtak fra 2012 til (så langt) 2017 er det forutsatt videreføring av kommunalt tjenestekjøp ved Middagsåsen skisenter på samme nominelle nivå (kr 75.000 per år) også i økonomiplanperioden fra 2018.

Tilsynsordning og brukerbetaling i Vålerhallen.

Rådmannen har i budsjettforslaget lagt til grunn at det vil være mulig å videreføre forståelse med VSIL om tilsynsordning for Vålerhallen med kompensasjon på samme nivå som i 2017. Det innebærer en direkte kompensasjon til idrettslaget på kr 130.000 per år og redusert fast leie for trening for barn/unge yngre enn 20 år til kr 100,- per time.

Leie for hel hall for voksne og for utenbygds leietakere er i kommunestyrets budsjettvedtak for 2017 fastsatt til kr 390,- per time. Hallen blir jevnlig brukt til håndballturneringer i helgene og hallen brukes også til større arrangementer/stevner. Nåværende betalingssats preges av denne i en drøy 10-års periode fra slutten av 90-årene ikke ble prisjustert. De siste årene har satsen på denne bakgrunn vært økt noe ut over den generelle økning av avgifter/brukerbetalinger. Rådmannen foreslår at satsen for 2018 økes til kr 420,- per time for hel hall.

Ny flerbrukshall i Svinndal

Svinndal skole trenger ny gymsal. Den som brukes nå er gammel, liten og i svært dårlig teknisk forfatning. Kommunestyret har i 2017 bevilget penger til en mulighetsstudie og et skisseprosjekt for å se på plassering og aktuelle løsninger for en ny hall.

Administrasjonen, sammen med et arkitektfirma, er godt i gang med dette arbeidet. Man ser også på muligheter for å få med andre aktuelle interesser.

Den norske kirke og nærmiljøorganene

Kirkelig fellesråd og nærmiljøorganene fremmer i utgangspunktet sine budsjettforslag på fritt grunnlag.

Våler kirkelige fellesråd viser i sitt budsjettforslag av 02.11.2017 til at det er behov for et estimert direkte tilskudd til fellesrådet på kr 2 754 000 for 2018 – altså til rådets drift ekskl. en økning på 2,75% i forhold til «omsøkt» beløp for budsjetterminen 2017.)

budsjettforslaget. Rådmannen har i sitt budsjettforslag ikke sett å kunne imøtekomme dette ønsket, og har foreslått en økning på 2,6 %, slik at tilskuddet for 2018 blir 2 610 000.

Vi viser for øvrig til vedlagte budsjettforslag fra Våler kirkelig fellesråd.

Andre tros- og livssynssamfunn

Overføringen til andre tros- og livssynssamfunn beløp seg i 2017 til 420 000. Rådmannen foreslår derfor tilsvarende i 2018.

Våler/Svinndal Frivilligsentral

Frivilligsentralen anmoder i søknad av 31.10.2017 om kommunalt tilskudd på Kr. 798.000 for 2018. Tilsvarende omsøkt tilskudd for 2016 var kr 466.000. På grunn av bortfall av statlig tilskudd f.o.m. 2017, ble tilskuddet økt til 741.000. Rådmannen ser ikke at det er rom i budsjettet for en slik økning, og har lagt inn en økning på kr. 10.000, slik at beløpet for 2018 blir 751.000, hvorav 55.000 er til drift.

Resultatmål 2018:

Økt tilgang på – og tilgjengelighet til kulturarrangement.

Aktuelle tiltak:

- I samarbeid med berørte lag og foreninger videreutviklegjennomføring av tradisjonell byggedag annet hvert år samt en type aktivitetsdag/kulturdag i det mellomliggende året.
- Dialogkonferanse med lag- og foreninger gjennomføres hvert år.
- Ta i bruk digital aktivitetskalender – hvor kommunen og lokale lag/foreninger legger inn kulturaktiviteter.
- Gjennomføre kulturarrangement – i egen regi og i partnerskap med andre aktører.

Personaloversikt (inkludert virkningen av aktiverte tiltak).

	Budsjett 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Antall årsverk	129,3	137,8	160,0	168,8	168,8	168,8
Antall ansatte	169	175	204	213	213	213

Ønskede tiltak som er aktivert i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
1) IKT-strategi for skoler og barnehager – økt tetthet av datamaskiner i skolen	Møte nasjonale krav, gjøre elevene i stand til å nå målene i læreplanen og gi dem samme utgangspunkt i videregående opplæring som elever fra andre kommuner.	1.305.000	1.305.000	1.305.000	1.305.000

Ønskede tiltak som ikke er aktivert i prioritert rekkefølge.

Tiltak	Begrunnelse	2018	2019	2020	2021
1) Økning ressurs IKT-veileder skolenivå	Heve tidsressurs med 5 % stilling ved hver skole (10% ved Kirkebygden) som en konsekvens av økt datamaskin-tetthet.	52.000	98.000	98.000	98.000
2 Lønnsressurs til reetablering av én læreplass i barne- og ungdomsarbeiderfaget.	Bidrag til «nasjonal dugnad» for fremskaffing av læreplasser og av hensyn til lokal rekruttering. Intensjonsavtale med Østfold fylkeskommune.	71.000	178.000	178.000	178.000

12.2.5 Helse og omsorg

Seksjonen bytter navn til Helse og velferd 1. januar 2018.

Tjenester

Tjenester organisert direkte under kommunalsjef

- Tildelingskontor
- Tiltak funksjonshemmede
- Legetjeneste
- Fysioterapitjeneste
- Folkehelse
- Miljørettet helsevern
- Legevakt
- Kommunale akutte døgnplasser KAD

Virksomheter under seksjon Helse og omsorg

- Pleie og omsorg, Bofellesskap, Helse, NAV.

Virksomhetenes tjenester

- Hjemmesykepleie
- Praktisk bistand/hjemmehjelp
- Trygghetsalarm
- Dagaktivitetssenter/Servicegruppa
- Natt-team
- Sykehjem 25 plasser
- Kjøkkendrift; matservering i sykehjem, Cafedrift og utkjøring av mat til hjemmeboende
- Bergskrenten bolig, ambulerende tjenester, bo-veiledning og praktisk bistand /opplæring
- Kornveien bolig, praktisk bistand/opplæring, ambulerende tjenester og bo-veiledning
- Helsetjeneste for asylsøkere i transittmottak
- Familiens Hus
- Frisklivsentral
- Rehabilitering
- Helsestasjon og skolehelsetjeneste
- Åpen barnehage
- Psykisk helse og rustjeneste
- Råd/veiledning/bistand og oppfølging av brukere ved NAV
- Økonomisk hjelp
- Kvalifiseringsstønad
- Arbeidsevnevurdering
- Midlertidig boliger
- Flyktninger, introduksjonsordning
- Rus, i henhold til lov om sosiale tjenester.
- Gjeldsrådgivning,
- Startlån, bolig- og etableringstilskudd.
- Bostøtteordninger
- Statlige oppgaver

Måltall / resultater Helse og omsorg

Sammenligner vi netto driftsutgifter for pleie og omsorg i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter, ser vi at Våler kommunes kostnader til Pleie og omsorg ligger 5 % lavere enn snittet for Østfold, 3 % lavere enn snittet for landet og 4 % lavere enn samme KOSTRA-gruppe. Dette har naturlig nok sammenheng med Våler kommunes befolkningssammensetning, men er også med en bevisst satsing på hjemmebaserte tjenester fra 2013 og frem til i dag.

KOSTRA- tall viser at seksjon Helse og omsorg i Våler kommune har lyktes med å vri innsats fra institusjon som en topp- tung og kostbar tjeneste til hjemmebaserte tjenester og lavterskeltjenester i tråd med Helse og omsorgsplan 2013-2023. Kommunens prioriteringer viser at om lag 57 % av totalkostnadene for Pleie- og omsorgstjenestene er knyttet til hjemmeboende, 38 % til institusjon og 6 % til lavterskel og støttetjenester. Høy dekningsgrad av boliger med heldøgns-omsorg gir kommunen et solid handlingsrom i dag, og vil også gjøre det i fremtiden. Ved å se nærmere på enhetskostnadene vil vi se at tjenester gitt i slik bolig eller i hjemmet er svært mye rimeligere enn tjenester gitt i institusjon. Dekningsgraden for institusjonsplass er på nåværende tidspunkt god, og seksjonen selger plasser når det er ledig kapasitet. Enhetskostnad pr. institusjonsplass er høy fordi kostnadene fordeles på antall plasser.

Nærværsprosenten for Helse og omsorg samlet for alle virksomheter og fagavdelinger var i 2015 på 91,3 % og i 2016 på 91,5 %.

Tallene for Våler kommune sammenlignes med tall i KOSTRA-gruppe I.

<http://www.ikostra.no/Kommune/Detaljer?kommunenr=0137&aar=2016>

<http://www.ikostra.no/Kommune/Indikator?kommunenr=0137&indikatorId=10&aar=2016>

Virksomhet Pleie og omsorg

- Hjemmesykepleie
- Ambulerende natt-team
- Praktisk bistand/hjemmehjelp
- Trygghetsalarm
- Dagaktivitetssenter/Servicegruppa
- Sykehjem 25 plasser
- Kjøkkendrift; matservering i sykehjem, Cafedrift og utkjøring av mat til hjemmeboende

Virksomhet Pleie- og omsorg og Bofellesskap

		0137 Våler		KOSTRA gruppe 01	
		2015	2016	2015	2016
Pleie- og omsorgstjenestene samlet					
Prioritering					
Netto driftsutgifter pleie og omsorg (PLO) i prosent av kommunens tot. netto driftsutgifter	%	28,1	27,9	32,9	30,9
Institusjoner (f253+261) - andel av netto driftsutgifter til plo, konsern	%	39,9	38	43,7	44
Tjenester til hjemmeboende (f254) - andel av netto driftsutgifter til plo, konsern	%	55,4	56	51,7	50
Aktivisering, støttetjenester (f234) - andel av netto driftsutgifter til PLO, konsern	%	4,7	6	4,6	5
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, pleie- og omsorgstjenesten, konsern	Kr	13 795	13 799	18497	17 874

Netto driftsutgifter, pleie og omsorg pr. innbygger 80 år og over, konsern	Kr	606 263	645 789	369 124	358 147
Netto driftsutgifter, pleie og omsorg pr. innbygger 67 år og over, konsern	Kr	115 572	115 211	111 994	106 026
Produktivitet / Enhetskostnader					
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester, konsern	Kr	315 241	298 491	379 474	301 893
Dekningsgrader hjemmetjenester					
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 0-66 år	Antall	27	33	23	33
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 67-79 år.	Antall	102	101	76	103
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 80 år og over	Antall	373	456	347	449
Produktivitet/enhetskostnader for hjemmetjenester					
Korrigerte brutto driftsutg pr. mottaker av hjemmetjenester (i kroner), konsern	Kr	188 700	176 116	227 082	170 945
Brukerbetaling, praktisk bistand, i prosent av brutto driftsutg, konsern	%	0,3	0,5	1,4	1,5
Utdypende tjenesteindikatorer for hjemmetjenester					
Andel hjemmeboere med høy timeinnsats	%	6,4	4,7	7,1	7,1
System for brukerundersøkelser i hjemmetjenesten	Ja/nei	Nei	Nei	..	..
Dekningsgrader boliger til pleie- og omsorgsformål					
Andel beboere i bolig til pleie- og omsorgsformål 80 år og over	%	43,6	44,4	52,4	52,2
Andel beboere i bolig m/ heldøgns bemanning	%	38,2	55,6	35,7	27,1
Andel innbyggere 80 år og over i bolig med heldøgns bemanning	%	16,1	12,3	4,0	3,6
Institusjoner for eldre og funksjonshemmede					
Prioritering					
Plasser i institusjon i prosent av mottakere av pleie- og omsorgstjenester	%	10,2	8,8	..	..
Dekningsgrader					
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år og over	%	21,2	21,9	..	..
Andel plasser i institusjon og heldøgnsbemannet bolig i prosent av bef. 80+	%	39	48	..	..
Andel beboere på institusjon under 67 år	%	..	..	6,7	8,3
Andel beboere i institusjoner 80 år og over	%	76,9	55,6	76,1	73,0
Andel beboere i institusjon av antall plasser (belegg)	%	97,5	95,4	..	..
Utdypende tjenesteindikatorer for institusjoner					
Andel plasser avsatt til tidsbegrenset opphold	%	24,0	28,0	22,1	23,5
Andel plasser i skjermet enhet for personer med demens	%	16,0	40,0	27,0	29,1
Andel plasser avsatt til rehabilitering/habilitering	%	24,0	16,0	12,8	11,5
Legetimer pr. uke pr. beboer i sykehjem	T	0,94	0,87	0,45	0,35
Fysioterapitimer pr. uke pr. beboer i sykehjem	T	0,58	0,81	0,38	0,30
Andel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	%	100,0	100,0	97,9	97,8
Andel plasser i brukertilpasset enerom m/ eget bad/wc	%	60,0	100,0	86,6	88,2
System for brukerundersøkelser i institusjon	J/N	Nei	Nei	..	..
Produktivitet/Enhetskostnader kommunale institusjoner					
Korrigerte brutto driftsutgifter, institusjon, pr. kommunal plass	Kr	1248 960	1387 520	1008 343	1034 938
Korr.bto.driftsutg, pleie, av korr.bto.driftsutg, institusjon,	%	93,1	92,9	89,0	88,4

Brukerbetaling i institusjon i forhold til brutto driftsutgifter,	%	9,9	8,6	13,3	13,1
Aktivisering av eldre og funksjonshemmede					
Prioritering					
Netto driftsutgifter til aktivisering/støttetjenester per innbygger 18 år og over(f234), konsern	Kr	849	1 114	1091	1 248
IPLOS -					
Utdypende indikatorer basert på ny informasjon fra IPLOS					
Bruksrater og brukersammensetning					
Andel hjemmetj.mottakere med omfattende bistandsbehov, 0-66 år	?	..	9,8	18,6	16,4
Andel hjemmetj.mottakere med omfattende bistandsbehov, 67-79 år	?	..	15,1	11,6	12,8
Andel hjemmetj.mottakere med omfattende bistandsbehov, 80 + år	%	..	19,2	13,1	14,5
Andel brukere (ekskl. langtidsbeboere på institusjon) med in div. plan		10,3	8,5	10,3	9,7
Andel av brukere (%) med noe/avgrenset bistandsbehov	%	46,5	53,0	..	..
Andel av alle brukere som har omfattende bistandsbehov	%	18,1	19,7	23,4	23,3
Gjennomsnittlig antall tildelte timer pr uke, praktisk bistand	T	21,6	20,1	11,7	10,8
Gjennomsnittlig antall tildelte timer/uke, hjemmesykepleie	T	2,3	2,6	4,3	4,3
Gjennomsnittlig antall tildelte timer i uken. Brukere utenfor I nstitusjon.	T	14,0	14,7	11,1	10,8

Antall besøk hjemmesykepleien 2015: 77 446 og i 2016: 77 457.

Kommentarer KOSTRA- tall

Hjemmetjenesten i Våler har lavere brutto driftsutgifter enn sammenlignbare kommuner. Kostnader PLO totalt måles mot antall innbyggere i gruppen 80 år og over, men omfatter alle aldersgrupper. Kostnaden blir høy fordi kommunen har et lavt antall personer som er 80 år eller eldre. Antall timer tildelt praktisk bistand/opplæring er knyttet til unge, ressurskrevende brukere, og henger blant annet sammen med klagesaker som er gått til Fylkesmannen i Østfold, for endelig avgjørelse (Antall tildelte timer, omfang). Endelig avgjørelse kan ikke påklages. Pleie og omsorg har lavere grunnbemanning enn sammenlignbare kommuner. Vi ser at antall besøk i hjemmetjenesten har gått noe opp fra 2015 til 2016. Det er færre innleggelser på sykehjemmet, og flere pasienter med relativt omfattende behov som behandles i hjemmene.

Virksomhet Bofellesskap

Bergskrenten bolig, ambulerende tjenester, bo-veiledning og praktisk bistand /opplæring
Kornveien bolig, praktisk bistand/opplæring, ambulerende tjenester og bo-veiledning

Kommentarer KOSTRA – tall

Virksomhet Bofellesskap ble skilt ut som egen virksomhet 1.2.2015. Virksomheten yter tjenester til mennesker med psykiske lidelser og/eller rusproblematikk, samt til funksjonshemmede Det er vanskelig å sammenligne statistikk fra KOSTRA-tall for virksomheten, da aktuelle tall er inkludert i statistikken for Pleie -og omsorg, og således ikke skilt ut. Antall brukere i bofellesskapene er få, men mange av dem har bistandsbehov som krever 1:1 bemanning på dag- og kveldstid, og enkelte 2:1. Dette fører til høyere kostnader pr bruker. Bergskrenten består av 4 leiligheter som er lokalisert med en personalbase, i tillegg ambuleres det til brukere som bor spredt i kommunen.

Kornveien består av 5 leiligheter, i tillegg er det personalbase. Det ambuleres i tillegg til brukere bosatt utenfor boligen.

Virksomhet Helse

- Helsetjeneste for asylsøkere i transittmottak
- FAMILIENS HUS
- Frisklivsentral, helsesamtaler, kurs og treningsgrupper
- Habilitering og rehabilitering, hjelpemiddelformidling, ergoterapi og fysioterapi
- Svangerskapsomsorg
- Helsestasjonstjeneste 0-5 år,
- Skolehelsetjeneste 6-16 år
- Åpen barnehage
- Psykisk helse og rustjeneste
- Psykologtjeneste

Kommunehelsetjeneste	2016	2016	2015	2015
	Våler	Kostrag. 01	Våler	Kostrag.01
Prioritering i kroner				
Netto driftsutgifter pr innbygger, kommunehelsetjenesten	2351	2783	2 320	2 620
Netto driftsutgifter til forebyggende arbeid, helse pr innbygger	166	204	172	199
Netto driftsutgifter til diagnose, behandling og rehabilitering pr innbygger	1500	1980	1 442	1 858
Dekningsgrad i årsverk				
<u>Årsverk av helsesøstre pr. 10 000 innbyggere 0-5 år.</u>	18,6 – feil?	58,5	54,4	60,5
<u>Årsverk av leger pr. 10 000 innbyggere.</u>	6,7	8,5	6,9	8,4
<u>Årsverk av fysioterapeuter pr. 10 000 innbyggere.</u>	6,7	7,0	6,0	6,9
<u>Legetimer pr. uke pr. beboer i institusjon; sykehjem</u>	0,87	0,35	0,94	0,45
<u>Fysioterapitimer pr. uke pr. beboer i institusjon; sykehjem</u>	0,81	0,3	0,58	0,38
<u>Årsverk av ergoterapeuter pr 10.000 innbyggere</u>	1,9	2,0	1,9	1,6
<u>Årsverk av psykiatriske sykepleiere pr 10.000 innbyggere</u>	3,7	5,3	3,9	5,5
<u>Årsverk av private fysioterapeuter per avtalehjemmel</u>	0,42	0,64	0,42	0,64
Fastlegeregisteret				
<u>Gjennomsnittlig listelengde</u>	1299	994	1 256	990
<u>Antall åpne fastlegelister</u>	3	48	3	50
<u>Reservekapasitet fastlege</u>	103	110	106	112
<u>Andel kvinnelige leger</u>	67	42	67	43

Kommentarer:

Netto driftsutgifter pr innbygger ligger betydelig lavere enn kostragruppen. Differansen har økt fra kr 300 kroner i 2015 til kr 432 kroner i 2016, som tilsvarer 15 % lavere netto driftsutgift. Mindreutgiften fordeler seg på både forebygging, behandling og rehabilitering.

I beløp utgjør dette med våre 5200 (2016-tall) innbyggere kr 2 246 400 i lavere driftsutgift enn sammenlignbare kommuner.

Dekningsgraden for helsesøstre ligger langt under andre kommuner. Denne tjenesten er prioritert fra staten både med overføringer i rammetilskudd og tilskudd. Det er etablert en ny stilling i 2017. Det er problematisk å rekruttere autoriserte helsesøstre og

ekstraordinære tiltak bør iverksettes for å få denne kompetansen. Dekningsgraden for leger og fysioterapeuter lå lavt i 2016, men vil endres betydelig fra 2017. En ny legehjemmel er opprettet. Dette vil redusere gjennomsnittlig listelengde som i 2016 lå 305 pasienter over andre kommuner. Tilskudd til private fysioterapijemler ble fra 2017 økt med 0,9 til totalt 3 hjemler som gir et godt utgangspunkt for bedre fordeling av prioriterte pasientgrupper mellom de to private instituttene i Våler.

Virksomhet NAV

- Råd/veiledning/bistand og oppfølging
- Økonomisk hjelp
- Kvalifiseringsstønad
- Arbeidsevnevurdering
- Boligkontor/Midlertidig boliger
- Flyktninger, introduksjonsordning, miljøarbeidertjeneste (turnus)
- Rus, i henhold til lov om sosiale tjenester.
- Gjeldsrådgivning, Forvaltning av enkeltes økonomi
- Startlån, bolig- og etableringstilskudd.
- Bostøtteordninger
- Statlige oppgaver i Nav

G. Sosialtjenesten – nøkkeltall	0137 Våler		Kostragruppe 01	
	2015	2016	2015	2016
Prioritering				
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten pr. innbygger I kroner	1 433	1492	1512	1871
Netto driftsutgifter. til sosialtjenesten i prosent av samlede netto driftsutgifter i prosent	2,9	3	2,7	3,2
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten pr. innbygger 20-66 år i kroner	2 327	2415	2 556	3165
Netto driftsutgifter. til råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid. pr. innbygger, 20-66 år i kroner	1180	1471	1 314	1 652
Andel netto driftsutgifter. til råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid i prosent	50,7	60,9	51,4	52,2
Netto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp pr innbygger 20-66 år i kroner	1 147	944	1 245	1454
Andel netto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp I prosent	49,3	39,1	48,7	45,9
Netto driftsutgifter. til tilbud til pers. med rusproblem. pr. innb. 20-66 år i kroner	-	-	-3	59
Andel netto driftsutgifter til tilbud til personer med rusproblemer i prosent	-	-	-0,1	1,9
Brutto investeringsutgifter pr. innbygger I kroner	-	-	6	6
Dekningsgrader	0137 Våler			
Sosialhjelpsmottakere (Personer)	94	94		
Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere I prosent	1,8	1,8		
Andelen sosialhjelpsmottakere 18-24 år, av innbyggerne 18-24 år i prosent	4,3	4,1		
Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere i alderen 20-66 år i prosent	2,9	2,9		
Andelen sosialhjelpsmottakere i alderen 20-66 år, av innbyggerne 20-66 år i prosent	2,8	2,8		
Produktivitet				
Brutto driftsutgifter pr. sosialhjelpsmottaker, i kroner	88 457	99 787		
Brutto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp pr. Mottaker i kroner	43 277	36 351		
Korrigerte driftsutgifter til sosialtjenesten pr. mottaker i kroner	44 500	37 085		
Lønnsutgifter pr. sosialhjelpsmottaker, i kroner	35 585	48 426		

Produktivitet				
Brutto driftsutgifter pr. sosialhjelpsmottaker, i kroner	88 457	99 787		
Brutto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp pr. Mottaker i kroner	43 277	36 351		
Korrigerte driftsutgifter til sosialtjenesten pr. mottaker i kroner	44 500	37 085		
Lønnsutgifter pr. sosialhjelpsmottaker, i kroner	35 585	48 426		
Utdypende tjenesteindikatorer				
Samlet stønadssum (bidrag + lån) i kroner	2 911 583	2 725 893		
Gjennomsnittlig utbetaling pr. stønadsmåned i kroner	6 485	6 764		
Gjennomsnittlig stønadslengde mottakere 18-24 år Pr. mnd	4,4	4,1		
Gjennomsnittlig stønadslengde mottakere 25-66 år Pr. mnd	4,8	4,4		
Sosialhjelpsmottakere med stønad i 6 måneder eller mer (personer)	32	30		
Andel mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde i prosent	40,4	39,4		
Sosialtjenesten inkludert sysselsettingstiltak				
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten inkludert funksjon 273 pr. 1000 kroner	7485	8 037		
herav driftsutgifter til funksjon 273 Pr. 1000 kroner	55	75		
Netto driftsutgifter til kommunale sysselsettingstiltak pr. innbygger 20-66 år i kroner	17	17		
Lønnsutgifter til sosialtjenesten inkludert funksjon 273 Pr. 1000 kroner	3 345	4 552		

Kommentarer:

Det har vært en marginal økning på nøkkeltallene for sosialtjenesten fra 2015 til 2016. Våler ligger lavere på parameterne i forhold til KOSTRA gruppen vi kan sammenligne oss med. Det er ikke sammenligningstall på KOSTRA gruppe 01 for Våler på alle områder. Våler ligger høyt på andel netto driftsutgifter til råd, veiledning og sos. forebyggende arbeid i 2016, men samtidig ligger Våler godt under på netto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp. Dette viser at tid til råd og veiledning kan være nyttig for en del tjenestemottakere, for å redusere behov for sosialhjelp.

Gjennomsnittlig utbetaling pr. mnd har gått noe ned for ungdom. Ungdom er prioritert i forhold til tiltak, og stønadslengde har gått ned for mottakere mellom 25 og 66 år.

Gjennomsnittlig stønadslengde på mottakere 18-24 år økte til 5,1 i 2014. I 2015 ble den blitt redusert til 4,4 igjen og redusert ytterligere i 2016 til 4,1 mnd.

Det var noen færre personer som mottok sosialhjelp i 2016 sammenlignet med 2015, men tjeneste-mottakerne hadde større utfordringer og sammensatt problematikk, dette krever tettere oppfølging.

NAV fikk et årsverk til programrådgiver for flyktningene i 2016. Det har bidratt til at man fra mai 2016 har hatt bedre tid til å jobbe med den enkelte sosialklient og flyktning.

Totalt sett så ligger sosiale tjenester i NAV stort sett bedre an en snittet av kommunene vi kan sammenligne oss med og også Østfold som fylke.

Utfordringer

Alle virksomheter har utarbeidet mål for sine virksomheter. Målene er nært knyttet til satsningsområdet levekår og folkehelse i Kommuneplan 2011-2022 som lyder som følgende:

”I 2022 preges Mosseregionen av et levende lokalsamfunn med aktive og engasjerte innbyggere og velfungerende målrettede tjenester”.

For seksjon Helse – og omsorg har vi utarbeidet følgende mål knyttet til kommuneplan, Helse og omsorgsplan 2013-2023 og Strategisk folkehelseplan 2014-2026.

I 2023 Leverer seksjon Helse – og omsorg målrettede, individuelt tilpassede tjenester i samarbeid med aktive og engasjerte innbyggere, som i størst mulig grad ivaretar eget liv og egen helse.

Seksjonens utfordringer er knyttet til måloppnåelse for virksomhetene, Strategisk folkehelseplan 2014-2026, fagplaner, nasjonale føringer og nye behov i befolkningen.

Morgendagens brukere vil ha andre behov og problemer enn enkelte av dagens tjenestemottakere, men også andre ressurser til å mestre dem. Framtidas brukere i Våler vil bestå av nye generasjoner eldre og flere yngre tjenestemottakere, som alle antagelig vil kreve et mer mangfoldig tjenestetilbud. De vil være vant til og forvente å kunne bestemme over egen tilværelse, i eget hjem. Pasientenes uttrykte behov skal settes i sentrum for utvikling og endring av helse- og omsorgstjenestene, og utviklingen må skje i samarbeid med de det gjelder.

I St. melding nr. 26 2014-2015 *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*, legges det vekt på brukermedvirkning slik:

«Ingen beslutninger om meg, tas uten meg.»

Samhandlingsreformens utfordrings- og målbildet er bredt forankret i Stortinget, og med reformen har kommunene fått en viktigere rolle i å sørge for nødvendige helse- og omsorgstjenester til befolkningen. Det er viktig at Våler kommune makter å oppfylle samhandlingsreformens intensjoner om koordinerte og helhetlige pasientforløp, økt fokus på forebygging, tidlig innsats, og flere tjenester nær der brukerne bor.

Planlegging, utvikling, evaluering og justering av tjenester som treffer i forhold til behov i befolkningen i Våler kommune er avgjørende nå og i fremtiden. Det er viktig å ta de rette valgene for å skape bærekraft, med tanke på både kostnadsbilde og rekruttering av nødvendig spisskompetanse/ressurser.

Tverrfaglig samarbeid er avgjørende for å kunne gi befolkningen helhetlige tjenester. Dette gjelder ikke minst i arbeidet med barn og familier. En god og trygg oppvekst danner grunnlaget for folks helse gjennom hele livet. Helsetjenester, skoler, barnehager og barnevern må utvikle en kultur for tverrfaglig samarbeid.

Innbyggere med kortvarig tjenestebehov skal raskere gjenvinner helse gjennom satsing på individrettet rehabilitering, og brukerne med langvarige og omfattende behov skal få tilstrekkelig hjelp på institusjon og i hjemmet, slik at de alle i større grad mestrer egen

hverdag. Helse og omsorg vil fortsette å omprioritere ressurser og kompetanse der det er mulig, for å skape større fleksibilitet i seksjonens tjenesteyting.

Vi vil på sikt ha behov for flere årsverk i hjemmetjenestene. Med et økt antall og langt sykere pasienter i hjemmene, vil det på sikt kreves økte ressurser og høyere kompetanse/spisskompetanse i alle hjemmebaserte tjenester.

Våler kommune har de siste årene bosatt 52 flyktninger inkl. familiegjennforening og barn født etter bosetting. Selvom hovedtyngden av arbeidet med bosetting ligger i sosialtjensten, er det behov for at alle virksomheter i Våler kommune har fokus på bosettingsarbeidet. Våler kommune som organisasjon må etablere en god strategi for samarbeid med innbyggere og næringsliv, for å oppnå at flyktninger bosatt i Våler kommune blir godt integrert og en naturlig del av Våler –samfunnet.

Kommunen plikter å sørge for at en rekke tilbud for personer med demens og bør prioritere gode avlastningsordninger, et godt dagtilbud og i tillegg god oppfølging av pårørende og den demente i hjemmet. Arbeidet med forprosjektering av et bofellesskap for personer med demens vil starte opp i 2018.

Sosiale tjenester i NAV har boligkontoret lagt til sitt tjenesteområde. Dette gjelder kun boliger med boligsosialt formål. Samarbeid med private aktører har bidratt til at boligkontoret har hatt den nødvendige boligmassen i 2017. Kommunale boliger skal i stor grad være boliger av midlertidig karakter hvor fokus på at leietagere skal søke å etablere seg i egen, ikke kommunal bolig. Det må likevel nevnes at Våler kommune mangler boliger tilrettelagt for de mest vanskeligstilte, særlig personer med rusproblematikk, samt eneboliger for familier som ikke klarer å bo for tett inn på andre, f.eks i rekkehus og 4. mannsboliger som er det eksterne aktører kan tilby.

I Helsedirektoratets definisjon heter det: «Velferdsteknologi er først og fremst teknologisk assistanse, som skal understøtte og forsterke brukernes trygghet, sikkerhet, mobilitet, samt muliggjøre økt fysisk og kulturell aktivitet. Vi står overfor store utfordringer i offentlig sektor, ikke minst gjelder dette for de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Fra og med 2025/2030 blir det flere eldre i Norge, også i Våler. Antall personer med kroniske sykdommer er økende, og det er vekst i antall tjenestebrukere under 67 år. Behovet for helse- og omsorgstjenester blir større, samtidig som det er kjent at det vil bli knapphet på helsepersonell.

Gevinstene er tydelige ved bruk av velferdsteknologiske løsninger i kommunene, og seksjon Helse og omsorg vil i 2018 og i årene fremover ha behov for å avsette ressurser (både menneskelige og økonomiske) til utvikling og etablering av slike løsninger.

Virksomhet Pleie og omsorg

Virksomheten har følgende mål for gjennomføring i 2018, og planperioden.

Hovedmål:

- Pasientene opplever en god og trygg tilværelse. De kan bo lengst mulig hjemme i universelt utformet bolig, og motta tilpassede tjenester i nærmiljøet.
- I løpet av 2018 screenes alle pasienter i Pleie og omsorg i forhold til ernæringsstatus ved inntak.
- Alle medarbeidere i Pleie og omsorg får i 2018 innføring i brukermedvirkning.
- Alle pasienter på sykehjemmet får i løpet av 2018 tilbud om tilrettelagte aktiviteter med aktivitetsplan, som fremmer en meningsfull hverdag

- Innen utgangen av 2018 har Pleie og omsorg etablert gode rutiner for samarbeid med pårørende. I 2018 er alle fast ansatte faglærte, og får tilbud om videreutdanning
- Dagaktiviteter for hjemmeboende personer med demens er utvidet til 5 dager i uken, og lokalisert i egne egnede lokaler i omsorgsbolig i løpet av 2018.

Virksomhet Bofellesskap

Virksomheten har følgende mål for gjennomføring i 2018:

Hovedmål:

- «Brukerne som mottar tjenester fra virksomhet bofellesskap, Bergskrenten og Kornveien skal oppleve å få tjenester med høy etisk standard, god kvalitet og brukermedvirkning.» Implementere elektronisk kvalitetssikringssystemer (inkl risikovurderinger) for alle tjenestene (vår 2018).
- Forbedre interne opplæringsrutiner (kontinuerlig 2018)
- Kartlegge og lage plan for dagtilbud til brukergruppen psykisk syke/rusavhengige som ikke mestrer deltakelse på eksisterende tilbud (vår 2018)
- Etablere og systematisere samarbeid med aktuelle aktører, internt og eksternt (blant annet med fastleger) (vår 2018)
- Ha fokus på brukermedvirkning, og brukerne skal oppleve deltakelse og mestring i hverdagen (kontinuerlig 2018)
- Opplæring og implementering av å jobbe med målrettet miljøarbeid i utøvelsen av tjenester til brukerne (kontinuerlig 2018)
- Øke den faglige kompetansen hos ansatte i boligene ved å oppjustere stillinger ved ledighet til krav om høyskoleutdannelse, samt videreføre ukentlige internundervisning (kontinuerlig 2018)
- Fortsette arbeidet med å utvikle og etablere gode tjenester innenfor de rammene som foreligger (høst 2018)
- Ha fokus på økt nærvær ved å arrangere sosiale arrangementer, gi ansvar og oppgaver til flere medarbeidere (kontinuerlig 2018)
- Kartlegge muligheter for bruk av velfersteknologi for mer selvstendiggjøring av enkeltbrukere

Virksomhet Helse

Virksomheten har følgende mål for gjennomføring i 2018:

Internkontroll:

- Rutiner, risikovurderinger og kvalitetssikring er etablert i nytt system innen utgangen av juni
- Brukermedvirkning:
- Tjenestene dokumenterer systematisk «Hva er viktig for deg?» fra januar 2018 for å synliggjøre brukermedvirkning på individnivå
- Halvårlege dialogmøter avholdes mellom medarbeidere og brukere i mars og oktober for å øke brukermedvirkning på gruppenivå

Tidlig innsats:

- URO-prosjektet er implementert i Familiens hus i løpet av våren 2018. URO-prosjektet er et samarbeid mellom Våk skole og Familiens hus. Hovedmålet i prosjektet er å øke kompetanse og utarbeide rutiner i skoler og barnehager, for å avdekke problemer på tidlig tidspunkt for å fremme helse og redusere sosial ulikhet i helse.
- Tverrsektorielt innsatsteam for familier, barn og ungdom er etablert på tvers av virksomheter innen april, for tidlig og tverrfaglig hjelp

- Kontinuerlig deltagelse i innsatsteam og oppfølging av brukere i behov av Hjemme-rehabilitering i samarbeid med virksomhet pleie og omsorg fra januar
- Forebyggende tilbud om fysisk aktivitet for barn starter i samarbeid med en av skolene fra høsten 2018
- Barnefamilier får tett oppfølging og tilbud om flere hjemmebesøk opp til 2 års alder fra januar
- Antall resepter i Frisklivssentralen øker med 10 % årlig

Virksomhet NAV

Virksomheten har følgende mål for gjennomføring i 2018:

- Økt innsats og fokus for å inkludere utsatte grupper på arbeidsmarkedet, særlig unge.
- Økt fokus og innsats for at flere arbeidsgivere skal få dekket sitt behov for tjenester.
- Myndige og løsningsdyktige NAV-kontor gir et bedre tjenestetilbud gjennom kompetanseheving av medarbeidere.
- Kanalstrategien(selvbetjeningsløsninger) bedrer tjenestetilbudet og frigjør tid til oppfølging ved at NAV Våler i løpet av 2018 kun har avtalte møter med brukere.

Utfordringer i seksjon Helse og omsorg

Kommunepsykolog – 100 % stilling

I 2016 inngikk Våler kommune og Råde kommune en avtale for å samarbeide om etableringen av en kommunepsykologstilling. Det viser seg allerede etter ett år at etterspørselen etter psykologkompetanse er stor både i befolkningen og i fagmiljøene i begge kommuner.

Det er utfordrende å dele oppmerksomheten og arbeidsuka på to kommuner med ulike systemer og medarbeidere for psykologen som innehar stillingen. Psykologen skal ifølge tilskudds-regelverket være aktiv både på systemnivå og individnivå, drive forebyggende arbeid og sørge for et godt lavterskel-tilbud.

Det er enighet mellom kommunene om at behovet er stort, og at det bør etableres en hel stilling i hver kommune. Bevilges det midler til hel stilling i Våler kommune vil Råde frafalle avtalen.

Staten bevilger tilskudd til opprettelse av kommunepsykologstillinger frem til tjenesten blir lovpålagt å ha for alle kommuner i 2020. Tilskuddet er økt med kr 100.000 til kr 400 000 kr fra 2017.

Anbefaling: Øke stillingen med 50 % til 100 % stilling i Våler kommune.

Kreftkoordinator

Det er et mål at mennesker med alvorlig, uhelbredelig sykdom skal ha mulighet til å tilbringe den siste tiden av livet hjemme, eller så nært hjemstedet som mulig. Lindrende behandling er tverrfaglig og krever godt samarbeid innen og mellom alle nivåer. I nasjonale retningslinjer anbefales det at fastlegen har en sentral rolle i lindrende behandling av hjemmeboende pasienter, i nært samarbeid med andre faggrupper i kommune og sykehus.

I Våler kommune har vi i dag to sykepleiere ansatt i hjemmesykepleien som er kreftkontakter. De har ingen særskilt tid avsatt til denne (tilleggs-)oppgaven, og må utføre oppgaver knyttet til funksjonen i tillegg til andre sykepleieroppgaver. En av sykepleierne var ferdig utdannet kreftsykepleier i juni 2016, og den andre ble ferdig utdannet i 2017.

Vi ser et markant behov for å kunne gi pasienter med en kreftdiagnose en mer strukturert og kontinuerlig oppfølging enn vi makter i dag. En dedikert kreftkoordinator vil kunne representere kontinuiteten hos oss og være "navet" i systemet for pasienten og de pårørende.

Vi vet at en koordinator vil skape stor grad av trygghet hos pasient og pårørende slik at det vil være lettere for den pårørende å stå i en krevende omsorgssituasjon over tid.

En kreftkoordinator skal jobbe sektorovergripende, med tanke på forebyggende og helsefremmende arbeid.

Anbefaling: Opprette 20 % stilling, sykepleier med spesialutdanning innen palliasjon/kreftomsorg.

Ernæring og bemanning på kommunens kjøkken

Det er godt kjent at ernæringsstatus hos enkelte eldre ikke er god nok, og at dette kan ha hatt sammenheng med institusjonenes behov for rutiner og en systematikk som er tilpasset institusjonenes behov, fremfor pasientenes behov. I 2017 har virksomhet Pleie- og omsorg hatt fokus på å utvikle metodikken hvor grunntanken er mat som medisin, måltider som terapi, og måltider som aktivitet for pasienter og ansatte. Dette var utgangspunktet for å gjøre endringer som å innføre ett ekstra måltid og sørge for servering av middag direkte fra kjeler og gryter. Endringen ble gjort for å stimulere sanser og muligheten til selv og bestemme hva som skal legges på egen tallerken. Det øker aktiviteten rundt måltider og selvbestemmelsesretten. Middagsmåltidet er flyttet fra klokken 13 til klokken 1600. Endringen har ført til vektøkning hos enkelte og en langt bedre ernæringsstatus hos disse pasientene. Ingen pasienter har det siste året gått ned i vekt. Seksjonen har kunnet gjennomføre dette på hverdager uten ekstra kostnad til personell. I helgene er det kun 2 medarbeidere i arbeid på kjøkkenet, og fører til at middagen må serveres kl. 13.00 i helgene. Det er derfor et behov for å utvide helgebemanningen på kjøkkenet ved Våler sykehjem.

Anbefaling: Utvide helgebemanningen på kjøkkenet fra 2 til 3 personer. Øke med 14 % stilling x 3.

Tidlig innsats helsesøsterstilling

I vedtatt Strategisk folkehelseplan 2014-2026 for Våler kommune, er barn og unge et satsningsområde som skal vektlegges nå, og i fremtiden

Behovet for helsesøstre henger sammen med barnetallet; både fødsler, nyinnflyttede og skolebarn. Fødselstallet og antall innbyggere i Våler øker kraftig. Tallet for 2017 ser ut til å komme opp i mellom 80 og 90 fødsler, mot rundt 70 tidligere år. Høsten 2017 er det (480) elever i barneskolene og (185) elever på ungdomsskolen i Våler.

Anbefalt norm fra Helsedirektoratet utarbeidet i 2010 sier minimum 100 % helsesøster pr 65 fødsler, eller 300 elever i barneskolen, eller 550 elever i ungdomsskolen.

Etter denne normen tilsvarer det 1,2 årsverk for nyfødte, 1,6 årsverk for barneskole og 0,4 årsverk for ungdomsskolen i Våler. Totalt 3,2 årsverk. Innflyttingen er betydelig og vi ser at vi får mange nye barnefamilier som gir oss enda flere barn i førskolealder å gi tjenester til. Våler ligger dermed på grensa til minstenormen for helsesøstre med 3,35 årsverk.

Helsesøstre har en viktig rolle i å avdekke vansker på et tidlig tidspunkt. Det er spesielt viktig å fange opp barn i risiko for problemer, så tidlig som mulig. Helsesøster følger med på barnas utvikling og det er ekstra viktig å følge tett opp de to første leveårene for å veilede og

gi hjelp til barn og familier som er utsatt for psykiske helseutfordringer. Forskning viser at det er stor økonomisk gevinst ved å sette inn mye hjelp i de første leveårene, både fra helsestasjon og i barnehager.

En del barn er sårbare enten av genetiske eller sosiale årsaker. God hjelp til barn og familie kan bidra til økt trivsel, helse og mestring av utfordringer i hverdagen, som igjen er et viktig grunnlag for skoleferdigheter og utdanning. Våler har en lav andel med høyere utdanning og høy andel med psykiske problemer. Alle skolene i Våler melder om mange barn med adferdsvansker og antall bekymringsmeldinger til barnevernet øker. Det er viktig å starte tidlig for å holde følge med befolkningsveksten. Det planlegges søkt styrkingsmidler til helsestasjons- og skolehelsetjenesten og beløpet på kommunal andel kommer an på tilskuddets størrelse. Det bør legges inn minst 50 % dekning fra kommunen.

Anbefaling: Øke helsesøsterbemanning med 100 % stilling fra 2018

Barne-ergoterapeut

Ergoterapeuten i Våler kommune arbeider i 100 % stilling, med mennesker i alle aldre. Det er et stort trykk på tjenesten, og spesielt i arbeidet knyttet til oppfølging av funksjonshemmede barn. Våler har mange barn med funksjonshemninger i ulik grad, og med ulike utfordringer. Til sammenligning er det like mange barn som skal følges opp i Våler kommune som i Frogn kommune, med omlag 15000 innbyggere. Arbeid med barn krever tett og god oppfølging og at ergoterapeuten er i forkant av barnas utvikling og behov. Arbeidet er tidkrevende og ergoterapeuten jobber i tillegg med voksne personer, rehabilitering, tilrettelegging av bolig, hjelpemidler og hverdagsrehabilitering. Ergoterapeutens ansvarsområde er meget bredt, og tjenesten som tilbys innbyggerne er ikke tilfredsstillende slik situasjonen er i dag. Helse og omsorg har mottatt flere klager og gjentakende henvendelser fra innbyggere som ikke får tilstrekkelig oppfølging av ergoterapeut.

Anbefaling: Opprette en 50 % hjemmel til barne-ergoterapeut for å kunne gi barna nødvendig oppfølging av fagperson med slik spisskompetanse.

Kompetanse

Våler kommune scorer lavt på faglært arbeidskraft ihht KOSTRA- tall. I virksomhet Nav og Helse finner vi en stabil bemanning med høy kompetanse, og i virksomhet Helse har flere videreutdanning. Det er naturlig at mye kompetanse er samlet i virksomhet Helse og NAV, da de gir tjenester som krever spisskompetanse. Det arbeides likevel med å heve kompetanse i alle virksomheter og alle ledere har fokus på denne utfordringen. Det er søkt tilskudd fra Fylkesmannen fra ordningen Kompetanseløftet gjennom mange år, for å kunne finansiere fagutdanning, grunnutdanning på høgsolenivå og etter – og videreutdanning. Det er behov for å benytte midler til interne kurs og forelesninger. Særlig i virksomhet for Bofellesskap har brukergruppen i stor grad store og sammensatte utfordringer, som tilsier at personalet må ha god faglig kompetanse, innenfor fagområdene psykisk helse/rus og/eller psykisk utviklingshemmede. For å nå målet om at alle medarbeidere skal ha minimum fagutdanning, ansettes det minimum fagarbeidere i stillinger etter nåværende assistenter ved utlysning av ledige stillinger. Anbefaling: Avsette midler til kompetanseheving samlet for seksjonen

Kjølfrys aggregat ved kommunens kjøkken

Kjøkkenet ved Våler sykehjem har eldre kjøll og frys aggregat fra 1988. De siste årene har det vært behov for reparasjon av anlegget relativt hyppig. Stadig reparasjoner medfører

høye kostnader og det er nå behov for å bytte ut aggregatet. Anbefaling: Gå til innkjøp av nytt kjøp og frys aggregat.

Fontenehuset Rygge

Fontenehuset er etablert i Rygge, og ble åpnet i 2016. Fontenehusene er et arbeidsrettet rehabiliteringstilbud for mennesker med psykiske helseutfordringer og drives etter en internasjonal klubbhusmodell med 37 felles retningslinjer.

Flere levekårsundersøkelser dokumenterer at Østlandet, inkludert kommunene i Mosseregionen har et stort antall mennesker med psykiske helseutfordringer. Flere av disse har tilleggsp problemer som manglende utdanning, arbeid, manglende nettverk og manglende rehabiliteringstilbud. Frafallet fra videregående opplæring ligger på landsbasis på 23 %, mens tallene for videregående skoler i Moss er på 29 % (jfr. Skolekonferansen februar 2017). Dette viser et stort behov for et Fontenehus som supplement til annen offentlig og statlig virksomhet.

Anbefaling: Innvilge kr 100.000,- i medfinansiering av drift til Fontenehuset, Rygge.

Tiltak og ressurser

Økonomisk oversikt konsekvensjustert driftsbudsjett -Rammeområdet

	Regnskap 2016	Vedtatt budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Utg	135 249 953	133 892 791				
Inntekt	36 807 810	28 373 220				
Netto utgift	98 442 143	105 519 571				

Nedgang i inntekt regnskap 2016 til budsjett 2017 skyldes at arvemidler på 5 millioner ble lagt i regnskapet 2016, i tillegg til ubudsjetterte inntekter fra sykefraværsrefusjoner.

Medarbeideroversikt

	2016	2017
Antall årsverk	120,5	122,6
Antall medarbeidere	178	192

I tillegg er det omlag 40 vikarer totalt i Helse og omsorg.

Endringer i rammen skyldes aktiverte seniorpolitiske tiltak, økt antall lærlinger og stillinger opprettet for tilskuddsmidler.

Aktiverte tiltak i 2017

Tildelt samlet 90 % driftstilskudd til 3 privatpraktiserende fysioterapeuter.

Aktiverte tiltak for 2018:

Vedtak fra kommunestyret 12. Oktober 2017: Fontenehuset i Rygge innvilges kr 100.000,- til medfinansiering av drift i 2018.

Ikke aktiverte tiltak i prioritert rekkefølge.

Tiltak	2018	2019	2020	2021
1. Opprette 50 % stilling for psykolog	300 000,-	300 000,-	300 000,-	300 000,-
2. Kreftkoordinator 20 % stilling	122 800,-	122 800,-	122 800,-	122 800,-
3. Kjøkkenmedarbeidere 42 % stilling	211 000,-	211 000,-	211 000,-	211 000,-
4. Helsesøster 1 årsverk til tidlig innsats. Søker helse.dir. Om tilskudd. Nasjonal satsning som skal videreføres, uvisst hvor lenge.	350 000,-	350 000,-	350 000,-	350 000,-
5. Barne-ergoterapeut	300 000,-	300 000,-	300 000,-	300 000,-
Investering				
Prisregulering brukerbetaling	-170 000	-170 000	-170 000	-170 000

13 Rådmannens forslag

1) Tallbudsjettet vedtas slik det framgår av oppstillingene / oversiktene:

Budsjettskjema 1 A og B, Budsjettskjema 2 A og B.

2) Fra 1.1.2018 justeres satsene for foreldrebetaling i kommunale barnehager slik:

a) hel plass	kr 2 910 per mnd (kr 2 730 per mnd i 2017)
b) delt plass, 3 dg. pr. uke	kr 2 035 per mnd (kr 1 895 per mnd i 2017)
c) delt plass, 2 dg. pr. uke	kr 1 365 per mnd (kr 1 280 per mnd i 2017).

Fra 1.1.2018 justeres satsene for matpenger slik:

- d) matpenger, hel plass fra kr 381 til kr 390 pr. mnd.

Avvikende ukentlig oppholdstid (dager pr. uke) betales forholdsmessig etter satsen for 3 dager pr. uke. Tilsvarende betales matpenger forholdsmessig.

3) Fra 1.8.2018 justeres satsene for foreldrebetaling i skolefritidsordningene som følger:

For elever på 1. og 2. trinn:

• ettermiddagsopphold 5 dg per uke	kr 2 275 per mnd (kr 2 134 i 2017)
• tillegg morgenopphold	kr 999 per mnd (kr 937 i 2017).

For elever på 3. og 4. trinn:

• ettermiddagsopphold 5 dg per uke	kr 2 077 per mnd (kr 1 948 i 2017)
• tillegg morgenopphold	kr 999 per mnd (kr 937 i 2017).

4) Avkortet ukentlig oppholdstid (dager per uke) betales forholdsmessig med et tillegg på 5 % avrundet oppad til nærmeste hele krone.

- I perioder (på minimum en måned) hvor elever på gjør bruk av tilbudet om leksehjelp, reduseres betalingssatsene for ettermiddagsopphold med 11 % dersom leksehjelpen er organisert som en del av skolefritidsordningen.
- Ved henting av barn etter avslutning av den daglige åpningstiden i ordningen kan det faktureres tilleggsbetaling på kr 170 per påbegynt time.

5) Fra 1.1.2018 justeres billettsatser for folkebadet:

- For voksne kr 70 (kr 65 i 2017)
- For barn kr 40 (kr 35 i 2017).

6) Fra 1.1.2018 justeres de årlige festeavgiftene på kirkegårdene slik:

- Enkeltgrav: kr 215 (kr 210 i 2017)
- Dobbeltgrav: kr 430 (kr 420 i 2017)
- For urne på anonymt felt eller på navnet felt på minnelunden ved Våler kirkegård betales en engangssum på kr 5 000.

7) Fra 1.1.2018 fastsettes prisen ved utleie av Vålerhallen, til andre formål enn trening av barn og unge under 20 år i regi av lokale lag og foreninger, til kr 420 per time (kr 390 i 2017) for hel hall. Ved leie av 1/3 og 2/3 hall reduseres leiesatsen forholdsmessig.

8) Fra 1.1.2018 heves utleieprisene slik:

- Festsalene i Herredshuset fra kr 3 000 til kr 3 200
- Grendesalen i Kirkebygden barnehage fra kr 3 000 til kr 3 200

- Kantina i dagsenteret på helse og sosialsenteret leies ikke ut.

9) Fra 1.1.2018, eller fra den tid deretter da det lovlig kan foretas, heves med 3 %, avrundet oppad til nærmeste hele krone: maksimalhusleie i omsorgsboligene. Ved inngåelse av ny leiekontrakt fastsettes ny husleie inntil gjengs leie for den aktuelle bolig.

10) Fra 1.1.2018 heves satsen for strøm, oppvarming og vaktmestertjenester m.v. i omsorgs- og trygdeboligene med 3 %, avrundet til nærmeste hele tikrone (fra kr. 1 720 til kr. 1 770).

11) Fra 1.1.2018, eller fra den tid deretter da det lovlig kan foretas, heves med 3 %, avrundet oppad til nærmeste hele krone leieprisene i ungdomsboligene.

Ved inngåelse av ny leiekontrakt fastsettes ny husleie inntil gjengs leie for den aktuelle bolig.

12) Fra 1.1.2018, eller fra den tid deretter da det lovlig kan foretas, heves med 3 %, avrundet oppad til nærmeste hele krone leieprisene i sosial- og tjenesteboligene.

Ved inngåelse av ny leiekontrakt fastsettes ny husleie inntil gjengs leie for den aktuelle bolig.

13) For 2018 fastsettes betaling for vask av tøy til kr. 70,- (65,- i 2017) pr. kg tøy, og vask og rulling av duker til kr. 140,- (135,- i 2017) pr. løpemeter. Beløpene er ekskl. mva.

14) For 2018 fastsettes følgende betalingssatser i pleie- og omsorgstjenestene:

- Egenbetaling for korttidsopphold/rehabiliteringsopphold:
Døgnoophold: Maks. egenandel iht. forskrift.
- Dag/natt-opphold: Maks. egenandel iht. forskrift.
- Beboers inntekt legges til grunn for beregning av vederlag på langtids plass.
- Pris pr. døgn for utleie av plass til andre kommuner kr. 4 400 (4 000 i 2017)
- Tilkjørt middag til beboere på helse- og sosialsenteret pr. porsjon kr. 80,- (80,- i 2017),
- Tilkjørt middag til hjemmeboende kr 83,- (82,- i 2017).
- Tørrmat (frokost/kvelds) kr. 48,- pr. stk. (47,- i 2017),

Tjenesten trygghetsalarm:

- Minstesats for de med inntekt under 2 G settes til kr. 110 pr. mnd.
- For de med inntekt over 2 G kr. 250 pr. mnd. (250,- i 2017) og digitale trygghetsalarmer kr. 350 pr. mnd. (350,- i 2017).

Egenbetaling for hjemmehjelp (praktisk bistand) økes med ca. 3 %.

Alternativ	1	2	3	4	5
Inntekt	(Inntil 2G)	(2G – 3G)	(3G – 4G)	(4G – 5G)	(Over 5G)
Enhetspris (time)	67	168	270	355	387
Start abonnement etter	3 timer	10 timer	15 timer	15 timer	15 timer
Abonnementspris pr mnd	201	1 668	4 048	5 330	5 809

(Eksempel: Dersom man er i alternativ 1 og har 2,5 time hjemmehjelp blir regningen på kr. 67,- x 2,5 time = kr. 167,50. Dersom man har 3 timer eller mer pr. kalendermåned, blir man fakturert etter abonnementssystemet som blir kr. 201.)

15) Fra 1.1.2018 økes årsgebyret for kloakk med i gjennomsnitt 1 % til kr. 1 804 (1 760 i 2017) på fast gebyr, og kr. 25,71 i forbruksgebyr (25,71 i 2017) pr. kbm. Beløpene er ekskl. mva.

- Pris for stipulert mengde settes lik pris for målt mengde pr. kubikkmeter (kbm).
- Ved manglende vannmåleravlesning ilegges et gebyr tilsvarende inkassosatsen samt at forbruket stipuleres likt med siste årsavlesning. Ved manglende avlesning utover to år blir avlesning foretatt av kommunen/ Våler vannverk og det ilegges et avlesningsgebyr tilsvarende inkassosatsen x 2.

16) Tilknytningsavgiftene for kloakk i 2018 fastsettes til kr. 20 000 ekskl. mva. per boenhet (kr 20 000 i 2017).

17) Avgiften for slamtømming pr. gang for 2018 er den samme som i 2017.

18) Fra 1.1.2018 økes renovasjonsgebyrene med 8 % (standard abonnement) i tråd med vedlagte gebyrregulativ.

19) Fra 1.1.2018 reduseres feieravgiften pr. pipeløp med 14 % til kr. 417 (kr 488 i 2017). Beløpene er ekskl. mva.

20) Fra 1.1.2018 fastsettes gebyrer for plan- og byggesaksbehandling i tråd med vedlagte betalingsregulativ.

21) Fra 1.1.2018 fastsettes gebyrer etter gebyrforskrift i medhold av matrikkelloven i tråd med vedlagte betalingsregulativ.

22) Gebyr etter "Lokal forskrift om gebyrer for saksbehandling og kontroll av utslipp av avløpsvann i Våler kommune" fastsettes for 2018 til kr. 953 pr. år (kr 925 i 2017).

23) For eiendomsskatt gjelder:

- I medhold av Lov om eiendomsskatt til kommunane, lov av 06.06.1975 nr 29
- §§ 2 og 3 skrives det ut eiendomsskatt i 2016 etter utskrivningsalternativet i lovens
- § 3, litra a; faste eiendommer i hele kommunen.
- b) Eiendomsskattesatsen er 4,5 promille, jf § 13.
- c) Med hjemmel i Eiendomsskattelovens § 7 kan kommunestyret etter søknad fritta følgende eiendommer for eiendomsskatt:
 - Egedomar åt stiftingar og institusjonar som tek sikte på å gagne ein kommune, eit fylke eller staten.
 - Bygning som har historisk verdi, gjennom fredningsvedtak jfr. Lov om kulturminner.
- d) Med hjemmel i Eiendomsskattelovens § 28 kan formannskapet etter søknad fritta for eiendomsskatt dersom særlege grunner gjør det særskild urimelig å kreve inn eiendomsskatten.
- Innbetaling av eiendomsskatt fordeles på 3 terminer, jf § 25.
- Ved taksering og utskrivning av eiendomsskatt benytter kommunen tidligere vedtatte rammer og retningslinjer for eiendomsskatt, vedtatt av skattetakstnemnda og overskattetakstnemnda 17.08.2011.

24) Likviditeten anses tilstrekkelig i 2018, og det treffes derfor ikke særskilte vedtak.

25) Til finansiering i 2018 av EPC- prosjekt kr 10 000 000 og Fiber Svinndal kr 2 800 000 opptas lån inntil kr. 12 800 000. Lånet avdras med like store årlige avdrag i lånets løpetid.

Det er ikke kommunestyrets forutsetning at rådmannen må ta opp lån i budsjettåret hvis han finner det hensiktsmessig å utsette slikt opptak til et senere år.

BUDSJETTSKJEMA 1 A - DRIFTSBUDSJETTET (Rådmannens forslag 16.11.2017)

	Regnskap år 2016	Budsjett år 2017	Budsjett år 2018	Budsjett år 2019	Budsjett år 2020	Budsjett år 2021
L1	Skatt på inntekt og formue 1)	-126 383 392,29	-128 500 000	-137 300 000	-137 300 000	-137 300 000
L2	Ordinært rammetilskudd 1)	-134 732 835,00	-141 400 000	-143 300 000	-143 300 000	-143 300 000
L3	Skatt på eiendom	-16 657 091,25	-16 700 000	-19 463 000	-19 238 000	-18 788 000
L4	Andre direkte eller indirekte skatter 2)	-9 277,00	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
L5	Andre generelle statstilskudd 3)	-14 750 332,50	-11 910 000	-13 320 000	-12 820 000	-12 820 000
L6	SUM FRIE DISPONIBLE INNTEKTER	-292 532 928,04	-298 520 000	-313 393 000	-312 668 000	-312 443 000
L7	Renteinntekter og utbytte 4)	-2 255 865,76	-1 865 000	-2 200 000	-2 200 000	-2 200 000
L8	Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-509 932,08				
L9	Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	4 387 274,61	7 192 500	5 695 486	6 813 542	7 927 778
L10	Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0,00				
L11	Avdrag på lån	9 894 550,00	10 832 000	11 916 439	12 199 610	12 016 479
L12	NETTO FINANSINNTEKTER/-UTGIFTER	11 516 026,77	16 159 500	15 411 925	16 813 152	17 744 257
L13	Til dekning av tidl års regnskapsmessige merforbruk					
L14	Til ubundne avsetninger	24 965 887,00	-	-	-	-
L15	Til bundne avsetninger 5)	7 341 255,00	220 000	-		
L16	Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk	-24 872 233,95				
L17	Bruk av ubundne avsetninger	-1 245 000,00	-1 955 135	-3 515 000	-4 958 000	-5 315 000
L18	Bruk av bundne avsetninger 5)	-2 627 597,00	-	-584 000	-	-
L19	NETTO AVSETNINGER	3 562 311,05	-1 735 135	-4 099 000	-4 958 000	-5 315 000
L20	Overført til investeringsbudsjettet	0,00	-	-	-	-
L21	TIL FORDELING DRIFT	-277 454 590	-284 095 635	-302 080 075	-300 812 848	-300 013 743
L22	Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	256 171 367	284 095 635	302 080 075	300 812 848	299 751 743
L23	MERFORBRUK/MINDREFORBRUK = 0	-21 283 223	-	-	-	-

Noter til budsjettskjema 1A

- 1) Skatteinntektene er beregnet ut fra prognoser i regjeringen Solbergs forslag til statsbudsjett for 2018.

	R 2016	B 2017	B 2018	B 2019	B 2020	B 2021
	126 383 000	128 500 000	137 300 000	137 300 000	137 300 000	137 300 000
Rammetilskuddet er ført opp med prognosebeløpet som er angitt for Våler i regjeringen Solbergs forslag til statsbudsjett for 2018 +nto inntektsutj 2018						
	R 2016	B 2017	B 2018	B 2019	B 2020	B 2021
Innbyggertilskudd, likt beløp per innb	116 697 000	123 022 000	128 049 000	128 049 000	128 049 000	128 049 000
Utgiftsutjevning	-1 418 000	-1 346 000	-6 811 000	-6 811 000	-6 811 000	-6 811 000
Overgangsordn INGAR	-295 000	-532 000	806 000	806 000	806 000	806 000
Saker særskilt fordeling	713 000	1 165 000	1 229 000	1 229 000	1 229 000	1 229 000
Veksttilskudd	3 525 000	2 399 000	2 854 000	2 854 000	2 854 000	2 854 000
Skjønnstilskudd	400 000	100 000	200 000	200 000	200 000	200 000
Endringer, ekstra	739 000					
Netto inntektsutjevning	14 372 000	16 627 000	16 973 000	16 973 000	16 973 000	16 973 000
Sum rammetilskudd	134 733 000	141 435 000	143 300 000	143 300 000	143 300 000	143 300 000

- 2) Ikke forventede fiskale inntekter som konsesjonsavg.

3) År	R 2016	B 2017	B 2018	B 2019	B 2020	B 2021
Invest.kompensasjon for grunnskolereformen U.dir	167 164	160 000	160 000	160 000	160 000	160 000
Invest.kompensasjon kirkebygg	1 947		-	-	-	-
Invest.kompensasjon nytt skolebygg KB	325 997	240 000	240 000	240 000	240 000	240 000
Invest.kompensasjon for 32 nye omsorgsboliger	761 159	800 000	750 000	750 000	750 000	750 000
Vertskommunetilskudd asylmottak	1 935 934	2 600 000	2 680 000	2 680 000	2 680 000	2 680 000
Integreringstilskudd bosetting av flyktninger	8 572 700	6 530 000	7 970 000	7 970 000	7 970 000	7 970 000
Sum	11 764 901	10 330 000	11 800 000	11 800 000	11 800 000	11 800 000

- 4) Utbytte, hovedsakelig fra Østfold Energi AS, er lagt inn med kr 400 000 fra 2018.

- 5) Budsjettert med noe bruk av selvkostfond.

- 6) Vektingsgrense låneavdrag.

Lånegjeld til investeringer pr 31.12.2016	213 408 000	x	Årets avskrivninger 2016 11 491 284 =	7 836 237
Bokført verdi anleggsmidler kap 224-227 per 31.12.2016	312 947 661			

BUDSJETTSKJEMA 1B - DRIFTSBUDSJETTET (Rådmannens forslag 16.11.2017)

	Regnskap år 2016	Budsjett år 2017	Budsjett år 2018	Budsjett år 2019	Budsjett år 2020	Budsjett år 2021
TIL FORDELING DRIFT						
(fra budsjettskjema 1A)	-277 454 590	-284 095 635	-302 080 075	-300 812 848	-300 013 743	-299 751 743
Rammeområde Sentraladministrasjonen						
Netto driftsramme	14 893 999,28	17 283 495	17 543 477	17 756 477	17 543 477	17 756 477
Rammeområde Stab						
Netto driftsramme	1 783 963,36	3 819 262	8 689 407	4 730 180	3 829 075	3 829 075
Rammeområde Miljø og teknikk						
Netto driftsramme	19 773 230,93	22 429 674	22 544 480	21 832 480	22 147 480	21 672 480
Rammeområde Oppvekst og kultur						
Netto driftsramme	125 607 546,68	133 683 633	142 685 430	147 430 430	147 430 430	147 430 430
Rammeområde Helse og omsorg						
Netto driftsramme	98 442 143,49	105 519 571	108 513 281	108 043 281	108 043 281	108 043 281
Sum inntekter og utgifter fra avstemming	-4 329 517	1 360 000	2 104 000	1 020 000	1 020 000	1 020 000
SUM FORDELT TIL DRIFT	256 171 367	284 095 635	302 080 075	300 812 848	300 013 743	299 751 743

Avstemming mot skjema 1A

Statstilskudd innbakt i rammeområder	2 912 931,50	1 580 000	1 520 000	1 020 000	1 020 000	1 020 000
Til ubundne og bundne avsetn. innbakt i rammområder	-7 341 255,00	-220 000				
Bruk av ubundne og bundne avsetn. innbakt i rammområder	2 627 597,00		584 000			
Overført til investeringsregnsk. innbakt i rammeområder	0,00					
Premieavvik ansvar 9300 art 09	-2 528 790,00					
Sum inntekter og utgifter	-4 329 516,50	1 360 000	2 104 000	1 020 000	1 020 000	1 020 000

BUDSJETTSKJEMA 2A - INVESTERINGSBUDSJETTET (Rådmannens forslag 16.11.2017)

	Regnskap år 2016	Budsjett år 2017	Budsjett år 2018	Budsjett år 2019	Budsjett år 2020	Budsjett år 2021
Investeringer i andleggsmidler	48 223 662	39 700 000	18 501 000	13 805 000	1 305 000	1 305 000
Utlån og forskutteringer	5 932 222,00					
Kjøp av aksjer og andeler	768 851,00	850 000	900 000	900 000	900 000	900 000
Avdrag på lån	991 314,00	600 000	700 000	600 000	600 000	600 000
Dekn. av tidl. års udekket	8 298 181,21					
Avsetninger	78 019,12	1 500 000				
Årets finansieringsbehov	64 292 249	42 650 000	20 101 000	15 305 000	2 805 000	2 805 000
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	-38 395 571,61	-37 500 000	-12 800 000	-10 000 000		
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-150 000,00	-1 500 000		0	0	0
Tilskudd til investeringer	-2 798 331,00	-200 000				
Kompensasjon for merverdiavgift	-4 949 018,19		-3 701 000	-2 760 000	-260 000	-260 000
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-14 079 328,56	-600 000	-700 000	-600 000	-600 000	-600 000
Andre inntekter						
Sum ekstern finansiering	-60 372 249	-39 800 000	-17 201 000	-13 360 000	-860 000	-860 000
Overført fra driftsbudsjettet						
Bruk av tidligere års udisponert						
Bruk av avsetninger	-3 920 000,00	-2 850 000	-2 900 000	-1 945 000	-1 945 000	-1 945 000
Sum finansiering	-64 292 249	-42 650 000	-20 101 000	-15 305 000	-2 805 000	-2 805 000
Udekket / udisponert = 0	0	0	0	0	0	0

BUDSJETTSKJEMA 2B - INVESTERINGSBUDSJETTET (Rådmannens forslag 16.11.2017)								
			Regnskap år 2016	Budsjett år 2017	Budsjett år 2018	Budsjett år 2019	Budsjett år 2020	Budsjett år 2021
TIL INVESTERINGER			48 223 662,03	39 700 000	18 501 000	13 805 000	1 305 000	1 305 000
I ANLEGGSMIDLER (fra budsjettskjema 2A)								
Fordelt slik:								
Rammeområde Sentraladministrasjonen				-	-	-	-	-
1093 Trekkerør for fiber - Vassbygda			211 266,91					
1130 IT- utstyr skolene m.m.			0,00	100 000	-	-	-	-
1201 Utskiftning av svitsjer					175 000			
Rammeområde Oppvekst og kultur								
1130 IT- utstyr skolene m.m.			301 089,94	300 000	1 305 000	1 305 000	1 305 000	1 305 000
Rammeområde Miljø og teknikk								
1018 Sansehage			76 875,00					
1044 Våk skole påbygg			7 462 255,60	14 000 000				
1045 Ny barnehage			85 844,00	15 500 000				
1083 Asfalt / fortau Fledsbergveien			299 256,26					
1088 Brannavvik			49 351,33					
1091 Kirkebygden barnehage 2015			7 277 490,14					
1105 Augerød barnehage 3. byggetrinn			24 104,00					
1120 Påbygg Kirkebygden skole			499 468,05					
1121 HDO Sykehjemmet			12 756 776,99					
1123 HDO Bergskrenten 1-11			1 180 671,48			-		
1124 HDO Bergskrenten 13-23			40 000,00					
1126 Velferdsteknologi m.m. fiber h&s + omsorgsb				750 000				
1135 FAU- anlegg Kirkebygden skole			393 370,81					
1140 Ventilasjon Svinndal skole			2 021 780,63					
1156 Konstruksjonsfeil omsorgsboliger			53 760,63		-			
1160 Tak herredshuset								
1162 Tak gymsal Våk skole			339 379,22					
1163 Overvann Våk skole								
1165 Traktor			1 143 135,00			-	-	
1166 Lyssetting g/s Våktoppen				400 000				
1167 Nye gressklippere				150 000	188 000			
1169 Rehab Frida				500 000				
1170 Pumpestasjon Fjellvn m/ 15 kummer			156 305,60					
1900 Justeringsrett mva			13 851 480,44					
1172 Rehab avløpsnett				2 000 000	-	-	-	-
1180 EPC				5 000 000	12 500 000	12 500 000		
1181 Rehab. Elveplassen				1 000 000	-			
1182 Salg Stor-Elveien 4 (skjema 2A)								
1202 Nytt kjøl- frysaggregat kjøkkenet					245 000			
1203 Felles responscenter					588 000			
1204 Fiber Svinndal					3 500 000			
SUM FORDELT TIL INVESTERINGER			48 223 662,03	39 700 000,00	18 501 000,00	13 805 000,00	1 305 000,00	1 305 000,00

Hovedoversikt drift

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Brukerbetalinger	-13 044 475	-13 700 000	-14 972 000	-15 672 000	-15 672 000	-15 672 000
Andre salgs- og leieinntekter	-24 591 838	-23 545 000	-24 049 000	-24 159 000	-24 159 000	-24 159 000
Overføringer med krav til motytelse	-49 449 176	-34 279 590	-35 932 000	-35 942 000	-35 932 000	-35 942 000
Rammetilskudd	-134 732 835	-141 400 000	-143 300 000	-143 300 000	-143 300 000	-143 300 000
Andre statlige overføringer	-14 750 333	-11 910 000	-12 820 000	-12 820 000	-12 820 000	-12 820 000
Andre overføringer	-6 441 833	-245 000	-245 000	-245 000	-245 000	-245 000
Skatt på inntekt og formue	-126 383 392	-128 500 000	-137 300 000	-137 300 000	-137 300 000	-137 300 000
Eiendomsskatt	-16 657 091	-16 700 000	-19 463 000	-19 238 000	-19 013 000	-18 788 000
Andre direkte og indirekte skatter	-9 277	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
SUM DRIFTSINNTEKTER (B)	-386 060 250	-370 289 590	-388 091 000	-388 686 000	-388 451 000	-388 236 000
Lønnsutgifter	188 313 214	191 267 739	201 006 017	204 646 017	203 875 017	203 971 017
Sosiale utgifter	47 166 411	54 987 961	60 800 633	61 787 406	61 544 301	61 561 301
Kjøp av varer og tjenester som inngår i komm tjenesteproduksjon	39 365 164	37 923 025	41 047 925	37 238 925	36 863 925	36 943 925
Kjøp av varer og tjenester som erstatter komm tjenesteproduksjon	57 056 645	55 482 500	58 106 500	57 331 500	57 921 500	57 466 500
Overføringer	17 826 391	16 204 000	15 817 000	15 827 000	15 817 000	15 827 000
Avskrivninger	11 491 284	8 151 000	8 684 000	8 684 000	8 684 000	8 684 000
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
SUM DRIFTSUTGIFTER (C)	361 219 109	364 016 225	385 462 075	385 514 848	384 705 743	384 453 743
BRUTTO DRIFTSRESULTAT (D = B-C)	-24 841 141	-6 273 365	-2 628 925	-3 171 152	-3 745 257	-3 782 257
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	-2 255 866	-1 865 000	-2 200 000	-2 200 000	-2 200 000	-2 200 000
Gevinst på finansielle instrumenter	-509 932	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	-153 786	0	0	0	0	0
SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER (E)	-2 919 584	-1 865 000	-2 200 000	-2 200 000	-2 200 000	-2 200 000

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	4 387 275	7 192 500	5 695 486	6 813 542	7 927 778	8 861 111
Tap på finansielle instrumenter	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	9 894 550	10 832 000	11 916 439	12 199 610	12 016 479	11 981 146
Utlån	124 678	0	0	0	0	0
SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER (F)	14 406 503	18 024 500	17 611 925	19 013 152	19 944 257	20 842 257
RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER	11 486 919	16 159 500	15 411 925	16 813 152	17 744 257	18 642 257
Motpost avskrivninger	-11 491 284	-8 151 000	-8 684 000	-8 684 000	-8 684 000	-8 684 000
NETTO DRIFTSRESULTAT (I)	-24 845 506	1 735 135	4 099 000	4 958 000	5 315 000	6 176 000
Bruk av tidligere års regnskapsmessig mindreforbruk	-24 872 234	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	-1 245 000	-1 955 135	-3 515 000	-4 958 000	-5 315 000	-6 176 000
Bruk av bundne fond	-2 627 597	0	-584 000	0	0	0
SUM BRUK AV AVSETNINGER (J)	-28 744 831	-1 955 135	-4 099 000	-4 958 000	-5 315 000	-6 176 000
Overført til investeringsregnskapet	0	0	0	0	0	0
Dekning av tidligere års merforbruk	0	0	0	0	0	0
Avsetninger til disposisjonsfond	24 965 887	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne fond	7 341 255	220 000	0	0	0	0
SUM AVSETNINGER (K)	32 307 142	220 000	0	0	0	0
REGNSKAPSMESSIG MER- MINDREFORBRUK (L = I+J-K)	-21 283 195	0	0	0	0	0

Hovedoversikt investering

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Salg av driftsmidler og fast eiendom	-150 000	-1 500 000	0	0	0	0
Andre salgsinntekter	0	0	0	0	0	0
Overføringer med krav til motytelse	-13 297 206	0	0	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	-4 949 018	0	-3 701 000	-2 760 000	-260 000	-260 000
Statlige overføringer	-2 473 889	0	0	0	0	0
Andre overføringer	-324 442	-200 000	0	0	0	0
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	0	0	0	0	0	0
SUM INNTEKTER (L)	-21 194 555	-1 700 000	-3 701 000	-2 760 000	-260 000	-260 000
Lønnsutgifter	100 202	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	29 159	0	0	0	0	0
Kjøp av varer og tj som inngår i kommunal tj.prod.	43 145 284	39 700 000	12 000 000	11 045 000	1 045 000	1 045 000
Kjøp av varer og tj som erstatter kommunal tj.prod	0	0	2 800 000	0	0	0
Overføringer	4 949 018	0	3 701 000	2 760 000	260 000	260 000
Renteutg, provisjoner og andre finansutg	0	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
SUM UTGIFTER (M)	48 223 663	39 700 000	18 501 000	13 805 000	1 305 000	1 305 000
Avdragsutgifter	991 314	600 000	700 000	600 000	600 000	600 000
Utlån	5 932 222	0	0	0	0	0
Kjøp av aksjer og andeler	768 851	850 000	900 000	900 000	900 000	900 000
Dekning tidligere års udekket	8 298 181	0	0	0	0	0
Avsetning til ubundne investeringsfond	0	1 500 000	0	0	0	0
Avsetninger til bundne fond	78 019	0	0	0	0	0
SUM FINANSIERINGSTRANSAKSJONER (N)	16 068 587	2 950 000	1 600 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000
FINANSIERINGSBEHOV (O = M+N-L)	43 097 695	40 950 000	16 400 000	12 545 000	2 545 000	2 545 000
Bruk av lån	-38 395 573	-37 500 000	-12 800 000	-10 000 000	0	0
Salg av aksjer og andeler	0	0	0	0	0	0

	Regnskap 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021
Mottatte avdrag på utlån	-782 122	-600 000	-700 000	-600 000	-600 000	-600 000
Overføringer fra driftsregnskapet	0	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års overskudd	0	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	-3 620 000	-2 850 000	-2 900 000	-1 945 000	-1 945 000	-1 945 000
Bruk av bundne driftsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	-300 000	0	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
SUM FINANSIERING (R)	-43 097 695	-40 950 000	-16 400 000	-12 545 000	-2 545 000	-2 545 000
UDEKKET/UDISPONERT (S = O-R)	0	0	0	0	0	0

Husholdningsrenovasjon 2017						
Varenr	Varenavn	Gebyr 2016 inkl. mva	Økning	Nytt gebyr 2017 inkl. mva	Antall beholdere	Sum årsgebyr inkl. mva
RESTAVFALL						
4100	Restavfall 140 l	1 671,30	167,13	1 838	485	891 638,55
4101	Restavfall 240 l	2 389,50	238,95	2 628	1020	2 681 019,00
4102	Restavfall 370 l	3 031,20	303,12	3 334	67	223 399,44
4103	Restavfall 660 l	5 181,30	518,13	5 699	91	518 648,13
NY	Komposteringsavtale			333		-
4105	Restavfall 140 l Eks/Kompostbinge	1 269,90	126,99	1 397	51	71 241,39
4106	Restavfall 1-5 Kbm Nedgravd privat anlegg	38 242,80	3 824,28	42 067	1	42 067,08
NY	Restavfall 1-5 m3 Helt nedgravd Movars anlegg		3 670,90	40 380		-
NY	Restavfall 1-5 m3 Delvis nedgravd Movars anlegg		3 592,60	39 519		-
NY	Restavfall inntil 10 ³ container			36 821		-
PAPP/PAPIR/DRIKKEKARTONG						
4201	Papp/papir/drikkekartong 240 l	239,40	23,94	263	1533	403 700,22
4202	Papp/papir/drikkekartong 370 l	239,40	23,94	263	76	20 013,84
4203	Papp/papir/drikkekartong 660 l	239,40	23,94	263	88	23 173,92
4206	Papp/papir/dr.kart. 1-5 kbm Nedgravd privat anlegg	14 279,40	1 427,94	15 707	1	15 707,34
NY	Papp/papir/drikkekartong 1-5 m3 Helt nedgravd Movars anlegg		1 366,70	15 034		-
NY	Papp/papir/drikkekartong 1-5 m3 Delvis nedgravd Movars anlegg		1 215,60	13 372		-
NY	Papp/papir/drikkekartong inntil 10 ³ container			11 814		-
GLASS-/METALLEMBALLASJE						
4300	Glass-/metallemb 140 l	239,40	23,94	263	1597	420 553,98
4301	Glass-/metallemb 240 l	239,40	23,94	263	22	5 793,48
4302	Glass-/metallemb 370 l	239,40	23,94	263	41	10 796,94
4306	Glass-/metallemb 1-5 kbm Nedgravd privat anlegg	14 279,40	1 427,94	15 707	1	15 707,34
NY	Glass-/metallemb. 1-5 m3 Helt nedgravd Movars anlegg		1 716,20	18 878		-
NY	Glass-/metallemb. 1-5 m3 Delvis nedgravd Movars anlegg		1 681,20	18 493		-
PLASTEMBALLASJE						
4401	Plastemballasje 240 l	239,40	23,94	263	675	177 754,50
4402	Plastemballasje 370 l	239,40	23,94	263	52	13 693,68
4403	Plastemballasje 660 l	239,40	23,94	263	38	10 006,92
4404	Plastemballasje Sekk 140 l	239,40	23,94	263	934	245 959,56
4406	Plastemb 1-5 kbm Nedgravd privat anlegg	14 279,40	1 427,94	15 707	1	15 707,34
NY	Plastemballasje 1-5 m3 Helt nedgravd Movars anlegg		1 456,50	16 022		-
NY	Plastemballasje 1-5 m3 Delvis nedgravd Movars anlegg		1 305,40	14 359		-
NY	Plastemballasje inntil 10 ³ container			13 251		-
HENTEAVSTAND						
NY	Henteavstand Restavfall 8-20 m			400		-
4500	Henteavstand Restavfall 21-30 m	417,60		600	2	1 200,00
4501	Henteavstand Restavfall 31-40 m	625,50		800		-
NY	Henteavstand Kildesortering 8-20 m			100		-
4502	Henteavstand Kildesortering 21-30 m	104,40		150	5	750,00
4503	Henteavstand Kildesortering 31-40 m	156,60		200		-
FRITIDSRENOVASJON PÅSKE - 1.10						
405	Fritidsrenovasjon fellesbeholder	1 160,10	116,01	1 276	303	386 661,33
EKSTRATØMMING VED FEILSORTERING						
NY	Restavfall - beregnes 5% av årsgebyret for den aktuelle beholderstørrelsen					
NY	Sorterte avfallstyper - beregnes 50% av årsgebyret for den aktuelle beholderstørrelsen					
NY	Restavfal Nedgravd - beregnes 4% av ordinært årsgebyr					
NY	Sorterte avfallstyper Nedgravd - beregnes 15% av ordinært årsgebyr					
Dobbel tømmefrekvens						
NY	Dobbel tømmefrekvens av overflatebeholdere beregnes et tillegg på 100% av ordinært gebyr					
					Sum årsgebyr inkl. mva	6 195 193,98
					Sum årsgebyr ekskl. mva	4 956 155,18
SLAMTØMMING						
Nedgang						
4700	Slamtømming	2 357,05	-259,28	2 098		
4701	Slamtømming fellesanlegg (må bruke faktor v/fakt.)	2 357,05	-259,28	2 098		
4702	Slamtømming innen 24 timer	625,00	-68,75	556		

Gebyrer Våler kommune fra 1. januar 2018

Gebyrsatser vist i de påfølgende sidene er utarbeidet i fellesskap mellom administrasjonen og faglig bistand fra Momentum Consulting AS.

Kommunale gebyrer - Budsjett 2018

Våler kommune i Østfold beregner kommunale gebyrer i tråd med Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalings-tjenester (H-3/14, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, februar 2014). Selvkost innebærer at kommunens kostnader med å frembringe tjenestene skal dekkes av gebyrene som brukerne av tjenestene betaler. Kommunen har ikke anledning til å tjene penger på tjenestene. En annen sentral begrensning i kommunens handlingsrom er at overskudd fra det enkelte år skal tilbakeføres til abonnentene eller brukerne i form av lavere gebyrer innen de neste fem årene. Dette betyr at hvis kommunen har avsatt overskudd som er eldre enn fire år, må overskuddet brukes til å redusere gebyrene i det kommende budsjettåret. Eksempelvis må et overskudd som stammer fra 2013 i sin helhet være disponert innen 2018.

Utfordringer med selvkostbudsjettet

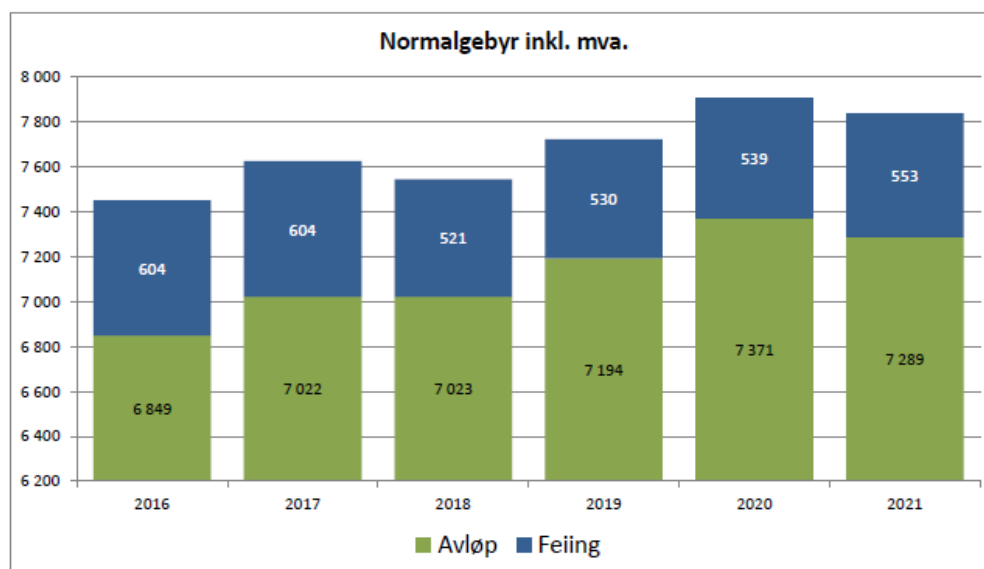
Det er en rekke faktorer som Våler kommune ikke rå over i forhold til hva selvkostresultatet for det enkelte år vil bli. De viktigste faktorene er budsjettårets forventede kalkylerente (5-årig SWAP-rente + 1/2 %-poeng), gjennomføringsevne på planlagte prosjekter (kapasitetsbegrensninger internt og eksternt), samt (uventede) inntekter fra nye abonnenter eller brukere. I sum fører dette til at det er utfordrende å treffe med budsjettet.

Generelle forutsetninger

Kalkylerenten er for 2018 anslått å være 2,00 %. Lønnsvekst fra 2017 til 2018 er satt til 2,60 % mens generell prisvekst er satt til 2,50 %. Budsjettet er utarbeidet den 31. oktober 2017. Tallene for 2016 er etterkalkyle, tallene for 2017 er prognostiserte verdier og ikke tall fra budsjettet. Tallene for 2018 til 2021 er budsjett/økonomiplan. Ved behov for ytterligere grunnlagstall og beregningsmetoder henvises det til kommunens selvkostmodell Momentum Selvkost Kommune.

Gebyrutvikling avløp og feiing

Fra 2017 til 2018 foreslås en samlet gebyrreduksjon på rundt -1 % for å dekke kommunens kostnader på områdene. Gebyret for avløp holdes uendret, mens gebyret for feiing reduseres med 14 %. I perioden 2016 til 2021 øker samlet gebyr med kr 389,-, fra kr 7 453,- i 2016 til kr 7 841,- i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 1 %. I stolpediagrammet under er gebyret for avløp basert på et årlig målt forbruk på 150 kubikkmeter vann. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Årlig gebyrøndring fra året før	2018	2019	2020	2021
Avløp	0,0 %	2,4 %	2,5 %	-1,1 %
Feiing	-13,7 %	1,7 %	1,7 %	2,6 %
Total øndring	-1,1 %	2,4 %	2,4 %	-0,9 %

Dette forslaget til gebyrsatser for 2018 er utarbeidet i samarbeid med Momentum Selvkost AS. Våler kommune benytter selvkostmodellen Momentum Selvkost Kommune til for- og etterkalkulasjon av kommunale gebyrer. Modellen benyttes for tiden av flere enn 250 norske kommuner. Momentum Selvkost AS har mer enn 10 års erfaring med selvkostproblematikk og bred erfaring rundt alle problemstillinger knyttet til selvkost.

Avløp - 2016 til 2021

Avløpgebyrsatser

I Våler kommune er avløpgebyret todelt, bestående av et fast abonnementsgebyr og et variabelt forbruksgebyr. Fastgebyret utgjør 33 % av de totale gebyrinntektene. Fra 2017 til 2018 foreslås det at avløpgebyret holdes stabilt på kr 7 022,-. I perioden 2016 til 2021 vil årsgebyret totalt øke med kr 440,-. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 1 % i årene 2016 til 2021. Samlet gebyrøkning i perioden er fra kr 6 849,- i 2016 til kr 7 289,- i 2021. I tabellen under er avløpgebyret basert på et årlig målt forbruk på 150 kubikkmeter vann. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Avløpgebyrsatser	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Abonnementsgebyr (kr/abonnent)	kr 2 146	kr 2 200	kr 2 255	kr 2 300	kr 2 346	kr 2 393
Årlig endring		3 %	2 %	2 %	2 %	2 %
Forbruksgebyr (kr/m3)	kr 31,35	kr 32,15	kr 31,79	kr 32,63	kr 33,50	kr 32,64
Årlig endring		3 %	-1 %	3 %	3 %	-3 %
Årsgebyr inklusiv mva.	kr 6 849	kr 7 022	kr 7 022	kr 7 194	kr 7 371	kr 7 289
Årlig endring		3 %	0 %	2 %	2 %	-1 %

Driftsutgifter Avløp

Fra 2017 til 2018 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 3 % fra 6,8 millioner kr til 7,0 millioner kr. I perioden 2016 til 2021 øker driftsutgiftene med 0,2 millioner kr, fra 7,4 millioner kr i 2016 til 7,5 millioner kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 0,4 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 37 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Avløp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
10*** Lønn	2 861 868	2 461 879	2 525 887	2 591 560	2 658 941	2 728 074	37 %
11*** Varer og tjenester	1 150 798	1 021 009	1 046 535	1 072 698	1 099 515	1 127 003	15 %
12*** Varer og tjenester	731 890	894 253	916 609	939 524	963 012	987 088	13 %
13*** Tjenester som erstatter kommunal tjenest	2 631 086	2 444 785	2 505 905	2 568 552	2 632 766	2 698 585	36 %
Sum driftsutgifter	7 375 642	6 821 926	6 994 936	7 172 335	7 354 235	7 540 750	100 %
Årlig endring		-8 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Kapitalkostnader Avløp

Fra 2017 til 2018 forventes kapitalkostnadene å reduseres med rundt 7 % fra 1,6 millioner kr til 1,5 millioner kr. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 69 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Avløp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Avskrivningskostnad	1 168 896	1 133 125	1 028 061	1 009 925	978 424	978 424	66 %
Avskrivningskostnad fremtidige investeringer	0	0	3 250	47 000	90 750	134 500	3 %
Kalkulatorisk rente	439 086	500 023	478 411	458 031	438 148	418 579	29 %
Kalkulatorisk rente fremtidige investeringer	0	1 300	12 568	32 065	50 688	68 435	2 %
Sum kapitalkostnader	1 607 983	1 634 448	1 522 289	1 547 022	1 558 009	1 599 938	100 %
Årlig endring		2 %	-7 %	2 %	1 %	3 %	

Indirekte kostnader Avløp

Fra 2017 til 2018 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 3 % fra 705,7 tusen kr til 724,0 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker indirekte kostnader med 94,2 tusen kr, fra 687,8 tusen kr i 2016 til 781,9 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør 100 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Avløp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Indirekte driftsutgifter (netto)	687 799	705 682	724 030	742 855	762 169	781 985	100 %
Sum indirekte kostnader	687 799	705 682	724 030	742 855	762 169	781 985	100 %
Årlig endring		3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Gebyrinntekter Avløp

Fra 2017 til 2018 forventes gebyrinntektene å reduseres med rundt 2 % fra 9,7 millioner kr til 9,6 millioner kr. I perioden 2016 til 2021 øker gebyrinntektene med 0,5 millioner kr, fra 9,4 millioner kr i 2016 til 9,9 millioner kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %. Konto 16401 Årsgebyr andre utgjør 72 % av de totale gebyrinntektene.

Gebyrinntekter Avløp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16401 Årsgebyr andre	2 622 170	2 597 000	8 968 934	9 186 818	9 413 766	9 312 589	72 %
16402 Tilknytning husstander	1 070 000	1 020 000	600 000	600 000	600 000	600 000	8 %
16400 Avg.pl.gebyrer	5 746 828	6 123 000	0	0	0	0	120 %
Sum gebyrinntekter	9 438 998	9 740 000	9 568 934	9 786 818	10 013 766	9 912 589	100 %
Årlig endring		3 %	-2 %	2 %	2 %	-1 %	

Øvrige inntekter Avløp

Fra 2017 til 2018 forventes øvrige inntekter å øke med rundt 3 % fra 49,7 tusen kr til 51,0 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 reduseres øvrige inntekter med 28,2 tusen kr, fra 83,1 tusen kr i 2016 til 54,9 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 8 %.

Øvrige inntekter Avløp	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16*** Øvrige salgsinntekter	42 679	49 737	50 980	52 255	53 561	54 900	88 %
17*** Refusjoner	40 386	0	0	0	0	0	12 %
Sum øvrige inntekter	83 065	49 737	50 980	52 255	53 561	54 900	100 %
Årlig endring		-40 %	3 %	2 %	2 %	2 %	

Selvkostoppstilling Avløp

Selvkostregnskap	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	7 375 642	6 821 926	6 994 936	7 172 335	7 354 235	7 540 750	7 731 996
Direkte kalkulatoriske rentekostnader	439 086	501 323	490 979	490 096	488 835	487 014	474 674
Direkte kalkulatoriske avskrivninger	1 168 896	1 133 125	1 031 311	1 056 925	1 069 174	1 112 924	1 121 134
Indirekte kostnader (drift og kapital)	687 799	705 682	724 030	742 855	762 169	781 985	802 317
- Øvrige inntekter	-83 065	-49 737	-50 980	-52 255	-53 561	-54 900	-56 273
Gebyrgrunnlag	9 588 359	9 112 319	9 190 274	9 409 956	9 620 851	9 867 773	10 073 848
Gebyrinntekter	9 438 998	9 740 000	9 568 934	9 786 818	10 013 766	9 912 589	10 068 375
Selvkostresultat	-149 361	627 681	378 660	376 862	392 915	44 816	-5 473
Selvkostdekningsgrad / %	98 %	107 %	104 %	104 %	104 %	100 %	100 %
Selvkostfond/tremårbart underskudd	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inngående balanse 01.01	-1 573 348	-1 750 462	-1 151 513	-792 097	-427 308	-39 011	5 474
+/- Selvkostresultat	-149 361	627 681	378 660	376 862	392 914	44 817	-5 473
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	-27 753	-28 732	-19 244	-12 073	-4 617	-332	55
Utgående balanse 31.12	-1 750 462	-1 151 513	-792 097	-427 308	-39 011	5 474	56
Selvkostgrad / %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Feiing - 2016 til 2021

Feiing - gebyrsatser

Fra 2017 til 2018 foreslås det at gebyret for feiing reduseres med 14 % fra kr 604,- til kr 521,-. I perioden 2016 til 2021 vil årsgebyret totalt reduseres med kr 51,-, hvorav kr -83,- er endringen fra 2017 til 2018. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrreduksjon på 2 % i årene 2016 til 2021. Samlet gebyrreduksjon i perioden er fra kr 604,- i 2016 til kr 553,- i 2021. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Feiing - gebyrsatser	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Normalgebyr	kr 604	kr 604	kr 521	kr 530	kr 539	kr 553
Årlig endring		0 %	-14 %	2 %	2 %	3 %

Driftsutgifter Feiing

Fra 2017 til 2018 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 1 % fra 907,1 tusen kr til 919,2 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker driftsutgiftene med 59,8 tusen kr, fra 897,2 tusen kr i 2016 til 957,0 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 16 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Feiing	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
10*** Lønn	137 749	141 475	145 153	148 927	152 799	156 772	16 %
11*** Varer og tjenester	52 965	55 589	56 979	58 403	59 864	61 360	6 %
12*** Varer og tjenester	50	0	0	0	0	0	0 %
13*** Tjenester som erstatter kommunal tjenest	706 421	710 000	717 100	724 271	731 514	738 829	78 %
Sum driftsutgifter	897 185	907 064	919 232	931 601	944 176	956 961	100 %
Årlig endring		1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	

Indirekte kostnader Feiing

Fra 2017 til 2018 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 3 % fra 210,9 tusen kr til 216,4 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker indirekte kostnader med 28,1 tusen kr, fra 205,5 tusen kr i 2016 til 233,7 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør 100 % av de totale gebyrinntektene.

Indirekte kostnader Feiing	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Indirekte driftsutgifter (netto)	205 545	210 889	216 372	221 997	227 769	233 691	100 %
Sum indirekte kostnader	205 545	210 889	216 372	221 997	227 769	233 691	100 %
Årlig endring		3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Gebyrinntekter Feiing

Fra 2017 til 2018 forventes gebyrinntektene å øke med rundt 1,6 % fra 1,11 millioner kr til 1,12 millioner kr. I perioden 2016 til 2021 øker gebyrinntektene med 0,11 millioner kr, fra 1,08 millioner kr i 2016 til 1,19 millioner kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 2 %. Konto 16400 Avg.pl.gebyrer utgjør 100 % av de totale gebyrinntektene.

Gebyrinntekter Feiing	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16400 Avg.pl.gebyrer	1 079 225	1 106 000	1 123 851	1 141 061	1 159 449	1 190 527	100 %
Sum gebyrinntekter	1 079 225	1 106 000	1 123 851	1 141 061	1 159 449	1 190 527	100 %
Årlig endring		2 %	2 %	2 %	2 %	3 %	

Selvkostoppstilling Feiing

Selvkostregnskap	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	897 185	907 064	919 232	931 601	944 176	956 961	969 959
Indirekte kostnader (drift og kapital)	205 545	210 889	216 372	221 997	227 769	233 691	239 767
Gebyrgrunnlag	1 102 730	1 117 952	1 135 604	1 153 599	1 171 946	1 190 652	1 209 726
Gebyrinntekter	1 079 225	1 106 000	1 123 851	1 141 061	1 159 449	1 190 527	1 209 725
Selvkostresultat	-23 505	-11 952	-11 753	-12 538	-12 497	-125	-1
Selvkost dekningsgrad / %	98 %	99 %	99 %	99 %	99 %	100 %	100 %

Selvkostfond/fremførbart underskudd	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inngående balanse 01.01	69 485	46 952	35 820	24 666	12 496	124	0
+/- Selvkostresultat	-23 505	-11 952	-11 753	-12 538	-12 497	-125	-1
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	972	820	599	368	125	1	0
Utgående balanse 31.12	46 952	35 820	24 666	12 496	124	0	-1
Selvkostgrad / %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Plansaker - 2016 til 2021

Driftsutgifter Plansaker

Fra 2017 til 2018 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 3 % fra 911,0 tusen kr til 934,7 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker driftsutgiftene med 74,7 tusen kr, fra 934,8 tusen kr i 2016 til 1 009,4 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 2 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 97 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Plansaker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
10*** Lønn	886 672	887 413	910 486	934 159	958 447	983 367	97 %
11*** Varer og tjenester	30 118	17 907	18 354	18 813	19 284	19 766	2 %
12*** Varer og tjenester	18 000	5 720	5 863	6 010	6 160	6 314	1 %
Sum driftsutgifter	934 790	911 040	934 703	958 982	983 890	1 009 446	100 %
Årlig endring		-3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Indirekte kostnader Plansaker

Fra 2017 til 2018 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 3 % fra 259,9 tusen kr til 266,7 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker indirekte kostnader med 34,7 tusen kr, fra 253,3 tusen kr i 2016 til 288,0 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør 100 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Plansaker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Indirekte driftsutgifter (netto)	253 325	259 912	266 669	273 603	280 716	288 015	100 %
Sum indirekte kostnader	253 325	259 912	266 669	273 603	280 716	288 015	100 %
Årlig endring		3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Gebyrinntekter Plansaker

Gebyrinntekter fra og med 2018 viser hva gebyrinntektene må være for å oppnå full kostnadsdekning på tjenesten

Gebyrinntekter Plansaker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16205 Gebyrer plansaker	1 271 550	1 088 500	1 213 222	1 244 295	1 276 180	1 308 896	100 %
Sum gebyrinntekter	1 271 550	1 088 500	1 213 222	1 244 295	1 276 180	1 308 896	100 %
Årlig endring		-91 %	1018 %	3 %	3 %	3 %	

Selvkostoppstilling Plansaker

Selvkostregnskap	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	934 790	911 040	934 703	958 982	983 890	1 009 446	1 035 665
Direkte kalkulatoriske rentekostnader	4 394	5 081	4 943	4 804	4 666	4 528	4 390
Direkte kalkulatoriske avskrivninger	6 907	6 907	6 907	6 907	6 907	6 907	6 907
Indirekte kostnader (drift og kapital)	253 325	259 912	266 669	273 603	280 716	288 015	295 503
Gebyrgrunnlag	1 199 416	1 182 939	1 213 222	1 244 295	1 276 180	1 308 896	1 342 465
Gebyrinntekter	1 271 550	1 088 500	1 213 222	1 244 295	1 276 180	1 308 896	1 342 465
Subsidiering	0	1 002 305	0	0	0	0	0
Selvkostresultat	72 134	-1 074 439	0	-0	0	0	-0
Selvkost dekningsgrad / %	100 %	9 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Selvkostfond/fremførbart underskudd	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inngående balanse 01.01	0	72 134	0	0	0	0	0
Utgående balanse 31.12	72 134	0	0	0	0	0	0
Selvkostgrad / %	100 %	10 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Bygge- og eierseksj.-saker - 2016 til 2021

Driftsutgifter Bygge- og eierseksj.-saker

Fra 2017 til 2018 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 3 % fra 1,88 millioner kr til 1,74 millioner kr. I perioden 2016 til 2021 reduseres driftsutgiftene med 0,29 millioner kr, fra 2,17 millioner kr i 2016 til 1,88 millioner kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 3 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 84 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Bygge- og eierseksj.-saker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
10*** Lønn	1 476 578	1 476 578	1 514 969	1 554 358	1 594 772	1 636 236	84 %
11*** Varer og tjenester	486 215	102 744	105 313	107 945	110 644	113 410	9 %
12*** Varer og tjenester	197 947	104 097	106 699	109 367	112 101	114 903	7 %
13*** Tjenester som erstatter kommunal tjenest	2 196	0	2 307	2 365	2 424	2 485	0 %
14*** Overføringsutgifter	7 875	0	8 274	8 481	8 693	8 910	0 %
Sum driftsutgifter	2 170 811	1 683 419	1 737 562	1 782 516	1 828 633	1 875 943	100 %
Årlig endring		-22 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Indirekte kostnader Bygge- og eierseksj.-saker

Fra 2017 til 2018 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 3 % fra 431,6 tusen kr til 442,9 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker indirekte kostnader med 57,6 tusen kr, fra 420,7 tusen kr i 2016 til 478,3 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør 100 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Bygge- og eierseksj.-saker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Indirekte driftsutgifter (netto)	420 697	431 635	442 858	454 372	466 186	478 307	100 %
Sum indirekte kostnader	420 697	431 635	442 858	454 372	466 186	478 307	100 %
Årlig endring		3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Gebyrinntekter Bygge- og eierseksj.-saker

Gebyrinntekter fra og med 2018 viser hva gebyrinntektene må være for å oppnå full kostnadsdekning på tjenesten

Gebyrinntekter Bygge- og eierseksj.-saker	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16204 Gebyrer	1 770 675	2 406 234	2 073 847	2 121 509	2 177 881	2 235 788	100 %
Sum gebyrinntekter	1 770 675	2 406 234	2 073 847	2 121 509	2 177 881	2 235 788	100 %
Årlig endring		35 %	-14 %	2 %	3 %	3 %	

Selvkostoppstilling Bygge- og eierseksj.-saker

Selvkostregnskap	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	2 170 811	1 683 419	1 737 562	1 782 516	1 828 633	1 875 943	1 924 478
Indirekte kostnader (drift og kapital)	420 697	431 635	442 858	454 372	466 186	478 307	490 743
- Øvrige inntekter	-138 208	-41 685	-42 727	-43 795	-44 890	-46 012	-47 163
Gebyrgrunnlag	2 453 300	2 073 369	2 137 692	2 193 092	2 249 928	2 308 237	2 368 058
Gebyrinntekter	1 770 675	2 406 234	2 073 847	2 121 509	2 177 881	2 235 788	2 295 199
Subsidiering	682 625	0	0	0	0	0	0
Selvkostresultat	-682 625	332 865	-63 845	-71 583	-72 047	-72 449	-72 859
Selvkost dekningsgrad / %	72 %	110 %	97 %	97 %	97 %	97 %	97 %
Selvkostfond/tremferbart underskudd	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inngående balanse 01.01	0	0	336 194	278 434	211 703	143 169	72 859
+/- Selvkostresultat	0	332 865	-63 845	-71 584	-72 048	-72 449	-72 859
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	0	3 329	6 085	4 853	3 514	2 139	729
Utgående balanse 31.12	0	336 194	278 434	211 703	143 169	72 859	729
Selvkostgrad / %	72 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kart og oppmåling - 2016 til 2021

Driftsutgifter Kart og oppmåling

Fra 2017 til 2018 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 3 % fra 0,99 millioner kr til 1,01 millioner kr. I perioden 2016 til 2021 reduseres driftsutgiftene med 0,04 millioner kr, fra 1,14 millioner kr i 2016 til 1,10 millioner kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 1 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 77 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Kart og oppmåling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
10*** Lønn	846 515	770 702	790 740	811 300	832 393	854 036	77 %
11*** Varer og tjenester	221 075	95 108	97 486	99 923	102 421	104 981	11 %
12*** Varer og tjenester	18 263	13 999	14 349	14 707	15 075	15 452	1 %
13*** Tjenester som erstatter kommunal tjenest	54 083	109 205	111 935	114 733	117 602	120 542	10 %
Sum driftsutgifter	1 139 936	989 013	1 014 509	1 040 663	1 067 491	1 095 010	100 %
Årlig endring		-13 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Kapitalkostnader Kart og oppmåling

I perioden 2016 til 2021 reduseres kapitalkostnadene fra 20,7 tusen kr i 2016 til 19,3 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 1 %. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 91 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Kart og oppmåling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Avskrivningskostnad	18 364	18 364	18 364	18 364	18 364	18 364	91 %
Kalkulatorisk rente	2 319	2 387	2 020	1 653	1 285	918	9 %
Sum kapitalkostnader	20 683	20 751	20 384	20 017	19 649	19 282	100 %
Årlig endring		0 %	-2 %	-2 %	-2 %	-2 %	

Indirekte kostnader Kart og oppmåling

Fra 2017 til 2018 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 3 % fra 188,3 tusen kr til 193,2 tusen kr. I perioden 2016 til 2021 øker indirekte kostnader med 25,1 tusen kr, fra 183,5 tusen kr i 2016 til 208,7 tusen kr i 2021. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør 100 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Kart og oppmåling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
Indirekte driftsutgifter (netto)	183 537	188 309	193 205	198 228	203 382	208 670	100 %
Sum indirekte kostnader	183 537	188 309	193 205	198 228	203 382	208 670	100 %
Årlig endring		3 %	3 %	3 %	3 %	3 %	

Gebyrinntekter Kart og oppmåling

Gebyrinntekter fra og med 2018 viser hva gebyrinntektene må være for å oppnå full kostnadsdekning på tjenesten

Gebyrinntekter Kart og oppmåling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Fordeling 2016 - 2021
16206 Gebyr utstikking	528 245	1 100 000	1 228 098	1 258 908	1 290 523	1 322 963	100 %
Sum gebyrinntekter	528 245	1 100 000	1 228 098	1 258 908	1 290 523	1 322 963	100 %
Årlig endring		108 %	12 %	3 %	3 %	3 %	

Selvkostoppstilling Kart og oppmåling

Selvkostregnskap	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Direkte driftsutgifter	1 139 936	989 013	1 014 509	1 040 663	1 067 491	1 095 010	1 123 240
Direkte kalkulatoriske rentekostnader	2 319	2 387	2 020	1 653	1 285	918	551
Direkte kalkulatoriske avskrivninger	18 364	18 364	18 364	18 364	18 364	18 364	18 364
Indirekte kostnader (drift og kapital)	183 537	188 309	193 205	198 228	203 382	208 670	214 096
+/- Andre inntekter og kostnader	-134	0	0	0	0	0	0
Gebyrgrunnlag	1 344 022	1 198 074	1 228 098	1 258 908	1 290 523	1 322 963	1 356 250
Gebyrinntekter	528 245	1 100 000	1 228 098	1 258 908	1 290 523	1 322 963	1 356 250
Subsidiering	347 847	98 074	0	0	0	0	0
Selvkostresultat	-815 777	-98 074	-0	0	0	0	-0
Selvkost dekningsgrad / %	39 %	92 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Selvkostfond/tremførbart underskudd	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Inngående balanse 01.01	467 930	0	0	0	0	0	0
+/- Selvkostresultat	-467 930	0	0	0	0	0	0
Utgående balanse 31.12	0	0	0	0	0	0	0
Selvkostgrad / %	60 %	92 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Forskrift om gebyr for plan- og byggesaksbehandling

Fastsatt av kommunestyret 14.12.17, med hjemmel i plan- og bygningsloven, (pbl.)
LOV-2008-06-27-71 § 33-1.

Kap. I Generelle bestemmelser

1-1	Formål. Alle som får utført tjenester, som omfattes av denne forskriften skal betale gebyr. Gebyret skal ikke overskride kommunens nødvendige kostnader på sektoren. Betaling av gebyr er et vilkår for å få utført tjenesten det søkes om. Tjenester som nevnt i første ledd gjøres betinget av at gebyr er innbetalt dersom gebyret er over kr. 100.000,-.
1-2	Gebyr. Gebyret fastsettes på grunnlag av de satser som gjelder når fullstendig søknad foreligger. Det er bruksarealet, BRA, som skal benyttes ved beregningene. Gebyret utregnes etter minstesats (M) som er satt til kroner 2.350,-, med unntak av plansaker. Minstebeløpet justeres pr.1 januar hvert år som følge av kommunestyrets vedtak om generell prisjustering. Det svares ikke morarente av for høyt eller for lavt beregnet gebyr.
1-3	Særskilte kostnader. Nødvendige utgifter til tinglysing og annet som kommunen utreder som ledd i behandlingen betales i tillegg til fastsatt gebyr, med unntak der det fremkommer i spesifikt i regulativet. Dersom kommunen engasjerer sakkyndig bistand, jf. pbl. § 33-1, betales slike utgifter i tillegg til fastsatt gebyr.
1-4	Klageadgang. Gebyrfastsettelsen i den enkelte sak kan ikke påklages. Slikt gebyr er en oppfølging av gebyrregulativet, og ikke et enkeltvedtak i henhold til forvaltningslovens bestemmelser.

Kap. 2 Byggesak

	Byggesaksgebyret inkluderer i midlertidig brukstillatelse og ferdigattest.	
2-1	Tilbygg, påbygg, ombygging, garasje, uthus, bruksendring og liknende etter plan- og bygningslovens Kapittel 20.	
	Tiltak 0-30 m ²	1 M (2.350)
	Tiltak 31-70 m ²	2 M (4.700)
	Tiltak 71-100 m ²	3 M (7.050)
	Tiltak over 100 m ²	4 M (9.400)
2-2	Eneboliger, tomannsboliger, fritidsboliger.	
	Enebolig/Fritidsbolig 0-70 m ²	7 M (16.450)
	Enebolig/Fritidsbolig mellom 71-150 m ²	9 M (21.150)
	Enebolig/Fritidsbolig 151-250 m ²	11 M (25.850)
	Enebolig/Fritidsbolig > 250 m ²	12 M (28.200)
	Tillegg for sekundærleilighet	2 M (4.700)
	Tomannsbolig	12 M (28.200)
2-3	Rekkehus, blokker med mer, inkl. i brukstillatelse/ ferdigattest.	
	Arealenhet 0 - 70 m ²	7 M (16.450)
	Arealenhet 71-150 m ²	9 M (21.150)
	Arealenhet 151-250 m ²	11 M (25.850)
	Arealenhet > 250 m ²	12 M (28.200)

	Bygg med flere leiligheter (samme bygningskropp): For leiligheter av lik størrelse og utforming betales full sats for 1. leilighet, deretter 50 % av hovedsats for overskytende antall leiligheter.	
2-4	Nybygg, større til- og påbygg som ikke hører inn under 2-1 til og med 2-3.	
	0-200 m ² :	9 M (21.150)
	Tillegg for arealer 201-3000 m ² pr. påbegynte arealintervall à 100 m ²	2 M (4.700)
	Tillegg for arealer > 3000 m ² pr. påbegynt arealintervall à 300 m ²	3 M (7.050)
2-5	Andre tiltak.	
	Skilter, støttemurer, skjermvegger, innhegninger, rehabilitering av skorstein.	1 M (2.350)
	Tekniske installasjoner, terrenginngrep, utomhusplaner, bassenger, brønner, dammer, brygger, forstøtningsmur, transformator, frittstående mur, fasadeendringer, etc.	2 M (4.700)
	Felles tekniske installasjoner.	5 M (11.750)
	Riving, vesentlig endring/ reparasjon/ rehabilitering 0-70 m ²	1 M (2.350)
	71-150 m ²	2 M (4.700)
	>150 m ²	3 M (7.050)
	Andre mindre søknadspliktige tiltak, plattinger, terrasser, fasadeendringer etc.	1 M (2.350)
2-6	Deling av eiendom	2,5 M (5.875)
2-7	Driftsbygninger i landbruket, pbl. §§ 20-3 og 20-4	
	Arealenhet 0 - 200 m ² (arealenhetene akkumuleres)	2 M (4.700)
	Arealenhet 201 - 500 m ²	3 M (7.050)
	Arealenhet 501 - 1000 m ²	5 M (11.750)
	Arealenhet > 1001 m ²	
	Tillegg pr. påbegynt arealintervall a 100 m ² 0,5 M.	6 M (14.100)
	Tillegg for driftsbygning med husdyrrom	1 M (2.350)
2-8	Igangsettingstillatelse.	1,5 M (3.525)
2-9	Tilsynsgebyr. Det betales et tilsynsgebyr i alle saker med krav om ansvarsrett. Kommunen kan bortfalle krav om tilsynsgebyr dersom arbeidets art og omfang tilsier dette.	1 M (2.350)
2-10	Godkjenning av personlig ansvarsrett som selvbygger, jfr. SAK10 § 6-8.	1 M (2.350)
2-11	Dispensasjon. Det kreves gebyr, fast sats, for hvert forhold som krever dispensasjon fra bestemmelsene i plan- og bygningsloven, teknisk forskrift og/eller arealplaner. Dersom dispensasjonen etter kommunens vurdering fremstår som særlig kurant betales halv sats.	10.500
2-12	Mindre endring av gitt tillatelse.	1 M (2.350)
2-13	Søknadspliktige endringer av gitt tillatelse. For behandling av endret søknad eller tillatelse betales et tilleggsgebyr på 25 % av opprinnelig gebyr. Tilleggsgebyr tilkommer ikke dersom endringen er fremmet for å imøtekomme merknader, klager og/ eller saker av mindre vesentlige betydninger, eksempelvis tilpasninger.	% -vis variabel
2-14	Fornyelse av gitt tillatelse. For fornyelse av gitt tillatelse som er bortfalt, betales 25 % av satsene i gjeldende regulativ. Dette forutsetter at det ikke er endringer i prosjektet, planstatus for området, lover og forskrifter som berører prosjektet, og/ eller det er bygget eller planlegges nye tiltak som berører prosjektet.	% -vis variabel
2-15	Midlertidig brukstillatelse utover hva som er inkludert (forlengelse)	1 M (2.350)
2-16	Avslag og søknader som trekkes.	

	Dersom det gis avslag på søknad om tiltak betales gebyr med 50 % av ordinær sats, det samme gjelder for søknader som trekkes hvor saksbehandlingen er påstartet. Gebyr for behandling av dispensasjonssøknad, jfr. regulativets pkt. 2-12 reduseres ikke.	% -vis variabel
2-17	Igangsetting uten tillatelse/ oppfølging av pbl. kap 32	
	Inntil 5 timer merarbeid.	2 M (4.700)
	Inntil 10 timer merarbeid.	4 M (9.400)
	Tillegg utover 10 timers merarbeid, pr. påbegynte time.	0,3 M (710)
	Satser ilegges i tillegg til ordinært søknadsgebyr. Overtredelsesgebyr iht. pbl. § 32 kan også ilegges.	
2-18	Tilleggsgebyr pr. time utover «normal» saksbehandlingstid. Faktura for tilleggsarbeid gjelder kun de forhold der merarbeidet uten tvil ikke dekkes opp av ordinært gebyr.	0,3 M (710)
2-19	Veiledning/ rådgivning pr. time utover generell rådgivning.	0,3 M (710)
2-20	Behandling av avfallsplan.	1 M (2.350)
2-21	Arealberegning. Areal på bygg beregnes som bruksareal etter NS3940. I rom med høyde over 4,9 meter skal arealet kun medregnes en gang, men dersom det senere innredes flere etasjer skal det beregnes fullt gebyr for det nye arealet. Bruksareal under terreng medtas. For tiltak som ikke har noe bruksareal, beregnes arealet etter tiltakets flateinnhold.	
2-22	Betaling. Betaling skjer etter det regulativ og med de satser som gjelder på søknadstidspunktet. Gebyrene justeres pr. 1 januar hvert år, som følge av kommunestyrets vedtak om generell prisjustering. Dersom kommunen engasjerer sakkyndig bistand betales slike utgifter i tillegg til fastsatt gebyr, jf. pbl. § 33-1. Når beregnet gebyr blir åpenbart urimelig, kan kommunestyret eller den det bemyndiger fravike betalingsregulativet.	

Kap. 3 Plansaker

3-1	Detaljreguleringsplan, pbl. § 12-3.	41.000
	Arealgebyr pr. dekar, inkl. kunngjøringsgebyr – inntil 5 dekar (påbegynt)	8.200
	Arealgebyr pr. dekar, inkl. kunngjøringsgebyr – mellom 5 og 10 dekar (påbegynt)	5.100
	Arealgebyr pr. dekar, inkl. kunngjøringsgebyr – over 10 dekar (påbegynt)	2.500
	Maksimalt gebyr for planbehandling	310.000
3-2	Endring reguleringsplan, pbl. § 12-14, 1. ledd, jf. § 12-13. Inkl. kunngjøringskostnader	21.500
3-3	Mindre reguleringsendring, pbl. § 12-14, 2. ledd.	11.300
3-4	Konsekvensutredning. Planer som har et omfang som utløser krav til konsekvensutredning i henhold til forskrift om konsekvensutredning, ilegges gebyr i tillegg til overnevnte punkter.	31.000
3-5	Oppstartsmøte reguleringsplan	7.200
3-6	Oppstartsmøte utbyggingsavtale	7.200
	For planer som trekkes før- eller avvises ved 1. gangs behandling, betales det halvt gebyr. For planer som avvises ved 2. gangs behandling, betales fullt gebyr.	

Gebyr for oppmåling gjeldende fra 01.01.2018

Gebyr etter matrikkelloven. Jf. Lovens § 32, forskrift § 6. Fastsettes som følgende:

D. I. Oppretting av matrikkelenhet

D.I.1. Oppretting av grunneiendom og festegrunn og matrikulering av eksisterende umatrikulert grunn, samt arealoverføring

I	Areal fra 0 – 249 m ²	kr 9.920
II	Areal fra 250 – 499 m ²	Kr 16.830
II	Areal fra 500 – 1499 m ²	kr 23.830
III	Areal fra 1500 – 2000 m ²	Kr 28.880
IV	Areal fra 2001 – 20.000m ² –pr. påbegynt da.	Kr 1.980
V	Areal fra 20.001 – 100.000 m ² –pr. påbegynt da.	Kr 970
VI	Areal over 100.001 m ² – økning pr. påbegynt da.	Kr 650

Ved samtidig oppmåling av flere tilgrensende tomter som er rekvirert av samme rekvirent, gis følgende reduksjoner i gebyret per tomt:

6 - 10 tomter	10 % reduksjon
11 - 25 tomter	15 % reduksjon
26 og flere	20 % reduksjon

D.I.2. Oppretting av uteareal på eierseksjon

	Gebyr for tilleggsareal pr. eierseksjon	
I	Areal fra 0 – 50 m ²	Kr. 6.600
II	Areal fra 51 – 250 m ²	Kr. 9.920
III	Areal fra 251 – 500 m ²	Kr. 13.240
IV	Areal fra 501 – 1000 m ²	Kr. 23.830
V	Areal fra 1001 – 2000 m ²	K. 28.880
VI	Areal fra 2001 – økning pr. påbegynt dekar	Kr. 970

D.I.3. Oppretting av anleggseiendom

	Gebyr som for oppretting av grunneiendom.	
	Volum fra 0 – 2000 m ³	Kr 26.410
	volum fra 2001 – 20.000m ³ pr. påbegynt 1000m ³	Kr 2.630
	volum over 20.001 m ³ – økning pr. påbegynt 1000m ³	Kr 1.330

D.I.4. Registrering av jordsameie

Gebyr for registrering av eksisterende jordsameie faktureres etter medgått tid.

D.1.5. Innløsning av festetomt

For festegrunn som skal innløses til grunneiendom skal det gjennomføres en oppmålingsforretning.	
For festegrunner som har målebrev med koordinatbestemte grensepunkt som er bestemt i Euref 89 og Ngo 48. De må videre kunne gjennomføres uten ny merking og måling.	Kr 6.600
For festegrunner som har målebrev med koordinatbestemte grensehjørner, eller et geodetisk grunnlag som kan konverteres til EUREF89 gjennom en beregning, kan oppmålingsforretningen gjennomføres uten ny merking i marka og måling.	Kr 9.920
For festegrunner som ikke oppfyller kravet om tidligere oppmåling, og hvor man må holde full oppmåling kreves gebyr etter D.1.1	

D.2. Oppretting av matrikkelenhet uten fullført oppmålingsforretning

Viser til D.1.1, D.1.3 og D.1.4. (Tidligere midlertidig forretning)	Kr 4.630
I tillegg kommer gebyr for å utføre oppmålingsforretning D.1.1	

D.2.1. Avbrudd i oppmålingsforretning eller matrikulering

Gebyr for utført arbeid når saken blir trukket før den er fullført, må avvikles eller lar seg matrikkelføre på grunn av endrede hjemmelsforhold, settes til 1/3 av gebyrsatsene etter 1 og 2

D.2.2. Gebyr til kommunen når oppmålingsforretningsarbeidet delvis blir utført av Våler kommune, og delvis av andre

Gebyr for utført arbeid der deler av arbeidet blir utført av andre, fastsettes gebyret til kommunen etter hvor stor andel av arbeidet kommunen utfører. Følgende prosentskala regnet av totalgebyret brukes:	
1. Kommunens klargjøring	20 % (Statens vegvesen 15%)
2. Varsling og forretningsmøte i marka	20 % (Statens vegvesen 25%)
3. Teknisk arbeide og dokumentasjon	40 %
4. Registreringsarbeide / slutføring	20 %

D.3. Grensejustering

D.3.1. Grunneiendom

Ved gebyr for grensejustering kan arealet for involverte eiendommer justeres med inntil 5 % av eiendommens areal. (maksimalgrensen er satt til 500 m ²). En eiendom kan imidlertid ikke avgi areal som i sum overstiger 20 % av eiendommens areal før justeringen.	
Areal fra 0 – 100 m ²	Kr 9.920
areal fra 101 – 500 m ²	Kr 13.240

D.3.2. Anleggseiendom

For anleggseiendom kan volumet justeres med inntil 5 % av anleggseiendommens volum, men den maksimale grensen settes til 1000 m ³		
volum fra 0 – 250 m ³	kr	13.240
volum fra 251 – 1000 m ³	kr	16.550

D.4. Oppmålingsforretning over spesielle arealer

For forretninger over større sammenhengende arealer til landbruksformål, almenne friluftsmål og ferdig regulerte områder som senere skal deles, betales for klargjøring av saken et grunnbeløp på 23.140, og arbeid utover dette blir etter medgått tid.

D.5. Klarlegging av eksisterende grense der grensen tidligere er koordinatbestemt ved oppmålingsforretning

For første punkt	Kr	2.460
For inntil 2 punkt	Kr	4.900
For overskytende punkt	Kr	650

D.6. Klarlegging av eksisterende grense der grensen ikke tidligere er koordinatbestemt / eller klarlegging av rettigheter

For første punkt	Kr	4.030
For inntil 2 punkt	Kr	8.060
For overskytende punkt	Kr	2.630
Dersom man ved klarleggingen får påvist eksisterende grensepunkt som ikke er innmålt/koordinatfestet, kan dette gjøres etter D5. pkt.3	Kr	650
Dersom man står iferd med å fjerne et eksisterende godkjent gml. grensemerke, pga. gravearbeide eller lignende, vil vi gjerne ta arbeidet med å måle det inn dersom dere varsler oss på forhånd. Dette slik at koordinater på gamle merker ikke går tapt.	Kr.	0

D.7. Urimelig gebyr

Dersom gebyret åpenbart er urimelig i forhold til de prinsipper som er lagt til grunn, og det arbeidet og de kostnadene kommunen har hatt, kan rådmannen eller den han/hun har gitt fullmakt, av eget tiltak fastsette et passende gebyr. Fullmaktshaver kan under samme forutsetninger og med bakgrunn i grunngitt søknad fra den som har fått krav om betaling av gebyr, fastsette et redusert gebyr.

D.8. Utstedelse av matrikkelbrev

Nyutstedelser av matrikkelbrev

Matrikkelbrev inntil 10 sider	kr	175
Matrikkelbrev over 10 sider	kr	350
Endring i maksimalsatsene reguleres av Statens kartverk i takt med den årlige kostnadsutviklingen		

D.9. Transformasjon av punkter for firma

Dersom noen skulle trenge hjelp til transformering av data mellom Euref89 og Ngo 48 eller noe annet system som vi kan transformere (Har formel til) så vil dette prises for inntil 6 punkt m/ dokumentasjon på min. kr. 650,-
 Utover dette brukes vanlig timesats etter medgått tid, se under kap. F.

E. Gebyrforskrifter for arbeider etter lov om seksjonering

E.1.	Gjennomføring av oppmålingsforretning for grunnareal som inngår i en seksjon Gebyr fastsettes etter reglene i kapittel D.1.2	
E.2.	Gebyr for arbeider etter eierseksjonsloven § 15	
E.2.1	Oppretting av eierseksjoner, nybygg	
E.2.1.1	1-3 seksjoner	6000
E.2.1.2	4-8 seksjoner	9000
E.2.1.3	Fra 9 seksjoner, tillegg pr. ny seksjon	500

Maksimalgebyr: 3 x satsen for 4-8 seksjoner

E.2.2	Oppretting av eierseksjoner, nybygg	
E.2.2.1	1-3 seksjoner	7000
E.2.2.2	4-8 seksjoner	10000
E.2.2.3	Fra 9 seksjoner, tillegg pr. ny seksjon	650

Maksimalgebyr: 3 x satsen for 4-8 seksjoner

E.2.3	Reseksjonering, endring av eierseksjoner i seksjonert sameie	
E.2.3.1	1-3 seksjoner	12000
E.2.3.2	4-8 seksjoner	15000
E.2.3.3	Fra 9 seksjoner, tillegg pr. ny seksjon	1000

Maksimalgebyr: 3 x satsen for 4-8 seksjoner

E.2.4	Befaring	
	Befaring av eiendom utføres når kommunen finner det nødvendig ved behandling av saken. Gebyret kommer i tillegg til behandlingsgebyr pkt. E.4.1, E.4.2 og E.4.3	3500
E.2.5	Sletting / oppheving av seksjonert sameie	
	Saksbehandling for å slette seksjoner på en eiendom	3500
E.2.6	Saker som ikke blir fullført. Når saken ikke kan avsluttes, kommunen avslår søknaden eller søker trekke saken	
E.2.6.1	Avsluttes en sak før saksbehandlingen er påbegynt, betales ikke gebyr.	
E.2.6.2	Avsluttes en sak etter at saksbehandlingen er påbegynt: Lavest gebyr av 1/2 av gebyrsatsene etter E.2.1 og E.2.2 eller gebyr beregnet etter anvendt timer.	

F. Generelt om betaling

F1	Timepris	
	For gebyr som skal regnes etter medgått tid jf. Regulativet, skal en bruke følgende timesats	Kr. 960
F2	Generelt	
	Gebyrene skal betales inn til kommunekassen etter regningsoppgave fra oppmålingsavdelingen	
F3	Betalingsbestemmelser	
Betaling skjer etter det regulativ og de satser som gjelder på rekvisisjonstidspunktet. Gebyret skal primært være betalt til kommunekassa før målebrev blir sendt til tinglysning. Tinglysningsavgift kommer i tillegg til gebyrsatsene, og skal betales etter satsene som gjelder når målebrevet sendes til tinglysning.		
All oppmålingsarbeide skal i dag koordinatfestes, og gjøres digitalt. Dette krever at man ikke kan ajourføre gamle matrikkelnummer (Gnr, Bnr. Og Fnr.) uten at det lages et digitalt matrikkelbrev.		
Seksjonerings skal etter den nye Matrikkelloven oppmåles, og det kan i mange tilfeller være fornuftig å foreta ren deling da prisene begynner å bli tilnærmet like.		

Priser ellers ifm. kopiering/plotting - alle priser tillegges mva., unntatt situasjonskart.

K.1.Kopier

Format	Enkeltkopier belastes ikke med gebyr inntil 10 A4 og 5 A3	Pris pr. stk. Kr.
A4 over 10 kopier pr. stk		10
A3 over 5 kopier pr. stk.		20

K.2.Kartplott (Ikke fotoformat)

Format	Pris pr. stk. Kr.
A2	130
A1	200
A0	270

K.3.Kopi av digitale kart

Format	Størrelse	Pris pr. stk. Kr.
Sosi / Dxf	Minimum/ grunnpris	1000,00

For minimum/grunnpris bestilling gjelder det eiendom, bygg, vei, vann og høyde data.

Statens Kartverk: Satser pr. 01.11.2016 (Kuntil informasjon, fastsettes av Kartverket)

Tinglysningsgebyr	kr. 525
Kopi av dokumenter	kr. 172
Rettsgebyr	kr. 1025